

**ПРИВАТНА УСТАНОВА  
«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кваліфікаційна наукова праця  
на правах рукопису

**ПОЛЮШКО АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ**

УДК 342.92

**ДИСЕРТАЦІЯ**

**АДВОКАТУРА ЯК ІНСТИТУТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАВОВУ  
ДОПОМОГУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ  
АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ**

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

\_\_\_\_\_ А.М. Полюшко

Науковий керівник – **Боровик Андрій Володимирович**,  
доктор юридичних наук, професор,  
відмінник освіти України

Ужгород – 2026

## АНОТАЦІЯ

**Полюшко А.М. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Чеської Республіки та України.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2026.

У роботі здійснено порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Чеської Республіки та України щодо правового регулювання організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу. Охарактеризовано поняття інституту адвокатури, її функції, принципи та основні форми адвокатської діяльності в обох державах.

Підкреслено, що потреба у порівняльному дослідженні адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні зумовлена зростаючим значенням забезпечення ефективної реалізації права на правову допомогу як однієї з ключових гарантій утвердження принципу верховенства права та належного захисту прав і свобод людини і громадянина. У сучасних умовах розвитку правової держави адвокатура постає не лише як професійна спільнота осіб, які надають правову допомогу, а як інституційний механізм забезпечення доступу до правосуддя, формування правової культури та зміцнення довіри до правової системи загалом. Водночас реформування системи правосуддя в Україні, модернізація адміністративно-правового регулювання та підвищення стандартів надання правової допомоги зумовлюють необхідність комплексного наукового осмислення ролі адвокатури як інституту реалізації відповідного конституційного права. У цьому контексті особливої значущості набуває проведення порівняльного адміністративно-правового

аналізу законодавства, що регулює діяльність адвокатури в Україні та Чеській Республіці, з метою виявлення ефективних правових механізмів організації та функціонування цього інституту.

На підставі аналізу наукової літератури та першоджерел зазначається, що інститут адвокатури на території сучасної Чеської Республіки бере свій початок у середньовіччі, коли в XIV–XV ст. у судах Чеського королівства з'являються особи, що професійно представляли інтереси сторін. За правління Карла IV відбулося зміцнення судової системи та розвиток правового регулювання, що створило передумови для формування юридичної професії. Надалі, в період перебування чеських земель у складі Габсбурзької монархії, реформи Марії Терезії та Йосифа II у XVIII ст. сприяли централізації правосуддя та запровадженню вимог до юридичної освіти і кваліфікації, що означало поступову інституціоналізацію адвокатської діяльності.

Вирішальним етапом розвитку адвокатури стало XIX століття, коли в межах Австрійської імперії було прийнято адвокатський закон 1868 р., який закріпив принципи незалежності професії, її самоврядування та відповідальності. Після утворення Чехословаччини у 1918 р. ці засади були збережені й адаптовані до національної правової системи, що забезпечило функціонування адвокатури як відносно автономного та професійного інституту у міжвоєнний період.

Суттєві трансформації відбулися після 1948 р., коли в умовах соціалістичного режиму адвокатура втратила незалежність і була підпорядкована державному контролю. Її діяльність здійснювалася в рамках централізованої системи юридичних консультацій. Лише після Оксамитової революції 1989 р. розпочалося відновлення демократичних засад функціонування адвокатури, що супроводжувалося реформами 1990-х рр. і поверненням до європейських принципів незалежності та самоврядування професії.

Підкреслено, що методологія дослідження ґрунтується на поєднанні філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Дослідження також базується на низці наукових підходів: цивілізаційному, телеологічному, історико-правовому, антропологічному, інструментальному та синергетичному, які дозволили розглянути адвокатуру як багатовимірний соціально-правовий феномен, спрямований на ефективну реалізацію права особи на правову допомогу.

В історіографії дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні виділено три основні періоди: у першому («дореволюційному») переважали описово-догматичні та інституційні підходи, в межах яких адвокатура розглядалася як елемент судової системи й професійна корпорація, з акцентом на її правовому статусі та функціях. У працях цього часу домінували формально-юридичні узагальнення без глибокого аналізу адміністративно-правових механізмів. У другому (радянському) періоді панівними були ідеологізовані підходи, що трактували адвокатуру як допоміжний інструмент держави у здійсненні правосуддя, підпорядкований публічним інтересам і контролю з боку влади. Натомість у сучасному періоді в історіографії утверджується плюралізм наукових підходів – від порівняльно-правового до антропологічного та синергетичного, де адвокатура осмислюється як незалежний правозахисний інститут, ключовий для реалізації права на правову допомогу та інтеграції у європейський правовий простір.

Встановлено, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні характеризується орієнтацією на європейські стандарти забезпечення права на правову допомогу, інституційну незалежність адвокатури та розвиток механізмів професійного самоврядування. У Чеській Республіці відповідне регулювання має системний і стабільний характер, базується на чітко визначених принципах самоврядності адвокатської професії, її

незалежності від органів державної влади, а також на ефективному дисциплінарному контролі. Законодавство забезпечує належний баланс між автономією адвокатури та державним наглядом, що проявляється у врегульованості процедур доступу до професії, стандартів професійної етики та відповідальності адвокатів.

В Україні адміністративно-правове регулювання адвокатури перебуває у стані динамічної трансформації, зумовленої євроінтеграційними процесами та необхідністю удосконалення механізмів реалізації права на правову допомогу. Чинне законодавство закріплює принципи незалежності, самоврядування та гарантій адвокатської діяльності, однак на практиці спостерігаються певні проблеми, пов'язані з інституційною узгодженістю, ефективністю дисциплінарних процедур та взаємодією адвокатури з органами публічної влади. Порівняльний аналіз засвідчив, що, попри загальну спрямованість на європейські правові стандарти, українська модель потребує подальшого вдосконалення в частині забезпечення реальної незалежності адвокатури та підвищення ефективності її функціонування як ключового інституту реалізації права на правову допомогу.

Констатовано, що правове регулювання адвокатської етики в Чеській Республіці та Україні має спільне підґрунтя, сформоване в межах континентальної правової традиції, однак відрізняється рівнем інституційної автономії та деталізації нормативного закріплення. У Чеській Республіці етичні стандарти адвокатської діяльності визначаються насамперед Законом про адвокатуру 1996 р. (*Zákon o advokacii*) та підзаконними актами, зокрема Кодексом професійної етики, прийнятим Чеською адвокатською палатою. Важливою особливістю є те, що регулювання етичних норм значною мірою делеговане органам адвокатського самоврядування, які забезпечують їх розробку, тлумачення та застосування. В Україні ж етичні засади діяльності адвокатів закріплені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 р., а також Правилами адвокатської етики, затвердженими З'їздом адвокатів України. При цьому роль законодавчого регулювання є

більш вираженою, а етичні приписи мають вищий ступінь нормативної деталізації.

Основна відмінність полягає у співвідношенні законодавчого та саморегулятивного елементів: у Чеській Республіці акцент зроблено на автономії професії та гнучкості етичного регулювання, тоді як в Україні простежується тенденція до більш жорсткого нормативного закріплення та формалізації етичних стандартів. Чеська модель передбачає більшу роль професійної культури та дисциплінарних органів адвокатури, тоді як українська – більш формалізований підхід до контролю та відповідальності. З огляду на вищезазначене для України доцільно запозичити досвід Чеської Республіки щодо посилення реальної автономії органів адвокатського самоврядування, розширення їхніх повноважень у сфері тлумачення етичних норм та впровадження більш гнучких механізмів їх застосування, що сприятиме підвищенню професійної відповідальності та довіри до адвокатури як незалежного правового інституту.

Встановлено, що організація адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та Україні ґрунтується на спільних принципах незалежності адвокатури, її самоврядності та професійної автономії, однак має відмінності у структурній побудові та практичній реалізації цих засад. У Чеській Республіці центральним органом адвокатського самоврядування є Чеська адвокатська палата, діяльність якої регулюється Законом про адвокатуру 1996 р. Вона виступає єдиним професійним об'єднанням адвокатів, що здійснює допуск до професії, дисциплінарне провадження, розробку етичних стандартів та представництво інтересів адвокатів. Така модель характеризується високим рівнем централізації та інституційної цілісності, що забезпечує ефективність управління та єдність професійної політики. В Україні ж система адвокатського самоврядування є багаторівневою і включає Національну асоціацію адвокатів України, Ради адвокатів регіонів, Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії та інші органи, діяльність яких визначається Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Основна відмінність полягає у ступені централізації та характері взаємодії між органами самоврядування: чеська модель передбачає більш компактну та уніфіковану систему з концентрацією повноважень в одному органі, тоді як українська характеризується складнішою структурою з розподілом функцій між різними інституціями на національному та регіональному рівнях. Це зумовлює різницю в ефективності прийняття рішень і рівні узгодженості професійної політики. Водночас обидві системи мають спільну мету – забезпечення незалежності адвокатури та захисту прав адвокатів. З метою імплементації в національне законодавство доцільно запозичити окремі елементи чеської моделі, зокрема підвищення рівня інституційної узгодженості, спрощення організаційної структури та посилення ролі єдиного координаційного центру, що сприяло б більш ефективному функціонуванню адвокатського самоврядування.

За результатами порівняльно-правового аналізу механізмів притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Чеській Республіці та в Україні зазначається, що особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у Чеській Республіці та Україні визначаються спільними засадами професійної автономії, однак істотно різняться за змістом дисциплінарних стягнень та механізмами їх застосування. У Чеській Республіці дисциплінарне провадження регулюється Законом про адвокатуру 1996 р. та здійснюється в межах Чеської адвокатської палати, яка виступає єдиним органом дисциплінарної юрисдикції. Система дисциплінарних стягнень є відносно гнучкою та включає такі заходи, як попередження (*paromenutí*), грошовий штраф, тимчасове призупинення права на здійснення адвокатської діяльності та виключення з реєстру адвокатів. При цьому значна увага приділяється пропорційності санкцій і врахуванню професійних обставин справи, що забезпечує баланс між відповідальністю адвоката та збереженням його незалежності.

В Україні види дисциплінарних стягнень є більш формалізованими і включають попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на визначений строк та позбавлення права на здійснення адвокатської діяльності. Основна відмінність полягає не лише у структурі органів, а й у характері санкцій: українська модель передбачає більш жорстко визначений перелік заходів із меншим рівнем дискреції, тоді як чеська система допускає ширший спектр впливу, зокрема застосування фінансових санкцій. З огляду на вищезазначене з метою імплементації в національне законодавство доцільно запозичити досвід Чеської Республіки щодо розширення системи дисциплінарних стягнень, зокрема впровадження більш гнучких санкцій (наприклад, штрафів), що дозволило б забезпечити більш диференційований підхід до відповідальності адвокатів та підвищити ефективність дисциплінарної практики.

Сформульовані обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до чинного національного законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу з урахуванням досвіду Чеської Республіки.

Зазначається, що до перспективних напрямів удосконалення національного законодавства та юридичної практики у вказаній сфері належать: посилення інституційної автономії органів адвокатського самоврядування шляхом розширення їхніх повноважень у сфері регулювання професійної діяльності; оптимізація (централізація) організаційної структури адвокатури з метою підвищення ефективності управління та уникнення надмірної багаторівневості; розширення дискреційних повноважень органів самоврядування щодо тлумачення та застосування етичних норм; удосконалення системи дисциплінарної відповідальності шляхом запровадження більш гнучкого переліку санкцій, зокрема фінансових стягнень; забезпечення більшої єдності дисциплінарної практики через централізацію або координацію відповідних органів; підвищення ролі професійної етики як саморегулятивного інструменту, а не виключно

нормативно закріпленого механізму; удосконалення процедур доступу до професії з урахуванням стандартів прозорості, єдності кваліфікаційних вимог та акцентом на практичну підготовку (стажування) до складання кваліфікаційного іспиту; гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами адвокатської діяльності з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки.

Запропоновані конкретні зміни до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема щодо імплементації в національне законодавство штрафу як самостійного виду дисциплінарного стягнення щодо адвокатів, запровадження в Україні обов'язкового страхування професійної відповідальності адвокатів, перенесення кваліфікаційного (адвокатського) іспиту на завершальний етап після обов'язкового стажування, за моделлю, що застосовується в Чеській Республіці.

У контексті подальшої цифровізації адвокатської діяльності підкреслено, що Україні доцільно запозичити з практики Чеської адвокатської палати сервісно орієнтований підхід до функціонування електронного реєстру адвокатів, який передбачає розширення змісту публічного профілю шляхом відображення не лише базових ідентифікаційних даних, а й актуального професійного статусу, форми здійснення діяльності та спеціальних повноважень адвоката, що підвищує інформативність і практичну цінність реєстру для користувачів; важливим також є впровадження багатомовного інтерфейсу як інструменту міжнародної відкритості, удосконалення пошукових механізмів за рахунок критеріїв спеціалізації та регіону діяльності, а також забезпечення чіткого розмежування між офіційно підтвердженими і декларативними даними, що сприятиме підвищенню довіри до системи та адвокатури загалом.

**Ключові слова:** адвокатура, адміністративно-правові засади, вимоги, дисциплінарна відповідальність, імплементація, кваліфікаційний іспит,

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ, ПРАВОВА ДОПОМОГА, СТАЖУВАННЯ, СТРАХУВАННЯ, ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ.

## ANNOTATION

**Polyushko A.M. The Bar as an Institution for the Realization of the Right to Legal Assistance: A Comparative Administrative and Legal Analysis of the Legislation of the Czech Republic and Ukraine.** – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining a candidate degree in law sciences in specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhhorod National University, Uzhhorod, 2026.

In the dissertation, a comparative administrative and legal analysis of the legislation of the Czech Republic and Ukraine concerning the legal regulation of the organization and functioning of the legal profession (the Bar) as an institution for the realization of the right to legal assistance is carried out. The concept of the Bar as a legal institution, its functions, principles, and principal forms of legal practice in both states are comprehensively characterized.

The necessity of a comparative study of the administrative and legal foundations governing the organization and functioning of the Bar in the Czech Republic and Ukraine is substantiated by the growing importance of ensuring the effective realization of the right to legal assistance as one of the key guarantees of the rule of law and the proper protection of human and civil rights and freedoms. Under contemporary conditions of the development of a rule-of-law state, the Bar emerges not merely as a professional community providing legal services, but as an institutional mechanism for ensuring access to justice, shaping legal culture, and strengthening public trust in the legal system as a whole. At the same time, ongoing judicial reform in Ukraine, the modernization of administrative and legal regulation, and the enhancement of standards for the provision of legal assistance necessitate a comprehensive scholarly rethinking of the role of the Bar as an

institution for the realization of the corresponding constitutional right. In this context, particular significance is attached to a comparative administrative and legal analysis of the legislation regulating the activities of the Bar in Ukraine and the Czech Republic, aimed at identifying effective legal mechanisms for the organization and functioning of this institution.

Based on an analysis of scholarly literature and primary sources, it is established that the institution of the legal profession in the territory of the modern Czech Republic originates in the Middle Ages, when, in the fourteenth and fifteenth centuries, individuals appeared in the courts of the Czech Kingdom who professionally represented the interests of litigants. During the reign of Charles IV, the judicial system was strengthened and legal regulation further developed, creating the preconditions for the emergence of the legal profession. Subsequently, during the period in which the Czech lands formed part of the Habsburg Monarchy, the reforms of Maria Theresa and Joseph II in the eighteenth century contributed to the centralization of justice and the introduction of requirements concerning legal education and professional qualifications, marking the gradual institutionalization of advocacy.

A decisive stage in the development of the Bar occurred in the nineteenth century, when, within the Austrian Empire, the Attorney Act of 1868 was adopted, enshrining the principles of professional independence, self-governance, and accountability. Following the establishment of Czechoslovakia in 1918, these principles were preserved and adapted to the national legal system, thereby ensuring the functioning of the Bar as a relatively autonomous and professional institution during the interwar period.

Significant transformations took place after 1948, when, under the socialist regime, the Bar lost its independence and became subject to state control, with its activities conducted within a centralized system of legal consultations. Only after the Velvet Revolution of 1989 did the restoration of democratic principles governing the Bar begin, accompanied by reforms in the 1990s and a return to European standards of professional independence and self-governance.

It is emphasized that the methodological framework of the study is based on a combination of philosophical, general scientific, and specialized legal methods. The research further relies on a range of scholarly approaches, including civilizational, teleological, historical-legal, anthropological, instrumental, and synergistic approaches, which together allow for the consideration of the Bar as a multidimensional socio-legal phenomenon aimed at ensuring the effective realization of an individual's right to legal assistance.

Within the historiography of the study of administrative and legal foundations of the organization and functioning of the Bar in the Czech Republic and Ukraine, three principal stages are identified. During the first («pre-revolutionary») stage, descriptive-dogmatic and institutional approaches predominated, within which the Bar was regarded as an element of the judicial system and a professional corporation, with emphasis placed on its legal status and functions. The second (Soviet) stage was characterized by ideologically driven approaches that conceptualized the Bar as an auxiliary instrument of the state in the administration of justice, subordinated to public interests and governmental control. In contrast, the contemporary stage is marked by a pluralism of scholarly approaches – from comparative legal to anthropological and synergistic – within which the Bar is conceptualized as an independent human rights institution that plays a key role in the realization of the right to legal assistance and in integration into the European legal space.

It is established that the current state of administrative and legal regulation of the organization and functioning of the Bar in both the Czech Republic and Ukraine is characterized by an orientation toward European standards in ensuring the right to legal assistance, the institutional independence of the Bar, and the development of mechanisms of professional self-governance. In the Czech Republic, such regulation is systematic and stable, grounded in clearly defined principles of professional self-governance, independence from state authorities, and effective disciplinary oversight. The legislation ensures an appropriate balance between the autonomy of the Bar and state supervision, as reflected in well-

regulated procedures governing access to the profession, standards of professional ethics, and the liability of lawyers.

In Ukraine, administrative and legal regulation of the Bar remains in a state of dynamic transformation, driven by European integration processes and the need to improve mechanisms for the realization of the right to legal assistance. Although current legislation enshrines the principles of independence, self-governance, and guarantees of legal practice, certain practical challenges persist, particularly with regard to institutional coherence, the effectiveness of disciplinary procedures, and interaction with public authorities. The comparative analysis demonstrates that, notwithstanding a general orientation toward European legal standards, the Ukrainian model requires further refinement, particularly in ensuring the genuine independence of the Bar and enhancing its effectiveness as a key institution for the realization of the right to legal assistance.

It is established that the legal regulation of professional ethics of lawyers in the Czech Republic and Ukraine is grounded in a shared continental legal tradition; however, it differs in terms of the degree of institutional autonomy and the level of normative detail. In the Czech Republic, ethical standards are primarily governed by the Advocacy Act of 1996 and subordinate regulations, including the Code of Professional Ethics adopted by the Czech Bar Association, with substantial regulatory authority delegated to bodies of professional self-governance. In Ukraine, ethical standards are established by the Law of Ukraine «On the Bar and Legal Practice» (2012) and the Rules of Legal Ethics approved by the Congress of Advocates of Ukraine, with a more pronounced role assigned to legislative regulation.

The principal difference lies in the balance between legislative and self-regulatory elements: the Czech model emphasizes professional autonomy and flexibility, whereas the Ukrainian model reflects a tendency toward more rigid regulatory formalization. Accordingly, it is advisable for Ukraine to adopt elements of the Czech approach, particularly by strengthening the autonomy of

self-governing bodies and expanding their role in the interpretation and application of ethical standards.

It is established that the organization of professional self-governance in both countries is based on shared principles of independence and autonomy; however, it differs in institutional structure and practical implementation. The Czech model is characterized by a centralized system represented by a single professional body, whereas the Ukrainian model is multi-level and structurally more complex, which affects decision-making efficiency and policy coherence.

A comparative analysis of disciplinary liability mechanisms demonstrates that, while both systems are grounded in professional autonomy, they differ significantly in the nature and application of sanctions. The Czech system is more flexible and includes financial penalties, whereas the Ukrainian system is more formalized and limited in scope. Accordingly, it is proposed to introduce more flexible disciplinary measures into Ukrainian legislation.

The dissertation formulates substantiated proposals for improving national legislation in the field of administrative and legal regulation of the Bar, taking into account the experience of the Czech Republic. These include strengthening institutional autonomy, optimizing organizational structure, expanding discretionary powers, improving disciplinary mechanisms, enhancing the role of professional ethics, and harmonizing national legislation with European standards.

Specific amendments to the Law of Ukraine «On the Bar and Legal Practice» are proposed, including the introduction of fines as an independent form of disciplinary sanction, the implementation of mandatory professional liability insurance for lawyers, and the restructuring of qualification procedures by placing the bar examination after a mandatory traineeship, in line with the Czech model.

In the context of the ongoing digitalization of legal practice, it is emphasized that Ukraine should adopt a service-oriented approach to the functioning of the electronic register of lawyers, including the expansion of publicly available professional information, the introduction of multilingual interfaces, the improvement of search mechanisms, and the clear differentiation between verified

and declarative data, thereby enhancing transparency and public trust in the legal profession.

**Key words:** administrative and legal framework, best practices, comparative analysis, disciplinary liability, forms of legal practice, implementation, insurance, legal assistance, legal profession (the Bar), qualification examination, requirements, traineeship.

## **СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

*Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:*

1. Полюшко А.М. Адміністративно-правові засади організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 6(74). Р. 177–182. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.6.26>.

2. Полюшко А.М. Принципи адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2025.2.11>.

3. Полюшко А.М. Адміністративно-правові засади публічного адміністрування адвокатської діяльності в Чеській Республіці: позитивний досвід для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 1. С. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2025.1.15>.

4. Полюшко А.М. Історія розвитку публічного управління у сфері адвокатської діяльності в Чеській Республіці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 536–539. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/130>.

5. Полюшко А.М. Особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Чеській Республіці та в Україні: порівняльний адміністративно-правовий аналіз. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 440–447. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.64>.

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

1. Полюшко А.М. Особливості адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні. *Права людини та публічне врядування* : матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 621–625. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-166>.

2. Полюшко А.М. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу в Чеській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *Proceedings of the International scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 452–455. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-119>.

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>19</b>
<b>РОЗДІЛ 1 ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ.....</b>	<b>28</b>
1.1 Історія виникнення та розвитку інституту адвокатури у Чеській Республіці.....	28
1.2 Методологія та історіографія порівняльного дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні.....	41
Висновки до розділу 1.....	97
<b>РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ.....</b>	<b>101</b>
2.1 Сучасний стан правового регулювання організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні: аналіз чинного законодавства.....	101
2.2 Правове регулювання адвокатської етики в законодавстві Чеської Республіки та України.....	126
2.3 Організація адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні: спільні риси та відмінності.....	134
2.4 Особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у Чеській Республіці та в Україні.....	144
Висновки до розділу 2.....	154
<b>РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ ЧЕСЬКОЇ</b>	

<b>РЕСПУБЛІКИ.....</b>	<b>161</b>
Висновки до розділу 3.....	179
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>183</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>187</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>210</b>

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** Потреба у порівняльному дослідженні адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні зумовлена зростаючим значенням забезпечення ефективної реалізації права на правову допомогу як однієї з ключових гарантій утвердження принципу верховенства права та належного захисту прав і свобод людини і громадянина. У сучасних умовах розвитку правової держави адвокатура постає не лише як професійна спільнота осіб, які надають правову допомогу, а як інституційний механізм забезпечення доступу до правосуддя, формування правової культури та зміцнення довіри до правової системи загалом. Водночас реформування системи правосуддя в Україні, модернізація адміністративно-правового регулювання та підвищення стандартів надання правової допомоги зумовлюють необхідність комплексного наукового осмислення ролі адвокатури як інституту реалізації відповідного конституційного права. У цьому контексті особливої значущості набуває проведення порівняльного адміністративно-правового аналізу законодавства, що регулює діяльність адвокатури в Україні та Чеській Республіці, з метою виявлення ефективних правових механізмів організації та функціонування цього інституту.

Необхідність такого аналізу зумовлена потребою дослідження не лише загальних засад правового статусу адвокатури, але й конкретних інституційних елементів її функціонування. Йдеться, зокрема, про порівняння законів про адвокатуру обох держав, визначення особливостей правового регулювання доступу до професії адвоката, порядку здійснення адвокатської діяльності, гарантій незалежності адвокатури та її ролі у системі правосуддя. Важливим є також аналіз моделей організації адвокатського самоврядування, їхньої структури, повноважень органів самоврядних інституцій, а також ступеня їхньої автономії від державних органів. Особливої уваги потребує дослідження механізмів притягнення адвокатів до

дисциплінарної відповідальності, процедур їх реалізації, співвідношення гарантій незалежності адвоката та необхідності забезпечення належного рівня професійної відповідальності. Узагальнення зазначених аспектів дозволяє не лише виявити прогалини та недоліки національного правового регулювання, а й окреслити перспективні напрями його вдосконалення з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Окремо слід наголосити на актуальності вибраної теми у контексті євроінтеграційних процесів, що визначають стратегічний курс розвитку України. Гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу та впровадження європейських стандартів у сфері правосуддя і правової допомоги вимагають адаптації інституту адвокатури до відповідних вимог. У цьому аспекті досвід Чеської Республіки як держави-члена ЄС, що успішно інтегрувала європейські правові стандарти у національну правову систему, є особливо цінним. Дослідження її законодавства та практики функціонування адвокатури сприяє визначенню оптимальних шляхів реформування української адвокатури, забезпеченню її інституційної спроможності та підвищенню ефективності реалізації права на правову допомогу відповідно до європейських підходів. Незважаючи на наявність окремих наукових праць у цій сфері, комплексне дослідження зазначених питань у площині порівняльного адміністративно-правового аналізу законодавства України та Чеської Республіки залишається не досить розробленим, що й зумовлює актуальність вибраної теми дисертаційного дослідження.

Питання публічного адміністрування у сфері реалізації права особи на правову допомогу досліджували відомі вчені-адміністративісти, зокрема: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Д. Белов, Ю. Бисага, Ю. Битяк, М. Віхляєв, В. Галуцько, Н. Губерська, Н. Деревянко, В. Доненко, О. Дубинський, Р. Калюжний, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, В. Курило, Д. Лученко, Р. Мельник, О. Миколенко, Р. Миронюк, Д. Приймаченко, С. Стеценко, В. Тильчик та інші науковці.

Правове регулювання інституту адвокатури досліджували у своїх працях такі відомі науковці, як: А. Боровик, Т. Вільчик, Л. Волкова, І. Габані, А. Іванський, О. Коваль, Т. Коломоєць, О. Крайз, Н. Меєрович, В. Лаврів, А. Олійник, О. Шира, В. Шишлов, Є. Шкребець та інші відомі науковці.

Проте адміністративно-правове регулювання організації та функціонування інституту адвокатури у Чеській Республіці в аспекті узагальнення позитивного досвіду та визначення можливостей і доцільності його імплементації в національне законодавство та юридичну практику досі не було предметом окремого дослідження. Це зумовлює необхідність подальшого наукового пошуку у зазначеному напрямі.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.** Дисертація виконана в рамках планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права» та відповідно до: Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр.; Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 1 грудня 2022 р. № 2807-IX; Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації, які схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р; Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 рр., затвердженої Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021.

Внесок здобувача полягає у порівняльному дослідженні адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу у Чеській Республіці та в Україні.

**Мета дослідження.** Метою дисертаційної роботи є порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Чеської Республіки та України в частині правового регулювання організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу з метою

визначення відповідного позитивного досвіду та можливості його імплементації в національне законодавство.

Досягнення поставленої мети дисертаційної роботи пов'язується із вирішенням таких наукових *задач*:

- охарактеризувати історію виникнення та розвитку інституту адвокатури у Чеській Республіці та в Україні;

- визначити методологію порівняльного дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні, а також узагальнити історіографію дослідження такої теми;

- проаналізувати стан адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні;

- здійснити порівняльний аналіз правового регулювання адвокатської етики в законодавстві Чеської Республіки та України;

- визначити спільні риси та відмінності в організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні;

- охарактеризувати особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у Чеській Республіці та в Україні;

- окреслити перспективи удосконалення національного законодавства у сфері регулювання організації та діяльності адвокатури в Україні з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки.

*Об'єктом дослідження* є суспільні відносини у сфері правового регулювання організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу.

*Предметом дослідження* є законодавство Чеської Республіки та України у сфері адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу.

**Методи дослідження.** Досягнути поставленої мети дисертаційного дослідження та вирішити визначені в роботі завдання дозволило застосування органічного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження.

Так, використання історико-правового наукового підходу, методу порівняння дозволило охарактеризувати історію виникнення та розвитку інституту адвокатури у Чеській Республіці та в Україні (підрозділ 1.1). Використання законів та прийомів діалектики, системного методу дозволило визначити методологію порівняльного дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні, а також узагальнити історіографію дослідження такої теми (підрозділ 1.2).

За допомогою формально-юридичного методу, системного та структурно-функціонального методів, а також прийомів логіки проаналізовано стан адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні (підрозділ 2.1).

Використання методології порівняльного правознавства дозволило здійснити порівняльний аналіз правового регулювання адвокатської етики в законодавстві Чеської Республіки та України (підрозділ 2.2), а також визначити спільні риси та відмінності в організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні (підрозділ 2.3). Методологія порівняльного законодавства у поєднанні із методом юридичної статистики дозволила охарактеризувати особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у Чеській Республіці та в Україні (підрозділ 2.4).

Інструментальний та синергетичний наукові підходи, а також метод юридичного моделювання дозволили окреслити перспективи удосконалення національного законодавства у сфері регулювання організації та діяльності адвокатури в Україні з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки (розділ 3).

Нормативною базою дослідження є кодекси, закони та підзаконні нормативні акти, включаючи акти органів адвокатського самоврядування, якими врегульовано порядок організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні.

Емпіричну основу дослідження становили наукові праці (монографії, дисертації, статті у фахових журналах, тези доповідей) вітчизняних та зарубіжних учених, судова практика, статистичні матеріали, результати соціологічних досліджень та аналітичні матеріали автора.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому, що ця робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень, присвячених порівняльному адміністративно-правовому аналізу законодавства Чеської Республіки та України у сфері регулювання організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу. Проведене дослідження дало змогу сформулювати нові наукові положення та висновки, обґрунтовані автором, зокрема:

*уперше:*

– обґрунтовано доцільність запровадження в Україні обов'язкового страхування професійної відповідальності адвокатів з урахуванням положень § 24 Закону Чеської Республіки про адвокатуру (Act № 85/1996 Coll.), яким передбачено обов'язок адвоката бути застрахованим на випадок відповідальності за шкоду, заподіяну у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності, що забезпечує належний рівень захисту прав клієнтів та гарантії відшкодування шкоди;

– доведено доцільність імплементації в національне законодавство штрафу як самостійного виду дисциплінарного стягнення щодо адвокатів з урахуванням § 32 Закону Чеської Республіки про адвокатуру, який передбачає можливість застосування штрафу поряд з іншими дисциплінарними санкціями, що сприяє підвищенню гнучкості та ефективності дисциплінарної відповідальності;

– запропоновано реформувати порядок доступу до адвокатської професії в Україні, передбачивши перенесення кваліфікаційного іспиту на завершальний етап після обов'язкового стажування за моделлю, що застосовується в Чеській Республіці: зокрема, встановити мінімальний строк стажування 2–3 роки під керівництвом практикуючого адвоката, чітко

врегулювати зміст і стандарти практичної підготовки (участь у судових засіданнях, підготовка процесуальних документів, робота з клієнтами), запровадити ефективний контроль з боку Національної асоціації адвокатів України за проходженням стажування, а також допустити до складання кваліфікаційного іспиту лише осіб, які підтвердили належний рівень практичних навичок; це дозволить змістити акцент із формального тестування на реальну професійну підготовку та підвищити якість адвокатської допомоги;

*удосконалено:*

– наукові підходи до адміністративно-правової регламентації механізму дисциплінарної відповідальності адвокатів, зокрема, шляхом урахування положень § 32 Закону Чеської Республіки про адвокатуру щодо системи дисциплінарних санкцій (попередження, публічне попередження, штраф, тимчасова заборона здійснення діяльності, виключення зі списку адвокатів), що забезпечує реалізацію принципу пропорційності, індивідуалізацію відповідальності та послідовність дисциплінарної практики;

– правові підходи до гарантування професійної діяльності адвокатів через обґрунтування необхідності поєднання інституту обов'язкового страхування професійної відповідальності (з урахуванням положень § 24 Закону Чеської Республіки про адвокатуру) із ефективним інституційним контролем з боку Чеської адвокатської палати, яка забезпечує нагляд за дотриманням адвокатами професійних обов'язків, ведення реєстрів страхових полісів та перевірку їх чинності; така модель дозволяє розглядати страхування не лише як фінансову гарантію відшкодування шкоди клієнту, а як складник системи професійної відповідальності, що інтегрується з дисциплінарною юрисдикцією, підвищує рівень довіри до адвокатури та водночас слугує додатковою гарантією незалежності адвоката, мінімізуючи ризики зовнішнього тиску через майнову відповідальність;

*дістало подальший розвиток:*

– положення щодо підвищення ефективності функціонування адвокатури в Україні шляхом посилення централізації адвокатського самоврядування з урахуванням досвіду Чеської Республіки, зокрема через розширення повноважень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у сфері дисциплінарної юрисдикції, контролю за страхуванням професійної відповідальності адвокатів та у сфері забезпечення єдності практики, що наблизить її інституційну роль до моделі Чеської адвокатської палати та сприятиме підвищенню ефективності професійного контролю і рівня захисту клієнтів;

– концепція забезпечення балансу між незалежністю адвокатури та її відповідальністю через обґрунтування комплексної моделі, яка за аналогією з підходами, сформованими у Чеській Республіці та реалізованими в діяльності Чеської адвокатської палати, повинна включати п'ять взаємопов'язаних елементів: незалежність як інституційну й функціональну автономію адвоката від державного втручання; самоврядування як централізовану та ефективну систему професійного регулювання; відповідальність через дієві механізми дисциплінарної юрисдикції та контролю, зокрема у сфері страхування професійної діяльності; гарантії діяльності як сукупність правових і організаційних засобів забезпечення здійснення адвокатської практики; та захист прав клієнта як ключовий орієнтир функціонування всієї системи, що забезпечується через поєднання професійних стандартів, наглядових механізмів і реальної відповідальності адвоката, формуючи цілісну та збалансовану модель сучасної адвокатури.

**Практичне значення отриманих результатів** полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – шляхом їх використання у подальшій розробці теоретичних актуальних питань організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу;

– *законотворчій діяльності* – отримані результати можна використовувати для вдосконалення національного законодавства в частині правового регулювання організації та функціонування адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу;

– *навчальному процесі* – для підготовки підручників, посібників та в процесі викладання курсів з таких навчальних дисциплін, як «Адміністративне право», «Адвокатура», «Судові та правоохоронні органи України» та ін.

**Апробація матеріалів дисертації.** Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на 2 науково-практичних конференціях, а саме: «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 р.); «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 жовтня 2024 р.).

**Публікації.** Основні наукові результати дисертації відображено у 7 наукових працях, серед яких 4 наукові статті опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 наукова праця – в іноземному виданні, та 2 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних заходах.

**Структура та обсяг дисертації.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, з яких основний текст становить 168 сторінок. Список використаних джерел містить 195 найменувань.

**РОЗДІЛ 1**  
**ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ**  
**ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО**  
**РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ**  
**В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ**

**1.1 Історія виникнення та розвитку інституту адвокатури у Чеській Республіці**

Історія становлення та розвитку інституту адвокатури в Чеській Республіці є складним і багатовимірним процесом, що відображає як загальноєвропейські тенденції розвитку правових інститутів, так і специфіку історичного розвитку чеських земель. Формування адвокатури як окремого професійного та інституційного явища бере свій початок ще у середньовіччі, коли на території Богемії та Моравії діяли елементи рецепційованого римського та канонічного права. У цей період функції правової допомоги здійснювалися переважно освіченими правниками, які виступали представниками сторін у судах, однак їх діяльність не була ще чітко інституціоналізованою. Важливу роль у формуванні професії відіграла правова традиція Священної Римської імперії, в рамках якої поступово формувались вимоги до кваліфікації правників та етичні стандарти їх діяльності.

Суттєвий етап інституціоналізації адвокатури пов'язаний із періодом входження чеських земель до складу Габсбурзької монархії. У XVIII–XIX століттях, в умовах реформ Марії Терезії та Йосифа II, відбувається централізація судової системи та формування професійних юридичних корпорацій. Саме в цей час адвокатура починає набувати рис окремої професії з визначеними правами та обов'язками, а також із певною організаційною структурою. У другій половині XIX століття, після революцій 1848 року, відбувається подальша лібералізація правової системи, що супроводжується запровадженням принципів змагальності та

незалежності суду. Ці процеси сприяли підвищенню ролі адвокатів як незалежних представників інтересів клієнтів у суді, а також розвитку професійного самоврядування. Саме тоді виникають перші адвокатські палати, які виконували функції регулювання доступу до професії та контролю за дотриманням професійної етики.

Таким чином, для становлення та розвитку інституту адвокатури на території майбутньої Чеської Республіки особливе значення мало австрійське законодавство другої половини XIX століття, зокрема австрійське Положення про адвокатів 1868 року (*Rechtsanwaltsordnung*), яке заклало основи сучасного розуміння адвокатської професії як незалежної та самоврядної. Цей нормативний акт встановлював вимоги до доступу до професії, визначав права та обов'язки адвокатів, а також передбачав створення адвокатських палат як органів професійного самоврядування. У результаті адвокатура перетворюється на важливий елемент правової системи, що забезпечує реалізацію принципу змагальності судового процесу [177].

Прийняття австрійського адвокатського порядку (Положення про адвокатів) 1868 року, який утвердив адвокатуру як вільну й незалежну професію, призвело до скасування чисельних обмежень доступу до професії. Крім того, вказаний порядок передбачив існування адвокатського самоврядування з дисциплінарними повноваженнями. Саме в цей період було закладено фундамент того підходу, за якого публічне управління у сфері адвокатури не зводиться до прямого державного адміністрування, а реалізується через делегування значної частини владно-організаційних функцій професійній корпорації [176].

У цьому контексті адвокатура почала відігравати значно ширшу роль, ніж суто професійна діяльність із надання правничої допомоги. Вона стала важливим елементом формування правової державності, оскільки сприяла утвердженню принципів законності, рівності перед законом і гарантій захисту прав особи. Саме через інститут адвокатури забезпечувався зв'язок

між громадянином і державою, що дозволяло збалансовувати владні повноваження та інтереси суспільства.

Крім того, становлення незалежної адвокатури мало вагоме значення для розвитку правової культури, адже формувало у суспільстві уявлення про право як про ефективний інструмент захисту, а не лише засіб державного впливу. Участь адвокатів у судочинстві, правовому консультуванні та публічному житті сприяла поширенню правових знань і підвищенню рівня довіри до правових інституцій.

Таким чином, уже на цьому етапі адвокатура виступала не лише як професійна спільнота, а як один із ключових інститутів становлення модерної державності, забезпечуючи функціонування механізмів правового захисту, підтримання балансу між владою і суспільством та закладаючи основи для подальшого розвитку демократичних правових інститутів.

У міжвоєнний період, після утворення Чехословаччини у 1918 році адвокатура розвивається в умовах демократичної держави, що сприяє зміцненню її інституційної автономії та професійного статусу. У цей період відбувається подальше вдосконалення законодавства, розширюються гарантії незалежності адвокатів, а адвокатські палати відіграють ключову роль у регулюванні професії. Адвокатура функціонує як невід'ємна частина системи правосуддя, забезпечуючи захист прав і свобод громадян [170].

Таким чином, у вказаний період адвокатура стає важливим елементом правової системи, що забезпечує реалізацію принципів верховенства права та захисту прав людини. У цей же час відбувається кодифікація законодавства, а також зміцнення інститутів професійного самоврядування адвокатів. Водночас адвокатура функціонує як частина ширшої системи юридичних професій, поряд із суддями, прокурорами та нотаріусами.

Отже, у період Першої Чехословацької Республіки 1918-1938 років адвокатура отримала нові можливості для інституційного розвитку в умовах демократичної державності. Вона функціонувала як частина континентальної правової системи, а її автономний статус корелював із загальним

конституційним курсом на правову державу, процесуальні гарантії та професійну правничу допомогу. Водночас міжвоєнний розвиток не означав повної відсутності публічного впливу: держава визначала загальні рамки функціонування професії, але не підміняла собою органи адвокатського самоврядування. Цей історичний період є важливим ще й тому, що він продемонстрував ефективність моделі, в якій доступ до правосуддя, професійна етика, дисциплінарна відповідальність і представництво інтересів професії здійснювалися в межах стійкого балансу між законом і саморегулюванням. Для сучасної науки публічного управління це є показовим прикладом інституційної децентралізації владних повноважень без втрати контролю за якістю правничих послуг [167].

У цих умовах адвокатура Чехословаччини постала як зріла професійна спільнота з чітко вибудованою внутрішньою організацією та усталеними стандартами діяльності. Вона об'єднувала правників, які не лише здійснювали представництво в судах, а й відігравали помітну роль у формуванні правової культури суспільства. Важливою ознакою цього періоду була наявність ефективних органів самоврядування, що забезпечували допуск до професії, нагляд за дотриманням етичних норм і розгляд дисциплінарних справ без надмірного втручання державних інституцій.

Попри існування законодавчо визначених вимог до освіти, стажу та професійної придатності, ключові рішення щодо внутрішнього життя професії приймалися самою адвокатською корпорацією. Це сприяло формуванню високого рівня довіри до адвокатів як незалежних учасників правосуддя. Водночас адвокатура залишалася інтегрованою в загальну систему правопорядку: її діяльність була підпорядкована принципам законності, а взаємодія з судами та іншими органами влади будувалася на основі взаємної поваги до компетенцій.

Таким чином, у міжвоєнний період чеська адвокатура поєднувала професійну незалежність із відповідальністю перед суспільством і державою,

що дозволило їй ефективно виконувати функцію гаранта прав і свобод людини. Саме ця модель, заснована на балансі автономії та нормативного регулювання, заклала підґрунтя для подальшого розвитку адвокатської діяльності в регіоні та зберігає методологічну цінність для сучасних досліджень у сфері публічного управління.

Кардинальні зміни в розвитку адвокатури відбулися в період нацистської окупації та подальшого встановлення соціалістичного режиму після Другої світової війни. У 1948 році, з приходом до влади комуністів, правова система Чехословаччини була реформована за радянським зразком. Це призвело до суттєвого обмеження незалежності адвокатури, її підпорядкування державі та втрати самоврядного характеру. Адвокатура була фактично інтегрована в державний механізм. Її діяльність підпорядковувалася ідеологічним цілям держави, а адвокати працювали переважно в межах юридичних консультацій, що функціонували під контролем державних органів. Це призвело до істотного звуження ролі адвокатури як незалежного захисника прав людини [167].

Таким чином, у вказаний період адвокати фактично перетворювалися на елемент державного механізму, а їх діяльність підлягала жорсткому контролю з боку органів влади. У цей період адвокатура втратила значну частину своєї функції як незалежного захисника прав і свобод громадян, що відповідало загальній тенденції ідеологізації права в соціалістичних державах.

Отже, кардинальний злам у розвитку адвокатури настав після комуністичного перевороту 1948 року, коли в Чехословаччині було ліквідовано ліберальну модель адвокатської професії. Комуністичне законодавство поставило адвокатську діяльність під жорсткий політико-адміністративний контроль, а індивідуальна незалежність адвоката була фактично усунута через функціонування так званих «адвокатських консультацій» та колективізованих організаційних форм, у межах яких правова допомога дедалі більше набувала ознак квазідержавної служби. У

цей період публічне управління в галузі адвокатури набуло директивного, централізованого та ідеологізованого характеру, що суперечило європейській традиції незалежної адвокатури як гарантії права на захист. Отже, історія чеської адвокатури чітко засвідчує, що надмірне одержавлення професії призводить не до підвищення її ефективності, а до поступової втрати нею ключової функції – бути незалежним посередником між особою та владою [167].

Попри жорстку централізацію та ідеологічний контроль, прорадянська модель адвокатури в Чехословаччині не була повністю позбавлена правозахисного змісту. Навіть у межах колективізованих структур і так званих «адвокатських консультацій» адвокати продовжували виконувати базову функцію – надавати правову допомогу громадянам, зокрема у цивільних, сімейних, трудових та менш політизованих кримінальних справах. У цих сферах їхня діяльність часто залишалася відносно професійною та орієнтованою на інтереси клієнта.

Варто зазначити, що навіть у кримінальному процесі адвокат не був повністю усунений від захисту. Хоча його процесуальні можливості були обмежені, він міг брати участь у судових засіданнях, подавати клопотання, звертати увагу суду на пом'якшувальні обставини та порушення процедури. У багатьох випадках саме завдяки адвокатам забезпечувався хоча б мінімальний рівень дотримання процесуальних гарантій, що мало особливе значення для підсудних.

З практичної точки зору, адвокатура виконувала ще одну важливу роль – своєрідного «буфера» між громадянином і державною системою. Навіть у підконтрольних умовах адвокати могли пом'якшувати наслідки репресивних рішень, допомагати у формулюванні скарг, консультувати щодо правових можливостей і таким чином частково компенсувати дефіцит правової захищеності.

Отже, навіть у прорадянській моделі адвокатури не можна говорити про повну втрату її сутнісного призначення. Швидше йдеться про

трансформацію та звуження цієї функції: адвокат залишався учасником механізму правосуддя, який, попри обмеження, все ж забезпечував певний рівень захисту прав і свобод людини.

Відновлення інституту незалежної адвокатури розпочалося після «оксамитової революції» у листопаді 1989 року. Після демонтажу комуністичної системи розпочалося відновлення ліберальної адвокатури. Уже з 1 липня 1990 року в чеській частині тодішньої федерації було поновлено засади вільної адвокатської діяльності, а сучасна Чеська адвокатська палата у її теперішньому вигляді функціонує саме з 1990 року. Після утворення самостійної Чеської Республіки у 1993 році процес інституціоналізації адвокатського самоврядування продовжився, а кульмінацією стало прийняття Закону № 85/1996 Coll. «Про адвокатуру», який набув чинності 1 липня 1996 року. Цей акт став базовим нормативним джерелом сучасної системи публічного управління у сфері адвокатської діяльності, оскільки закріпив одночасно і незалежний статус адвоката, і публічно-владні повноваження професійної організації. Закон прямо визначив, що Чеська адвокатська палата є самоврядною професійною організацією всіх адвокатів і здійснює публічне управління у сфері адвокатури. Саме така конструкція є особливо показовою: держава не усувається від регулювання, але переносить значну частину адміністративних, реєстраційних, контрольних і дисциплінарних функцій на інституцію професійного самоврядування, дію якої легітимує закон [193].

Відродження ліберальної моделі адвокатури стало не лише інституційною реформою, а й важливим чинником трансформації правосвідомості суспільства. Адвокат поступово повернув собі роль незалежного посередника між особою і державою, що сприяло утвердженню ідеї пріоритету прав людини, змагальності процесу та довіри до правових механізмів захисту. У цьому контексті адвокатура почала виконувати ширшу соціальну функцію – формувати повагу до права як до інструменту врегулювання суспільних відносин, а не лише як до засобу державного

примусу.

Водночас відновлення професійної свободи поставило нові виклики, пов'язані з необхідністю забезпечення єдиних стандартів якості правничих послуг, прозорості доступу до професії та ефективного контролю за дотриманням етичних вимог. Це обумовило об'єктивну потребу у більш деталізованому адміністративно-правовому регулюванні адвокатської діяльності, яке б поєднувало гарантії незалежності з належними механізмами підзвітності. Саме тому законодавство поступово конкретизує процедури допуску до професії, ведення реєстрів, дисциплінарного провадження та здійснення нагляду, залишаючи їх реалізацію за органами адвокатського самоврядування.

Отже, прийняття Закону про адвокатуру 1990 року стало ключовим етапом у формуванні сучасної моделі адвокатури, яка базується на принципах незалежності, самоврядування та професійної етики. Саме з цього моменту можна говорити про формування сучасної моделі адвокатури в Чехії, що відповідає європейським стандартам. У 1993 році, після розпаду Чехословаччини та утворення незалежної Чеської Республіки, ці принципи були закріплені та розвинуті в національному законодавстві. Центральну роль у функціонуванні адвокатури стала відігравати Чеська адвокатська палата, яка забезпечує регулювання професії та контроль за дотриманням стандартів адвокатської діяльності. Чеська адвокатська палата здійснює, зокрема, регулювання доступу до професії, веде реєстр адвокатів, контролює дотримання професійної етики та представляє інтереси адвокатів на національному і міжнародному рівнях. Важливою особливістю є те, що ця організація виконує також певні публічні функції, поєднуючи елементи самоврядування з делегованими державою повноваженнями. Така модель відповідає загальноєвропейській традиції континентальної адвокатури, де професійні об'єднання відіграють ключову роль у забезпеченні якості юридичних послуг.

У сучасних умовах розвиток адвокатури в Чеській Республіці

відбувається під впливом інтеграційних процесів у межах Європейського Союзу, що зумовлює гармонізацію національного законодавства із європейськими стандартами, зокрема щодо свободи надання правових послуг та взаємного визнання професійних кваліфікацій. Водночас зберігається традиційна модель континентального права, що історично сформувалася під впливом германської правової культури.

Набуття Чеською Республікою повноправного членства в Європейському Союзі 1 травня 2004 року стало для чеської адвокатури не лише політико-правовою подією загальнонаціонального значення, а й важливим етапом її інституційної європеїзації. До вступу в ЄС чеська адвокатура вже мала сформовану нормативну основу, насамперед Закон № 85/1996 Sb. «Про адвокатуру», який визначав умови надання правничих послуг, статус адвоката, повноваження Чеської адвокатської палати та гарантії професійної незалежності. Однак членство в ЄС якісно змінило середовище функціонування професії: адвокатура стала частиною єдиного європейського правового простору, у якому свобода надання послуг, свобода заснування, взаємне визнання професійних кваліфікацій і застосування права ЄС набули безпосереднього практичного значення.

Найпомітніший вплив членства в ЄС проявився у відкритті для чеських адвокатів європейського ринку юридичних послуг. Завдяки праву ЄС адвокати, кваліфіковані в Чехії, отримали можливість надавати правничі послуги в інших державах-членах ЄС не як іноземні консультанти у вузькому сенсі, а як учасники спільного професійного простору. Це стало можливим насамперед через дію Директиви 77/249/ЄЕС, спрямованої на полегшення ефективного здійснення адвокатами свободи надання послуг [161], та Директиви 98/5/ЄС, яка дала адвокатам право постійно здійснювати професійну діяльність в іншій державі-члені під професійним званням країни походження [164].

У практичному вимірі це означало, що чеський адвокат отримав можливість супроводжувати клієнтів у транскордонних справах,

консультувати щодо чеського, європейського та міжнародного права, співпрацювати з іноземними юридичними фірмами, відкривати професійну практику в іншій державі-члені та поступово інтегруватися до її адвокатської професії. Директива 98/5/ЄС передбачає, що адвокат, який ефективно й регулярно практикував у приймаючій державі протягом щонайменше трьох років, зокрема у праві цієї держави та праві ЄС, може набути професійного статусу адвоката приймаючої держави без проходження стандартного шляху повної перекваліфікації [164].

Водночас відкриття ринку мало взаємний характер: адвокати з інших держав-членів ЄС отримали право працювати в Чехії як «гостьові» або «європейські встановлені» адвокати. Чеське законодавство адаптувало ці категорії відповідно до європейських директив: тимчасове або разове надання послуг відповідає режиму «гостьового» адвоката, а постійна практика – режиму «встановленого європейського адвоката». Міністерство освіти Чехії прямо пов'язує ці режими з Директивами 77/249/ЄЕС і 98/5/ЄС.

Унаслідок цього Чеська адвокатська палата стала не лише національним органом професійного самоврядування, а й інституцією, включеною до європейської системи контролю, реєстрації та професійної координації. Вона веде реєстри адвокатів, контролює дотримання професійних правил, реєструє європейських адвокатів і взаємодіє з адвокатськими органами інших держав. Практичні матеріали Ради адвокатур і правничих товариств Європи щодо Чехії підтверджують, що після реєстрації європейського адвоката Чеська адвокатська палата інформує адвокатський орган держави походження та надає адвокату реєстраційний номер [162].

Членство в ЄС також сприяло модернізації змісту адвокатської діяльності. Попит на юридичні послуги почав дедалі більше охоплювати право ЄС, право захисту економічної конкуренції, корпоративне право, захист персональних даних, фінансове регулювання, транскордонні угоди, міграційні питання, публічні закупівлі, інтелектуальну власність і судовий

захист у справах із європейським елементом. Чеський адвокат уже не міг залишатися виключно фахівцем із національного права: ефективне представництво клієнта дедалі частіше вимагало знання *acquis communautaire*, практики Суду ЄС, механізмів попереднього звернення, взаємного визнання судових рішень і європейських процесуальних інструментів.

Важливим наслідком стало посилення конкуренції на внутрішньому ринку юридичних послуг. До Чехії прийшли міжнародні юридичні фірми та адвокати з інших держав-членів, що стимулювало підвищення стандартів якості, спеціалізацію, розвиток комплаєнсу, розширення мовної компетентності адвокатів і використання міжнародних моделей організації юридичної практики. Водночас це не зруйнувало національну модель адвокатури, оскільки професійна незалежність, адвокатська таємниця, дисциплінарна відповідальність і роль Чеської адвокатської палати залишилися ключовими елементами системи.

Отже, вступ Чеської Республіки до Європейського Союзу справив на адвокатуру комплексний вплив. Він відкрив для чеських адвокатів доступ до європейських юридичних ринків, забезпечив можливість тимчасової та постійної практики в інших державах-членах, створив умови для взаємного визнання професійного статусу, посилив конкуренцію та спеціалізацію, а також перетворив право ЄС на невід'ємну частину щоденної адвокатської практики. У ширшому сенсі європейська інтеграція сприяла переходу чеської адвокатури від переважно національної професійної корпорації до складника єдиного європейського простору правничих послуг.

Таким чином, історія адвокатури в Чеській Республіці відображає загальноєвропейську еволюцію правових інститутів: поступовий перехід від неформалізованих форм правової допомоги до високорозвиненого інституту з чіткою організаційною структурою та значною роллю у забезпеченні прав людини, формування сучасної самоврядної професії, що є невід'ємною складовою правової держави. Її розвиток був тісно пов'язаний із

політичними змінами та трансформаціями правової системи, що зумовило як періоди піднесення, так і періоди обмеження професійної незалежності. Сучасна чеська адвокатура є результатом поєднання історичних традицій, демократичних реформ та європейської інтеграції, що забезпечує її стабільне функціонування як важливого елементу правової держави.

Окремо слід детально зупинитися на періодизації становлення адвокатури, яка дозволяє системно осмислити її розвиток як в Чехії, так і в Україні у межах спільної європейської правової традиції. Враховуючи вищевикладене, умовно можна виділити чотири основні періоди в історії становлення та розвитку інституту адвокатури у Чеській Республіці.

Дореволюційний (імперсько-ліберальний) період (середина XIX ст. – 1918 р.) характеризується формуванням професійної адвокатури як окремого правового інституту. У чеських землях ключову роль відіграло австрійське законодавство, зокрема закон 1868 року, який запровадив чіткі правила доступу до професії, закріпив принципи незалежності адвоката та створив систему адвокатських палат. У цей час адвокатура поступово відокремлюється від судової влади та набуває рис самостійного інституту громадянського суспільства. В Україні аналогічні процеси відбувалися в межах Російської імперії, де судова реформа 1864 року започаткувала інститут присяжних повірених, що також діяли на засадах професійності та відносної автономії. Таким чином, у межах обох правових систем спостерігається спільна тенденція до інституціоналізації адвокатури та закріплення її статусу на законодавчому рівні.

Міжвоєнний (демократично-республіканський) період (1918–1940-ві роки) відзначається розвитком національних моделей адвокатури. У Чехословаччині адвокатура функціонувала в умовах демократичної держави, що забезпечувало високий рівень її автономії та професійної незалежності. Адвокатські палати активно виконували функції самоврядування, а адвокати брали участь у забезпеченні правосуддя на засадах верховенства права. В Україні, яка в цей період перебувала у складних політичних умовах, розвиток

адвокатури був менш стабільним, однак у Західній Україні, що входила до складу інших держав, також зберігалися елементи європейської правової традиції.

Радянський (соціалістичний, тоталітарно-централізований) період (1948–1989 роки) характеризується глибокою трансформацією адвокатури та обмеженням її незалежності. У Чехословаччині, як і в Україні, адвокатура була включена до державної системи та функціонувала у формі юридичних консультацій. Вона втратила ознаки самоврядності, а її діяльність підпорядковувалася державним інтересам. Адвокати фактично виконували допоміжну роль у системі правосуддя, яка була зорієнтована на захист інтересів держави, а не індивіда. Це призвело до зниження ролі адвокатури як гаранта прав і свобод людини.

Сучасний (демократично-самоврядний, європейський) період (з 1989 р.) пов'язаний із відновленням демократичних принципів організації адвокатури. У Чехії після 1989 року було відновлено незалежність адвокатської професії, запроваджено ефективні механізми самоврядування та забезпечено відповідність діяльності адвокатів європейським стандартам. Чеська адвокатська палата стала ключовим інститутом регулювання професії, що поєднує функції самоврядування та публічного контролю. В Україні аналогічні процеси розпочалися після здобуття незалежності у 1991 році, що свідчить про спільність історичних тенденцій розвитку адвокатури в обох країнах. У сучасних умовах адвокатура інтегрується у європейський правовий простір, що зумовлює подальше вдосконалення її інституційної структури та підвищення ролі у забезпеченні прав людини.

Отже, запропонована періодизація демонструє етапний і закономірний характер розвитку адвокатури, який відбувався під впливом як внутрішніх, так і загальноєвропейських факторів, і підтверджує належність цього інституту до спільної правової традиції Європи.

Узагальнюючи слід зазначити, що позитивний історичний досвід Чеської Республіки, який доцільно запозичити для імплементації в

національне законодавство та юридичну практику, полягає насамперед у законодавчому закріпленні сильної, але підзвітної адвокатської самоврядності; у відмові від надмірного державного втручання в організацію професії; у чіткому розмежуванні функцій допуску до професії, дисциплінарного контролю та представництва інтересів адвокатури; у створенні прозорих реєстрів адвокатів і стажистів; у встановленні зрозумілих, однакових і професійно орієнтованих вимог до вступу в професію; у поєднанні етичного контролю з гарантіями незалежності адвоката; у включенні адвокатського самоврядування до механізмів забезпечення безоплатної правничої допомоги; а також у здатності професійної організації адаптуватися до наднаціональних, зокрема європейських, стандартів. Для України особливо цінним є саме чеський баланс між публічним інтересом і професійною автономією: держава визначає рамки, але не поглинає адвокатуру; самоврядування здійснює публічні функції, але не втрачає професійної природи; дисциплінарний контроль існує, але не перетворюється на інструмент адміністративного тиску. Саме така модель може слугувати орієнтиром для подальшого вдосконалення національного законодавства про адвокатуру, посилення довіри до правничої професії та реального забезпечення права особи на незалежну і кваліфіковану правову допомогу.

## **1.2 Методологія та історіографія порівняльного дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні**

Методологія порівняльного дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні ґрунтується на поєднанні філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що забезпечують всебічне, об'єктивне та системне осмислення відповідних правових явищ. Вибір такої багаторівневої методологічної основи зумовлений складністю предмета дослідження, який

охоплює не лише нормативно-правове регулювання адвокатури, але й інституційні, організаційні та функціональні аспекти її діяльності в умовах трансформації правових систем обох держав під впливом європейської інтеграції.

Фундаментальне значення у дослідженні має діалектичний метод, який дозволяє розглядати адвокатуру як динамічне соціально-правове явище, що перебуває у постійному розвитку, зміні та взаємодії з іншими елементами правової системи. Застосування закону єдності та боротьби протилежностей дає змогу виявити внутрішні суперечності у функціонуванні адвокатури, зокрема між принципом незалежності адвокатської діяльності та необхідністю державного регулювання і контролю, між публічно-правовим характером окремих функцій адвокатури та її самоврядною природою, а також між національними правовими традиціями та вимогами європейських стандартів. Аналіз цих суперечностей дозволяє глибше зрозуміти механізми розвитку адвокатури та напрями її реформування.

Закон переходу кількісних змін у якісні використовується для обґрунтування того, що накопичення нормативних змін, інституційних реформ і практичних трансформацій у сфері адвокатської діяльності поступово призводить до якісного оновлення всієї системи адвокатури. Зокрема, послідовне впровадження європейських стандартів, розширення повноважень органів адвокатського самоврядування, збільшення ролі міжнародного співробітництва формують нову модель адвокатури, орієнтовану на забезпечення високих стандартів правничої допомоги. Водночас прийом «заперечення заперечення» дозволяє простежити еволюцію адвокатури від радянської моделі до сучасної європейсько-орієнтованої, де відбувається не просте відкидання попередніх форм, а їх трансформація та інтеграція у нову якість із збереженням окремих конструктивних елементів.

Серед загальнонаукових методів важливу роль відіграють логічні прийоми, зокрема аналіз, синтез, індукція та дедукція. Аналіз застосовується для розчленування складного явища адміністративно-правового регулювання

адвокатури на окремі елементи, такі як нормативна база, організаційна структура, функції органів адвокатського самоврядування, механізми контролю та дисциплінарної відповідальності. Синтез, у свою чергу, дозволяє об'єднати отримані результати в цілісне уявлення про систему адвокатури в кожній із досліджуваних держав. Індуктивний підхід використовується для формулювання загальних висновків на основі аналізу окремих норм, практик і інституцій, тоді як дедукція забезпечує застосування загальних теоретичних положень до аналізу конкретних національних моделей адвокатури.

Системний метод дає можливість розглядати адвокатуру як складну соціально-правову систему, що складається з взаємопов'язаних елементів і функціонує у взаємодії з іншими підсистемами, зокрема судовою системою, органами державної влади та громадянським суспільством. Застосування цього методу дозволяє виявити структурні зв'язки між різними компонентами адвокатури, а також визначити її місце у механізмі забезпечення права на правову допомогу. Структурно-функціональний метод, у свою чергу, спрямований на аналіз функцій окремих елементів системи адвокатури, таких як органи адвокатського самоврядування, дисциплінарні органи, професійні об'єднання адвокатів, а також на визначення їх ролі у забезпеченні ефективного функціонування всієї системи.

Важливе значення у дослідженні мають також прийоми соціологічного методу та методу статистики. Соціологічний підхід передбачає використання даних емпіричних досліджень, опитувань, експертних оцінок, що дозволяє оцінити реальний стан функціонування адвокатури, рівень довіри до неї з боку суспільства, ефективність діяльності органів адвокатського самоврядування. Метод статистики застосовується для аналізу кількісних показників, таких як чисельність адвокатів, кількість дисциплінарних проваджень, обсяг наданих правничих послуг, що дає змогу виявити тенденції розвитку адвокатури та порівняти відповідні показники у Чеській Республіці та в Україні.

Спеціально-юридичні методи займають центральне місце у дослідженні адміністративно-правових засад адвокатури. Формально-юридичний метод використовується для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють організацію та діяльність адвокатури, зокрема законів, підзаконних актів, міжнародних договорів та актів права Європейського Союзу. Він дозволяє з'ясувати зміст правових норм, їх структуру, юридичну техніку, а також виявити прогалини та колізії у правовому регулюванні.

Порівняльно-правовий метод є ключовим для досягнення мети дослідження, оскільки забезпечує можливість зіставлення правових систем Чеської Республіки та України у сфері адвокатури. Його застосування передбачає виявлення спільних і відмінних рис у нормативному регулюванні, організаційній структурі, функціях і принципах діяльності адвокатури, а також визначення рівня відповідності національних моделей європейським стандартам. Це дозволяє не лише оцінити ефективність кожної з моделей, але й сформулювати рекомендації щодо вдосконалення українського законодавства з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки.

Метод юридичного моделювання використовується для розроблення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання адвокатури в Україні. На основі аналізу чеської моделі адвокатури та її відповідності європейським стандартам формується узагальнена модель оптимальної організації адвокатської діяльності, яка може бути адаптована до умов української правової системи. Такий підхід дозволяє не лише констатувати існуючі проблеми, але й запропонувати конкретні шляхи їх вирішення.

Отже, комплексне застосування діалектичного, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів забезпечує глибоке, всебічне та об'єктивне дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні, дозволяє виявити закономірності її розвитку, визначити проблемні аспекти та обґрунтувати напрями подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

У методології порівняльного дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні важливе місце посідають загальновідомі наукові підходи, які забезпечують багатовимірність аналізу та дозволяють розкрити не лише формально-юридичні, а й глибинні соціокультурні, історичні та функціональні аспекти розвитку адвокатури.

Історико-правовий підхід застосовується для дослідження генезису інституту адвокатури в обох державах, що дає змогу простежити еволюцію його правового регулювання та організаційних форм. У межах цього підходу аналізуються основні етапи становлення адвокатури, починаючи від дореволюційних форм правничої допомоги, через радянський період із його специфічною моделлю підконтрольної державі адвокатури, і до сучасного етапу реформування, пов'язаного з демократизацією та європейською інтеграцією. Такий аналіз дозволяє виявити спадкоємність і розриви у розвитку правових інститутів, а також оцінити вплив історичних чинників на сучасний стан адвокатури.

Крім того, історико-правовий підхід сприяє розумінню того, як різні історичні умови – зокрема перебування Чехії у складі Австро-Угорської імперії, а згодом соціалістичної Чехословаччини, та розвиток України в межах Російської імперії і СРСР – сформували відмінні правові традиції. Це, у свою чергу, пояснює сучасні відмінності в організації адвокатури та підходах до її регулювання.

Цивілізаційний підхід орієнтований на розгляд адвокатури як елемента ширшої правової культури та цивілізаційного розвитку суспільства. У межах цього підходу адвокатура аналізується як інститут, що відображає рівень розвитку правової держави, верховенства права та громадянського суспільства. Порівняння Чеської Республіки та України дозволяє виявити, якою мірою їхні правові системи інтегровані в європейський правовий простір та наскільки ефективно адвокатура виконує функцію гаранта прав і свобод людини.

Застосування цивілізаційного підходу також дає змогу оцінити вплив європейських правових стандартів на розвиток адвокатури, зокрема через імплементацію норм права Європейського Союзу та практики міжнародних інституцій. У цьому контексті адвокатура розглядається як індикатор рівня правової інтеграції держави до європейської цивілізації.

Телеологічний підхід передбачає аналіз цілей і завдань правового регулювання адвокатури. Його використання дозволяє з'ясувати, яким чином нормативно-правові акти визначають функціональне призначення адвокатури, зокрема забезпечення права на правову допомогу, захист прав і свобод людини, участь у здійсненні правосуддя. У межах цього підходу досліджується відповідність між задекларованими цілями та фактичними результатами функціонування адвокатури.

Водночас телеологічний підхід сприяє оцінці ефективності правового регулювання, оскільки дозволяє визначити, наскільки існуючі механізми організації адвокатури відповідають поставленим цілям. Це особливо важливо у контексті реформування адвокатури в Україні, де необхідно забезпечити відповідність національної моделі європейським стандартам.

Антропологічний підхід зосереджується на людині як центральному елементі правової системи, що дозволяє розглядати адвокатуру крізь призму забезпечення прав і свобод особи. У межах цього підходу адвокатура аналізується як інститут, спрямований на задоволення потреб людини у правовому захисті, доступі до правосуддя та реалізації своїх прав.

Застосування антропологічного підходу також передбачає врахування професійної етики адвоката, його ролі як представника інтересів клієнта та гаранта справедливості. Це дозволяє оцінити не лише формальні аспекти діяльності адвокатури, але й її соціальне значення та вплив на рівень довіри до правової системи.

Інструментальний підхід розглядає право як засіб досягнення певних соціальних цілей, що дозволяє аналізувати адвокатуру як інструмент реалізації державної політики у сфері правосуддя. У цьому контексті

досліджується, яким чином адміністративно-правові механізми організації адвокатури сприяють ефективному функціонуванню системи правової допомоги.

Крім того, інструментальний підхід дозволяє оцінити практичну ефективність різних правових інструментів, таких як ліцензування адвокатської діяльності, дисциплінарна відповідальність, механізми самоврядування. Це дає змогу визначити, які з них є найбільш ефективними та можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання.

Синергетичний підхід передбачає розгляд адвокатури як відкритої, самоорганізованої системи, що розвивається під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. У межах цього підходу аналізується взаємодія адвокатури з іншими елементами правової системи, зокрема судами, органами державної влади, міжнародними інституціями.

Застосування синергетичного підходу дозволяє виявити нелінійний характер розвитку адвокатури, зокрема можливість виникнення якісно нових форм організації та діяльності під впливом реформ, європейської інтеграції та глобалізації. Це сприяє більш глибокому розумінню процесів трансформації адвокатури та прогнозуванню її подальшого розвитку.

Узагальнюючи, слід зазначити, що використання історико-правового, цивілізаційного, телеологічного, антропологічного, інструментального та синергетичного підходів забезпечує комплексність і глибину дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні. Їх поєднання дозволяє не лише проаналізувати формально-юридичні аспекти функціонування адвокатури, але й розкрити її соціальну природу, історичні передумови, цільове призначення та перспективи розвитку, що є необхідною умовою для формулювання науково обґрунтованих висновків і рекомендацій.

Аналіз наукової літератури, присвяченої питанням адвокатури та адвокатської діяльності, свідчить, що в дореволюційний період адвокатура осмислювалася не лише як професійний інститут судового представництва, а

передусім як елемент ширшої трансформації правосуддя, правової культури та громадянського суспільства. На українських землях, які входили до складу Російської імперії, формування адвокатури безпосередньо пов'язувалося із Судовою реформою 1864 року, що запровадила інститут присяжних повірених, принципи змагальності, гласності та відносної незалежності судового захисту. Саме тому в працях учених і практиків другої половини XIX – початку XX століття адвокатура розглядалася як необхідна умова справедливого суду, а адвокат – як особа, покликана не лише захищати приватний інтерес клієнта, а й служити праву, істині та суспільній довірі до суду.

Особливе місце серед авторів цього періоду посідає А. Коні, який у своїх працях про судову реформу, суд присяжних, судову етику та моральні засади правосуддя фактично сформулював гуманістичне розуміння ролі захисника в кримінальному процесі. Для Коні адвокатська діяльність не зводилася до технічного володіння процесуальними засобами; вона вимагала високої культури мовлення, моральної відповідальності, поваги до особи підсудного та здатності протистояти як адміністративному тиску, так і суспільним упередженням [5, с. 38-39]. Подібна лінія простежується і в працях В. Спасовича, якого сучасники нерідко називали одним із найвидатніших представників присяжної адвокатури. Його судові промови та теоретичні міркування демонструють розуміння адвоката як самостійного учасника правосуддя, що діє в інтересах клієнта, але водночас не має права перетворювати захист на заперечення моралі чи права [5, с. 39].

Для українського дореволюційного контексту важливо враховувати, що адвокатура розвивалася в різних правових режимах. На українських землях вона формувалася в межах імперської моделі присяжної адвокатури після 1864 року; натомість у Галичині, Буковині та Закарпатті істотний вплив мала австрійська та австро-угорська правова традиція, де адвокатські палати й самоврядування адвокатського стану розвивалися за центрально-європейськими зразками. Саме ця відмінність зумовила певну подвійність

української історико-правової традиції: з одного боку, адвокатура сприймалася як продукт судової реформи Російської імперії, з іншого – як інститут європейського професійного самоврядування, пов'язаний із автономією юридичної корпорації, дисциплінарною відповідальністю та професійною етикою [5, с. 40-41].

У науковій і публіцистичній літературі дореволюційної доби постійно порушувалося питання про співвідношення незалежності адвоката й обов'язку перед клієнтом. Практики того часу наголошували, що адвокат не є простим «найманим голосом» сторони, оскільки його участь у процесі має публічно-правове значення. Він забезпечує рівновагу між обвинуваченням і захистом, допомагає суду побачити людський, фактичний і правовий бік справи, а також стримує каральну тенденцію держави. У цьому сенсі дореволюційна література про адвокатуру значною мірою була літературою про межі влади, права особи та моральну природу судового захисту.

Порівняння з чеською правовою традицією показує подібність загальноєвропейських тенденцій, але також і суттєві відмінності. На території сучасної Чеської Республіки адвокатура розвивалася в межах австрійської правової системи. Важливим етапом стало формування адвокатських палат як самоврядних професійних організацій у ХІХ столітті; перші такі палати діяли, зокрема, у Празі, Брно та Опаві. Чеська адвокатура поступово відокремлювалася від прямого державного контролю й набувала рис корпоративної автономії, що було характерним для центральноєвропейської моделі правничої професії.

Серед чеських правників ХІХ століття доцільно згадати Антоніна Ранду (Antonín Randa), одного з найавторитетніших представників чеської юридичної науки, праці якого мали значення для розвитку приватного права, правничої освіти та професійної культури. Хоча його доробок не обмежувався адвокатурою у вузькому значенні, саме такі вчені формували інтелектуальне середовище, у якому адвокат розглядався як освічений правник, носій правової аргументації та учасник модерного громадянського

суспільства. Так само символічною для історії чеської адвокатури є постать Яна Непомука Каньки (Jan Nepomuk Kaňka), відомого празького юриста й адвоката, ім'я якого пов'язується з ранніми етапами становлення чеської правничої корпорації [160].

Отже, дореволюційна наукова й практична думка про адвокатуру на українських землях і в чеському правовому просторі розвивалася навколо кількох спільних ідей: професійної незалежності адвоката, його моральної відповідальності, необхідності самоврядування, значення судової риторики та публічної довіри до правосуддя. Водночас українська традиція була більшою мірою пов'язана з проблемою судової реформи, становленням присяжної адвокатури та боротьбою за реальну процесуальну рівність сторін, тоді як чеська – з еволюцією адвокатських палат, корпоративної автономії та центральноєвропейської моделі правничої професії. Праці Коні, Спасовича, а також чеських правників ХІХ століття дають підстави розглядати адвокатуру не лише як професію, а як один із ключових індикаторів зрілості правової держави.

У радянський період наукова література, присвячена адвокатурі та адвокатській діяльності, формувалася в умовах принципово іншої правової та ідеологічної парадигми, ніж дореволюційна правнича думка. Якщо дореволюційні автори переважно розглядали адвокатуру як відносно автономний інститут судового захисту, пов'язаний із незалежністю професії, змагальністю процесу та правами особи, то радянська доктрина виходила з підпорядкування адвокатури загальним завданням соціалістичного правосуддя. Унаслідок цього адвокатура в наукових працях радянського періоду трактувалася не як незалежна корпорація, що протистоїть державному обвинуваченню, а як організована форма надання юридичної допомоги населенню, яка функціонує в межах радянської правової системи та має сприяти правильному застосуванню закону, вихованню громадян у дусі соціалістичної законності й охороні правопорядку.

Початковий етап радянського осмислення адвокатури був пов'язаний із

різким запереченням дореволюційної присяжної адвокатури, яка сприймалася як буржуазний інститут. Після 1917 року попередня модель адвокатури була ліквідована, а пошук нових організаційних форм правового захисту відбувався через створення колегій правозаступників, юридичних консультацій та інших форм колективної юридичної допомоги. У літературі того часу це обґрунтовувалося необхідністю демократизації правосуддя та усунення «станового» характеру старої адвокатури. Водночас уже подальший розвиток радянського кримінального процесу показав, що повна відмова від професійного захисту є неможливою, оскільки ефективне судочинство потребує спеціально підготовленого суб'єкта, здатного здійснювати захист обвинуваченого й представляти інтереси громадян.

У працях радянських процесуалістів адвокатура розглядалася насамперед крізь призму функції захисту в кримінальному судочинстві. Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили М. Строгович, М. Полянський, В. Савицький, І. Перлов, П. Елькінд, Ф. Фаткуллін, Ю. Стецовський та інші автори [71, с. 5-6]. Їхні праці були зосереджені на питаннях процесуального становища захисника, меж його повноважень, співвідношення захисту з функціями обвинувачення і правосуддя, а також на проблемі гарантій права обвинуваченого на захист. У сучасних дослідженнях прямо зазначається, що саме ці науковці сформували основний радянський масив доктринальних підходів до сторони захисту та процесуального статусу її представників.

Особливе місце в радянській науці займали праці М. Строговича, який розробляв загальні питання кримінального процесу, процесуальних функцій і гарантій прав учасників судочинства. Для його підходу характерним було визнання важливості захисту як необхідного елемента кримінального процесу, однак у межах загальної концепції соціалістичної законності. Захисник у такій моделі не виступав повністю автономним опонентом держави, а мав сприяти встановленню істини у справі, запобіганню судовим помилкам і забезпеченню законності. Подібне розуміння було типовим для

радянської доктрини: право на захист визнавалося важливою гарантією, але не розглядалося як прояв конфлікту між особою та державою в ліберальному значенні [1].

М. Полянський також відіграв помітну роль у розвитку теорії радянського кримінального процесу. Його праці, зокрема з питань теорії радянського кримінального процесу, були спрямовані на з'ясування природи процесуальних функцій, ролі учасників судочинства та значення захисту в системі кримінально-процесуальних гарантій. Для М. Полянського, як і для багатьох радянських авторів, характерним було прагнення поєднати ідею захисту прав особи з тезою про публічний інтерес соціалістичного правосуддя. У цьому аспекті адвокатська діяльність розглядалася не як приватна професійна послуга, а як суспільно значуща діяльність, що здійснюється в установлених державою організаційних межах [1].

У другій половині радянського періоду більшої ваги набувають спеціальні праці, присвячені саме адвокатурі як інституту. Серед них особливо слід виокремити Ю. Стецовського, автора навчального посібника «Советская адвокатура», у якому системно розглядалися організація адвокатури в СРСР, правовий статус адвоката, форми надання юридичної допомоги, участь адвоката в кримінальному та цивільному процесі, а також питання професійної дисципліни. Бібліографічні дані цього видання подані, зокрема, в електронному каталозі Російської державної бібліотеки та юридичній електронній бібліотеці [1].

Наукова цінність праць Ю. Стецовського полягає в тому, що він намагався показати адвокатуру не лише як допоміжний елемент судової системи, але і як професійний інститут зі специфічними етичними, організаційними та процесуальними засадами. Водночас його підхід залишався у межах радянської правової ідеології: незалежність адвокатури визнавалася не як повна автономія від держави, а як самостійність у здійсненні професійних функцій у рамках законодавчо визначеної системи колегій адвокатів. Саме тому в радянській літературі постійно

простежувалася подвійність: з одного боку, визнавалося значення адвоката для захисту прав громадян, з іншого – адвокатура не могла розглядатися як незалежна від державної влади професійна корпорація в західноєвропейському розумінні [1].

Історико-правовий напрям досліджень радянської адвокатури представлений, зокрема, працею М. Шаламова «История советской адвокатуры», у якій було здійснено спробу простежити становлення радянських форм адвокатської діяльності після революції та їх подальшу інституціоналізацію. Це видання важливе тим, що відображає офіційне радянське бачення еволюції адвокатури: від ліквідації дореволюційної присяжної адвокатури до створення системи колегій адвокатів, підпорядкованих завданням соціалістичної законності. Бібліографічний опис цієї праці доступний в електронній юридичній бібліотеці [1].

Загалом радянська наукова література про адвокатуру характеризується переважанням процесуального та організаційно-правового підходів. Дослідників цікавили насамперед участь адвоката у кримінальному процесі, його повноваження як захисника, порядок діяльності колегій адвокатів, питання професійної дисципліни та взаємодії адвокатури з органами юстиції. Натомість проблеми корпоративної автономії, незалежності адвокатського самоврядування, адвокатської таємниці в сучасному розумінні, конфлікту інтересів або професійної етики як самостійної системи цінностей досліджувалися значно обмеженіше. Це було зумовлено самою природою радянської правової системи, у якій адвокатура не могла бути повністю відокремленою від державного контролю.

Водночас не можна зводити радянську наукову спадщину лише до ідеологічних конструкцій. У межах цієї літератури було напрацьовано низку важливих положень, які зберігають історико-правове значення й сьогодні. Йдеться, зокрема, про розроблення теорії права на захист, визначення процесуального статусу захисника, обґрунтування необхідності професійної юридичної допомоги, аналіз гарантій участі адвоката у кримінальному

судочинстві та дослідження дисциплінарної відповідальності адвокатів. Саме ці напрацювання стали підґрунтям для подальшого переосмислення ролі адвокатури вже в пострадянський період, коли на перший план вийшли питання незалежності професії, адвокатського самоврядування та відповідності європейським стандартам.

Отже, наукова література радянського періоду про адвокатуру має суперечливий, але важливий характер. З одного боку, вона була обмежена ідеологічними засадами соціалістичної законності та не визнавала адвокатуру повністю автономним інститутом громадянського суспільства. З іншого боку, саме в цей період було сформовано значний масив досліджень щодо процесуальної ролі захисника, організації колегій адвокатів, професійної дисципліни та гарантій права на юридичну допомогу. Тому радянська доктрина адвокатури повинна розглядатися не як завершена модель для наслідування, а як історичний етап розвитку наукової думки, який потребує критичного осмислення з позицій сучасних принципів верховенства права, незалежності адвокатури та європейських стандартів правничої професії.

Наукове осмислення адвокатської діяльності в Україні сформувалося на перетині конституційного, адміністративного, кримінального, порівняльного та теоретико-правового напрямів. Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили вітчизняні науковці, праці яких охоплюють питання історичного становлення адвокатури, її організаційних засад, професійної етики, правового статусу адвоката, гарантій адвокатської діяльності та ролі адвокатури у механізмі захисту прав людини.

Зокрема, А. Бойчук у праці «Інститут адвокатури на західноукраїнських землях другої половини XIX – початку XX століття (на матеріалах Галичини)» звертається до історико-правових витоків адвокатури, розкриваючи особливості її становлення в конкретних суспільно-політичних умовах. Праця має важливе значення для розуміння еволюції адвокатської професії та її інституційної природи [8].

У дослідженні комплексно висвітлено передумови формування адвокатури в умовах австро-угорської правової системи, особливості нормативного регулювання адвокатської діяльності, а також еволюцію організаційних засад функціонування адвокатської професії. Автор приділяє значну увагу аналізу процесу інституціоналізації адвокатури як самоврядної професійної спільноти, окреслюючи ключові етапи її розвитку, зміни у вимогах до доступу до професії, а також трансформацію ролі адвоката у суспільстві та системі правосуддя. Окремо акцентовано увагу на значенні адвокатури як важливого елементу правового захисту населення, що сприяло утвердженню засад правової державності та розвитку правової культури.

Дослідження також розкриває соціально-політичний контекст функціонування адвокатури на західноукраїнських землях, що дозволяє розглядати цей інститут не лише як професійну юридичну корпорацію, а і як суспільно значущий механізм представництва та захисту прав населення в умовах складних національно-політичних процесів. У роботі простежується взаємозв'язок між розвитком адвокатури та загальними тенденціями модернізації правової системи того часу, зокрема утвердженням принципів професійної незалежності, самоврядування та етичної відповідальності адвокатів. Водночас дослідження має значну наукову цінність для сучасних порівняльно-правових студій, оскільки дозволяє простежити історичні витоки окремих інституційних характеристик адвокатури, які зберігають актуальність і в сучасному правовому регулюванні адвокатської діяльності [8].

Ю. Грабовський у дослідженні «Адвокатський запит як засіб отримання адвокатської інформації» аналізує один із ключових інструментів професійної діяльності адвоката. Робота присвячена практично значущим питанням реалізації адвокатом права на збирання інформації, необхідної для належного захисту прав та інтересів клієнта [29].

Автор розглядає адвокатський запит як важливий механізм отримання інформації, необхідної для належного захисту прав та інтересів клієнта.

У роботі аналізуються законодавчі основи функціонування інституту адвокатського запиту, а також практичні проблеми, пов'язані з його реалізацією. Особлива увага приділяється труднощам, які виникають у зв'язку з відмовами у наданні інформації, обмеженням доступу до окремих категорій даних та недостатньою ефективністю механізмів відповідальності за порушення прав адвоката.

Ю. Грабовський підкреслює значення адвокатського запиту як гарантії професійної діяльності адвоката та важливого елементу забезпечення права особи на правничу допомогу. Водночас у праці наголошується на необхідності дотримання балансу між правом адвоката на доступ до інформації та вимогами щодо захисту конфіденційних даних.

Дослідження Ю. Грабовського має практичне значення для розуміння ролі адвокатського запиту у сучасній правозастосовній практиці та розвитку гарантій адвокатської діяльності в Україні [29].

А. Нерсесян у праці «Соціальна функція адвокатури як невід'ємного елементу правосуддя в демократичному суспільстві» розглядає адвокатуру не лише як професійну корпорацію, а і як важливий суспільний інститут. Дослідження акцентує увагу на ролі адвокатури у забезпеченні справедливості, законності та доступу до правосуддя [73].

Автор розглядає адвокатуру не лише як професійну спільноту, а як важливий соціально-правовий інститут, що виконує значущу суспільну функцію. У роботі акцентується увага на значенні адвокатури для забезпечення доступу до правосуддя, захисту прав і свобод людини та підтримання принципу верховенства права. Автор підкреслює, що ефективна діяльність адвокатури є необхідною умовою справедливого судочинства та гарантією реалізації права на професійну правничу допомогу.

Окрема увага приділяється питанням незалежності адвокатури, професійної етики та гарантій адвокатської діяльності. У праці наголошується, що рівень захищеності адвокатів безпосередньо впливає на якість захисту прав людини та довіру суспільства до правосуддя.

А. Нерсесян також аналізує взаємозв'язок між адвокатурою, державою та громадянським суспільством, підкреслюючи, що адвокатура виконує важливу посередницьку функцію між особою та державними інституціями. Загалом дослідження спрямоване на обґрунтування особливої ролі адвокатури як невід'ємного елемента демократичного суспільства та важливого механізму забезпечення прав людини [73].

І. Семенюк у роботі «Моральні засади діяльності інституту адвокатури: теоретико-правовий аспект» досліджує етичну основу адвокатської професії. Праця має значення для розуміння моральних стандартів, довіри, добросовісності та професійної відповідальності адвоката [131, с. 225].

Автор аналізує значення моральних принципів у професійній діяльності адвоката та їх вплив на забезпечення належного рівня правничої допомоги.

У роботі увага зосереджується на таких категоріях, як професійна честь, добросовісність, незалежність, відповідальність та дотримання адвокатської етики. Автор підкреслює, що діяльність адвоката має ґрунтуватися не лише на правових нормах, а й на моральних стандартах, які формують довіру суспільства до адвокатури та правосуддя загалом.

Окрема увага приділяється взаємозв'язку між моральними принципами та професійними обов'язками адвоката. У праці наголошується, що дотримання етичних вимог є необхідною умовою ефективного захисту прав і свобод людини, а також важливим елементом забезпечення авторитету адвокатської професії.

І. Семенюк також розглядає роль моральних засад у формуванні професійної культури адвокатури та підтриманні балансу між інтересами клієнта, вимогами закону і суспільними інтересами. Дослідження підкреслює важливість морально-етичних принципів як невід'ємної складової діяльності адвокатури в умовах демократичної правової держави [131].

С. Калинюк у праці «Інститут адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: конституційно-правовий аспект» розкриває конституційне значення адвокатури. Дослідження присвячене важливим питанням забезпечення права особи на правничу допомогу як однієї з базових гарантій захисту прав людини [44].

Автор розглядає адвокатуру як один із ключових елементів механізму захисту прав і свобод людини в демократичній державі. У роботі аналізуються конституційно-правові засади функціонування адвокатури, її місце у системі правосуддя та значення для реалізації принципу верховенства права. Особлива увага приділяється гарантіям незалежності адвокатської діяльності та значенню професійної правничої допомоги для забезпечення ефективного захисту прав людини.

С. Калинюк наголошує, що адвокатура виконує важливу соціально-правову функцію, оскільки забезпечує доступ особи до правосуддя та сприяє реалізації права на справедливий суд. У праці також розглядаються проблеми вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності та необхідність посилення гарантій професійної незалежності адвокатів.

В дослідженні підкреслено значення інституту адвокатури як важливого елементу правової системи та невід'ємної складової механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина [44].

Н. Бакаянова у праці «Функціональні та організаційні основи адвокатури України» аналізує внутрішню будову адвокатури, її завдання, функції та організаційні принципи. Робота є вагомим для з'ясування системної природи адвокатури як самоврядного професійного інституту [4].

Авторка розглядає адвокатуру як самостійний правовий інститут, що відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав і свобод людини та функціонуванні системи правосуддя. У роботі аналізуються основні функції адвокатури, зокрема захисна, представницька та правозахисна, а також їх значення для реалізації права особи на професійну правничу допомогу. Особлива увага приділяється питанням організації адвокатської діяльності,

принципам самоврядування адвокатури та гарантіям незалежності адвокатів.

Н. Бакаянова також досліджує проблеми правового регулювання адвокатської діяльності та необхідність удосконалення організаційних механізмів функціонування адвокатури відповідно до сучасних демократичних стандартів. У праці наголошується на важливості забезпечення належного балансу між незалежністю адвокатури та ефективністю її діяльності.

Вказане дослідження має теоретичне і практичне значення для розуміння місця адвокатури у правовій системі України та її ролі у забезпеченні прав людини і принципу верховенства права [4].

М. Аракелян у дослідженні «Концептуальні засади правозахисної діяльності адвокатури» висвітлює адвокатуру крізь призму її правозахисної місії. Праця присвячена фундаментальним питанням місця адвоката у системі гарантування прав і свобод людини [3].

У дослідженні адвокатура розглядається не лише як професійний інститут надання правничої допомоги, а як самостійний елемент правозахисної системи держави, діяльність якого безпосередньо пов'язана із реалізацією конституційних гарантій доступу до правосуддя та ефективного захисту прав особи. Особливу увагу приділено визначенню функціонального призначення адвокатури, її правової природи, принципів діяльності та ролі у взаємодії з іншими інститутами правової системи. У цьому контексті дослідження сприяє формуванню цілісного наукового розуміння адвокатури як важливого інституційного механізму забезпечення верховенства права.

Наукова цінність роботи полягає також у комплексному підході до аналізу правозахисної функції адвокатури через поєднання теоретико-правових, функціональних та інституційних аспектів її діяльності. У праці простежується акцент на необхідності забезпечення реальної незалежності адвокатури як передумови ефективного виконання нею правозахисної місії, а також на значенні професійних гарантій, етичних стандартів і належного нормативного регулювання. Дослідження має методологічну та практичну

цінність для сучасних наукових розвідок у сфері адвокатури, оскільки дозволяє розглядати цей інститут не лише крізь призму професійної діяльності, а як важливий елемент демократичної правової держави, покликаний забезпечувати належний баланс між інтересами особи, суспільства та держави [3].

У роботі «Інститут адвокатури у правозахисній діяльності сучасної Української держави» М. Аракелян продовжує аналіз адвокатури як важливого елементу правозахисного механізму держави. Дослідження має значення для розуміння взаємозв'язку між адвокатурою, державою та громадянським суспільством [2].

У дослідженні адвокатура розглядається як невід'ємний елемент правової системи держави, діяльність якого спрямована на реалізацію конституційного права особи на правову допомогу, захист законних інтересів та забезпечення доступу до правосуддя. Автор приділяє увагу визначенню правової природи адвокатури, її функціонального призначення, принципів діяльності та особливостей взаємодії з іншими державними і правовими інститутами, що дозволяє комплексно осмислити місце цього інституту в сучасній системі правового захисту.

Наукова цінність роботи полягає у комплексному аналізі адвокатури не лише як професійної спільноти осіб, які надають правничу допомогу, а як важливого інституційного механізму правозахисної діяльності держави, що забезпечує практичну реалізацію принципів верховенства права, законності та справедливості. У праці акцентовано увагу на необхідності забезпечення незалежності адвокатури, належних професійних гарантій та ефективного нормативного регулювання як ключових умов належного виконання адвокатурою її правозахисної функції. Дослідження має важливе методологічне значення для подальших наукових розробок у сфері адвокатури, оскільки сприяє формуванню сучасного підходу до розуміння адвокатури як самостійного правового інституту, що відіграє суттєву роль у зміцненні демократичної правової держави та забезпеченні належного

захисту прав людини [2].

Т. Вільчик у праці «Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі» досліджує адвокатуру як інститут, що діє на межі приватного інтересу, публічного значення та громадського контролю. Робота присвячена важливим питанням незалежності адвокатури та її ролі у правовій державі. На думку Т. Вільчик, з огляду на свою функцію (захист прав і свобод людини), адвокатура повинна бути в законодавстві України визначена як незалежний самоврядний правозахисний інститут, на який покладаються важливі функції побудови правової держави і громадянського суспільства [14. с. 248-249].

У праці «Юридична природа адвокатури та проблеми організації її діяльності» Т. Вільчик аналізує сутність адвокатури, її правову природу та організаційні проблеми. Дослідження є цінним для розуміння теоретичних і практичних аспектів функціонування адвокатської спільноти [17].

У дослідженні комплексно розглядаються питання правової природи адвокатури, її місця серед інших правових інститутів, а також особливостей організаційного забезпечення адвокатської діяльності. Значну увагу приділено визначенню адвокатури як самостійного професійного інституту, що поєднує ознаки правозахисного механізму, інституту громадянського суспільства та суб'єкта реалізації конституційного права на правову допомогу. Такий підхід дозволяє розглядати адвокатуру не лише як сукупність осіб, що здійснюють професійну діяльність, а як цілісний правовий інститут із власною функціональною та організаційною специфікою.

Наукова цінність роботи полягає також в аналізі проблем організації адвокатської діяльності, зокрема аспектів професійного самоврядування, гарантій незалежності адвокатури, нормативного забезпечення її функціонування та взаємодії з державними органами. У праці акцентується увага на необхідності забезпечення належного балансу між автономією адвокатури та ефективністю механізмів її правового регулювання, що має

принципове значення для належного функціонування цього інституту в умовах демократичної правової держави. Дослідження становить важливу методологічну основу для подальших наукових розробок у сфері адвокатури, оскільки сприяє формуванню сучасного наукового підходу до розуміння її правової природи, організаційної структури та ролі у механізмі захисту прав і свобод людини [17].

I. Петрухін у роботі «Адвокат і клієнт: відносини довіри» звертається до особливого характеру взаємодії між адвокатом і особою, якій надається правнича допомога. Праця присвячена важливим питанням професійної довіри, конфіденційності та етичної відповідальності адвоката [81].

Автор розглядає довіру як основоположний принцип адвокатської діяльності, від якого залежить належне здійснення захисту прав та інтересів особи. У роботі аналізуються морально-етичні та правові аспекти взаємодії адвоката і клієнта, значення конфіденційності, професійної етики та адвокатської таємниці. Особлива увага приділяється необхідності забезпечення незалежності адвоката та дотримання принципу добросовісності у професійній діяльності.

I. Петрухін підкреслює, що ефективність правової допомоги значною мірою залежить від рівня взаємної довіри між сторонами, оскільки саме довірчі відносини створюють умови для повного та об'єктивного захисту прав клієнта. У праці також акцентується увага на важливості збереження балансу між інтересами клієнта, вимогами закону та професійними обов'язками адвоката.

Дослідження I. Петрухіна розкриває значення довірчих відносин як необхідної передумови належного функціонування адвокатури та забезпечення права особи на професійну правничу допомогу [81].

В. Святоцька у праці «Інститут адвокатури: становлення та розвиток» досліджує етапи формування адвокатури та основні напрями її інституційного розвитку. Робота має значення для комплексного розуміння історичних і сучасних тенденцій розвитку адвокатури [125].

У дослідженні «Недержавний характер та правозахисна функція адвокатури» В. Святоцька акцентує увагу на автономності адвокатури від держави та її особливій ролі у захисті прав людини. Праця присвячена важливим питанням незалежності адвокатської професії [120].

Праця В. Святоцької «До питань необхідності, актуальності та мети запровадження національних стандартів адвокатури» порушує питання уніфікації професійних правил адвокатської діяльності. Дослідження є важливим для розуміння потреби у формуванні якісних стандартів професії [119].

У роботі «Стандарти адвокатури: поняття, ознаки, класифікація, джерела» В. Святоцька систематизує підходи до розуміння стандартів адвокатської діяльності. Праця присвячена теоретичному впорядкуванню критеріїв належної організації та професійної поведінки адвокатів [121].

Праця В. Святоцької «Забезпечення своєчасного допуску адвоката до підзахисного як найважливіша гарантія реалізації права на правову допомогу в кримінальному процесі: аналіз адвокатської практики та можливі шляхи вирішення проблеми» має виразне практичне спрямування. Вона присвячена проблемам фактичної реалізації права на захист у кримінальному провадженні [124].

У роботі «Адвокат в адміністративному процесі за законодавством України: особливості закріплення та реалізації процесуального статусу» В. Святоцька аналізує процесуальне становище адвоката в адміністративному судочинстві. Дослідження важливе для розуміння практичної участі адвоката у спорах із суб'єктами владних повноважень [116].

М. Косенко у праці «Організаційно-правові засади діяльності кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури» розглядає питання дисциплінарної відповідальності та професійного контролю в адвокатурі. Робота присвячена важливим аспектам самоврядування та підтримання професійних стандартів [57].

Автор розглядає ці органи як важливий елемент системи адвокатського самоврядування та механізму забезпечення професійних стандартів адвокатської діяльності. У роботі аналізуються основні повноваження кваліфікаційно-дисциплінарних комісій, зокрема питання допуску до професії адвоката, проведення кваліфікаційних іспитів та здійснення дисциплінарного провадження щодо адвокатів. Особлива увага приділяється процедурним аспектам діяльності комісій та гарантіям об'єктивності й незалежності під час ухвалення рішень.

М. Косенко також досліджує проблеми правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів та практичні труднощі функціонування органів адвокатського самоврядування. У праці наголошується на необхідності вдосконалення організаційних і правових механізмів діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій з метою забезпечення високого рівня професійної етики та довіри до адвокатури.

В дослідженні підкреслено важливу роль кваліфікаційно-дисциплінарних комісій у підтриманні професійних стандартів адвокатської діяльності та забезпеченні належного функціонування інституту адвокатури в Україні [57].

І. Садовська у дослідженні «Адвокатська діяльність як об'єкт податково-правового регулювання» аналізує фінансово-правові аспекти здійснення адвокатської діяльності. Праця має значення для розуміння податкових обов'язків адвокатів та особливостей правового регулювання їх професійної діяльності [115].

Авторка розглядає адвокатську діяльність як специфічний вид професійної діяльності, що поєднує ознаки незалежної професійної практики та елементи підприємницької організації праці. У роботі аналізуються основні аспекти податково-правового статусу адвоката, порядок оподаткування доходів від адвокатської діяльності та особливості застосування податкового законодавства до адвокатів. Особлива увага приділяється проблемам визначення правового статусу адвоката як платника

податків та співвідношенню професійної незалежності адвокатури з вимогами фінансового контролю з боку держави.

І. Садовська також звертає увагу на наявні проблеми та суперечності у сфері податкового регулювання адвокатської діяльності, зокрема щодо обліку доходів, сплати обов'язкових платежів та правового визначення організаційних форм здійснення адвокатської практики. У праці наголошується на необхідності вдосконалення податкового законодавства з урахуванням особливого статусу адвокатури як інституту забезпечення права на правничу допомогу.

В дослідженні І. Садовської підкреслено важливість належного податково-правового регулювання адвокатської діяльності для забезпечення балансу між фіскальними інтересами держави та гарантіями незалежності адвокатури [115].

М. Северин у праці «Принципи адвокатської діяльності» зосереджується на базових засадах функціонування адвокатури [130].

Автор аналізує принципи адвокатської діяльності як фундаментальні правові та етичні орієнтири, що визначають зміст, межі та порядок здійснення адвокатської практики. У роботі особлива увага приділяється таким принципам, як незалежність адвоката, законність, конфіденційність, професійна компетентність та пріоритет захисту прав і свобод людини. Автор підкреслює, що дотримання цих принципів є необхідною умовою ефективного функціонування адвокатури та забезпечення права особи на професійну правничу допомогу.

Також у праці розглядається значення принципів адвокатської діяльності для формування професійної етики адвоката та підтримання довіри суспільства до інституту адвокатури. Автор акцентує увагу на тому, що принципи адвокатської діяльності мають не лише декларативний, а й практичний характер, оскільки визначають стандарти поведінки адвоката у взаємовідносинах із клієнтом, судом та іншими учасниками правовідносин.

В дослідженні підкреслено важливість правильного розуміння

принципів адвокатської діяльності як основи незалежності адвокатури, належного захисту прав людини та забезпечення справедливого правосуддя [130].

В. Заборовський у праці «Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні» аналізує місце адвоката у правовій системі України. Дослідження важливе для розуміння прав, обов'язків, гарантій та соціальної ролі адвоката [35].

Автор розглядає адвоката як одного з ключових учасників механізму захисту прав і свобод людини та важливий елемент функціонування громадянського суспільства. У роботі аналізуються основні складові правового статусу адвоката, зокрема професійні права, обов'язки, гарантії діяльності та питання відповідальності. Особлива увага приділяється принципу незалежності адвокатської діяльності та значенню адвокатури для забезпечення доступу особи до правосуддя і реалізації права на професійну правничу допомогу.

В. Заборовський також досліджує проблеми вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності в Україні, наголошуючи на необхідності посилення гарантій професійної незалежності адвокатів та забезпечення ефективного захисту їхніх прав. У праці підкреслюється, що рівень розвитку адвокатури є важливим показником демократичності держави та ефективності механізмів захисту прав людини.

У дослідженні акцентовано увагу на значенні адвоката як самостійного та незалежного учасника правовідносин, діяльність якого спрямована на забезпечення принципу верховенства права та зміцнення правової держави в Україні [35].

С. Іваницький у роботі «Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система» досліджує системні засади побудови адвокатури. Праця присвячена важливим питанням організації адвокатського самоврядування та принципам діяльності адвокатської спільноти [40].

Автор розглядає адвокатуру як самостійний інститут правової системи, діяльність якого спрямована на забезпечення захисту прав і свобод людини та реалізацію права на професійну правничу допомогу. У роботі аналізуються основні принципи організації адвокатури, зокрема незалежність, самоврядування, законність та професіоналізм. Особлива увага приділяється системі органів адвокатського самоврядування, їх повноваженням та ролі у забезпеченні належного функціонування адвокатури.

С. Іваницький також досліджує проблеми вдосконалення організаційної структури адвокатури та необхідність її розвитку відповідно до сучасних європейських стандартів. У праці наголошується на важливості ефективної системи адвокатського самоврядування як гарантії незалежності адвокатської діяльності та підтримання професійних стандартів.

У дослідженні С. Іваницький підкреслює значення організаційних принципів адвокатури для забезпечення її стабільного функціонування, професійної незалежності та ефективного захисту прав людини в умовах правової держави [40].

П. Кучевський у праці «Діяльність адвоката у кримінальному процесі» розглядає участь адвоката у кримінальному провадженні. Робота має значення для розуміння практичних механізмів реалізації права на захист [62].

Автор розглядає адвоката як одного з основних учасників кримінального процесу, діяльність якого має важливе значення для дотримання принципів законності, змагальності та справедливого судового розгляду. У роботі увага зосереджується на процесуальних правах та обов'язках адвоката під час здійснення захисту підозрюваного, обвинуваченого чи інших учасників кримінального провадження. Аналізуються питання участі адвоката на різних стадіях кримінального процесу, зокрема під час досудового розслідування, судового розгляду та оскарження судових рішень.

П. Кучевський окремо акцентує увагу на гарантіях адвокатської діяльності у кримінальному процесі, значенні адвокатської таємниці та необхідності забезпечення незалежності адвоката під час виконання професійних обов'язків. У праці також порушуються проблеми практичної реалізації права на захист та вдосконалення процесуальних механізмів участі адвоката у кримінальному судочинстві.

В дослідженні підкреслено важливу роль адвоката у забезпеченні прав людини у сфері кримінальної юстиції та значення професійної правничої допомоги для реалізації принципу справедливого судочинства [62].

А. Іванцова у дослідженні «Організаційні форми діяльності адвокатури» аналізує форми здійснення адвокатської практики. Праця присвячена важливим питанням організації професійної діяльності адвокатів [42].

Авторка аналізує різні способи організації адвокатської практики, їх правову природу та значення для ефективного функціонування інституту адвокатури. У роботі розглядаються основні організаційні форми адвокатської діяльності, зокрема індивідуальна практика, адвокатське бюро та адвокатське об'єднання. Особлива увага приділяється порядку їх створення, особливостям функціонування та правовому статусу учасників таких організаційних структур.

А. Іванцова також досліджує переваги та недоліки різних форм організації адвокатської діяльності, звертаючи увагу на питання професійної незалежності, ефективності надання правничої допомоги та внутрішньої організації роботи адвокатів. У праці наголошується на необхідності вдосконалення законодавчого регулювання організаційних форм адвокатури відповідно до сучасних потреб правозастосовної практики.

У дослідженні підкреслюється важливість належної організації адвокатської діяльності для забезпечення професійної незалежності адвокатів, підвищення якості правничої допомоги та ефективного функціонування адвокатури як інституту правової системи [42].

Р. Лахтіонова у роботі «Організаційно-правові форми здійснення адвокатської діяльності» також звертається до організаційних моделей адвокатської практики. Дослідження є корисним для розуміння правового оформлення індивідуальної та колективної адвокатської діяльності [65].

Авторка розглядає організаційно-правові форми адвокатської діяльності як важливий елемент забезпечення ефективного надання правничої допомоги та реалізації професійної незалежності адвокатів.

У роботі аналізуються особливості здійснення адвокатської діяльності в межах індивідуальної практики, адвокатського бюро та адвокатського об'єднання, а також їх правовий статус і порядок функціонування. Особлива увага приділяється питанням організації роботи адвокатів, розподілу професійної відповідальності та забезпечення дотримання стандартів адвокатської етики.

Р. Лахтіонова також звертає увагу на проблеми правового регулювання організаційних форм адвокатської діяльності та необхідність їх удосконалення відповідно до сучасних умов розвитку адвокатури. У праці наголошується на важливості створення належних організаційних механізмів, які б забезпечували баланс між професійною незалежністю адвоката та ефективністю здійснення адвокатської практики.

В своєму дослідженні Р. Лахтіонова підкреслює значення організаційно-правових форм адвокатської діяльності для розвитку адвокатури, забезпечення якісної правничої допомоги та належного функціонування системи захисту прав людини [65].

Ю. Оніщик у праці «Організаційно-правові засади діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану» аналізує функціонування адвокатури в особливих правових умовах. Робота має актуальне значення, оскільки розкриває проблеми реалізації права на правову допомогу в період воєнного стану [77].

Автор аналізує вплив воєнного стану на організацію адвокатської діяльності, реалізацію професійних прав адвокатів та забезпечення права

особи на правничу допомогу. У роботі розглядаються зміни у правовому регулюванні діяльності адвокатури в період воєнного стану, а також особливості здійснення адвокатської практики в умовах обмежень, пов'язаних із безпековою ситуацією. Особлива увага приділяється питанням доступу до правосуддя, гарантіям незалежності адвокатської діяльності та забезпеченню безперервності надання правничої допомоги.

Ю. Оніщик також досліджує проблеми, з якими стикаються адвокати в умовах воєнного стану, зокрема труднощі організації професійної діяльності, взаємодії з державними органами та реалізації процесуальних прав. У праці наголошується на необхідності адаптації організаційно-правових механізмів функціонування адвокатури до умов воєнного часу при збереженні основних принципів адвокатської діяльності.

У дослідженні підкреслюється важлива роль адвокатури у забезпеченні захисту прав людини та підтриманні функціонування системи правосуддя навіть в умовах воєнного стану, а також акцентовано увагу на необхідності зміцнення гарантій професійної діяльності адвокатів у кризових умовах [77].

Л. Ткачук у дослідженні «Місце та роль адвокатури України в системі правозахисних гарантій прав людини: теоретико-правове дослідження» розглядає адвокатуру як складову системи захисту прав людини. Праця присвячена загальнотеоретичному осмисленню правозахисної функції адвокатури [140].

Автор розглядає адвокатуру як важливий елемент правозахисної системи держави, діяльність якого спрямована на забезпечення реалізації права особи на професійну правничу допомогу та доступ до правосуддя. У роботі досліджуються теоретико-правові засади функціонування адвокатури, її місце у системі інституцій захисту прав людини та взаємозв'язок із принципом верховенства права. Особлива увага приділяється ролі адвокатури у забезпеченні справедливого судочинства, захисті прав громадян та підтриманні балансу між особою і державою.

Л. Ткачук також аналізує гарантії незалежності адвокатської діяльності

та значення адвокатури для ефективного функціонування демократичної правової держави. У праці наголошується, що рівень розвитку адвокатури є одним із показників стану захисту прав людини та ефективності правової системи загалом.

В процесі дослідження Л. Ткачук підкреслює важливість адвокатури як невід'ємної складової системи правозахисних гарантій та акцентує увагу на її ролі у забезпеченні реалізації й охорони прав і свобод людини в Україні [140].

А. Олійник у роботі «Адвокатура в правовій системі України» аналізує місце адвокатури серед інших правових інститутів. Дослідження має значення для розуміння її ролі у забезпеченні законності, справедливості та правової допомоги [75].

Автор розглядає адвокатуру як самостійний правовий інститут, що виконує важливу функцію із забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. У роботі аналізуються основні засади діяльності адвокатури, її взаємодія з іншими елементами правової системи та роль у забезпеченні принципу верховенства права. Особлива увага приділяється питанням незалежності адвокатської діяльності, гарантіям професійної правничої допомоги та значенню адвокатури для функціонування справедливого правосуддя.

А. Олійник також досліджує проблеми правового регулювання адвокатської діяльності та напрями вдосконалення законодавства у сфері адвокатури. У праці підкреслюється, що ефективне функціонування адвокатури є необхідною умовою реалізації права особи на захист та забезпечення демократичного характеру держави.

У дослідженні акцентується увага на значенні адвокатури як невід'ємної складової правової системи України та важливому механізмі забезпечення прав людини і законності [75].

Л. Тацій у праці «Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина» досліджує адвокатуру як особливий

правовий інститут. Робота присвячена питанням її сутності, призначення та взаємозв'язку із системою гарантій прав людини [139].

Авторка розглядає адвокатуру як важливий елемент правової системи, діяльність якого спрямована на реалізацію конституційного права особи на правничу допомогу та справедливий судовий захист. У роботі аналізуються основні ознаки та функції адвокатури, її місце у системі правозахисних інституцій та взаємозв'язок із принципом верховенства права. Особлива увага приділяється питанням незалежності адвокатської діяльності, професійним гарантіям адвокатів та значенню адвокатури для забезпечення балансу між інтересами особи і держави.

Л. Тацій також досліджує проблеми правового регулювання діяльності адвокатури та необхідність удосконалення механізмів забезпечення професійної незалежності адвокатів. У праці наголошується, що ефективна діяльність адвокатури є однією з ключових умов належного функціонування демократичної правової держави та реального забезпечення прав і свобод людини.

У дослідженні підкреслено значення адвокатури як самостійного правозахисного інституту, який виконує важливу роль у забезпеченні законності, доступу до правосуддя та ефективного захисту прав людини і громадянина [139].

Н. Обловацька у дослідженні «Адвокатура – інститут громадянського суспільства» акцентує увагу на недержавній природі адвокатури. Праця має значення для розуміння адвокатури як незалежного елемента громадянського суспільства [74].

Авторка розглядає адвокатуру як самостійний суспільно-правовий інститут, діяльність якого спрямована на захист прав і свобод людини, забезпечення доступу до правосуддя та підтримання принципу верховенства права. У роботі аналізуються основні функції адвокатури в демократичному суспільстві, її взаємодія з державними органами та значення для забезпечення правового захисту особи. Особлива увага приділяється

питанням незалежності адвокатури, професійного самоврядування та гарантіям здійснення адвокатської діяльності.

Н. Обловацька також акцентує увагу на тому, що адвокатура виступає важливим посередником між державою та суспільством, сприяючи реалізації механізмів захисту прав людини та розвитку правової культури. У праці наголошується на необхідності зміцнення ролі адвокатури як інституту громадянського суспільства в умовах розвитку демократичної правової держави.

У дослідженні підкреслено важливість адвокатури для забезпечення ефективного захисту прав людини, підтримання законності та формування демократичних засад функціонування суспільства і держави [74].

А. Бірюкова у праці «Забезпечення адвокатурою конституційного права обвинуваченого на захист у кримінальному процесі України» аналізує роль адвоката у кримінальному судочинстві. Дослідження присвячене важливим питанням реалізації конституційного права особи на захист [6].

Авторка розглядає адвокатуру як один із ключових механізмів забезпечення конституційних гарантій прав обвинуваченого та справедливого судового розгляду. У роботі аналізуються правові засади участі адвоката у кримінальному процесі, особливості здійснення захисної функції та значення професійної правничої допомоги на різних стадіях кримінального провадження. Особлива увага приділяється гарантіям адвокатської діяльності, принципу змагальності сторін та необхідності забезпечення рівності процесуальних можливостей.

А. Бірюкова також досліджує проблеми практичної реалізації права на захист, зокрема питання доступу до адвоката, дотримання процесуальних гарантій та забезпечення незалежності захисника. У праці наголошується на важливості ефективної діяльності адвокатури для запобігання порушенням прав людини у сфері кримінальної юстиції.

У вказаному дослідженні А. Бірюкова підкреслює значення адвокатури як невід'ємного елементу механізму забезпечення конституційного права

обвинуваченого на захист та важливої гарантії справедливого кримінального судочинства [6].

У роботі «Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації» А. Бірюкова розглядає українську модель адвокатури в ширшому міжнародному контексті. Праця має значення для осмислення сучасних трансформацій адвокатської професії [7].

У дослідженні комплексно розглядаються питання правової природи адвокатури, особливостей правового статусу адвоката, гарантій здійснення професійної діяльності, а також інституційних засад функціонування адвокатури в умовах модернізації правової системи. Особливу увагу приділено аналізу впливу глобалізаційних процесів на національні моделі організації адвокатури, що дозволяє розглядати цей інститут не лише як складову внутрішньої правової системи, а і як елемент ширшого міжнародного правового простору, який розвивається під впливом уніфікації професійних стандартів, посилення міжнародної правової взаємодії та гармонізації підходів до забезпечення права на правову допомогу.

Наукова цінність праці полягає у формуванні сучасного підходу до розуміння адвокатури як самостійного правового інституту, що поєднує ознаки професійної спільноти, правозахисного механізму та інституту громадянського суспільства, функціонування якого має відповідати як національним правовим традиціям, так і міжнародним стандартам. У роботі акцентується увага на необхідності забезпечення належного рівня незалежності адвокатури, удосконалення механізмів професійного самоврядування, посилення гарантій адвокатської діяльності та адаптації національного законодавства до сучасних викликів, зумовлених розвитком глобалізованого правового середовища. Дослідження має важливе методологічне значення для подальших наукових розробок у сфері адвокатури, оскільки сприяє формуванню цілісного наукового бачення трансформації правового статусу адвоката та ролі адвокатури в умовах сучасного розвитку правової держави [7].

М. Завальний у дослідженні «Адвокатура в системі недержавних суб'єктів правоохорони України» аналізує адвокатуру як суб'єкта, що бере участь у забезпеченні правопорядку поза межами державного апарату. Робота присвячена питанням співвідношення адвокатури з іншими недержавними правозахисними інститутами [36].

Автор розглядає адвокатуру як важливий недержавний правозахисний інститут, що виконує значну роль у забезпеченні законності та захисті прав громадян.

У роботі аналізуються функції адвокатури у сфері правоохоронної діяльності, її взаємодія з державними органами та значення для реалізації права особи на правничу допомогу. Особлива увага приділяється питанням незалежності адвокатської діяльності та специфіці правозахисної функції адвокатури в умовах демократичної правової держави.

М. Завальний також досліджує особливості правового статусу адвокатури як недержавного суб'єкта правоохоронної системи та проблеми вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності. У праці наголошується на необхідності зміцнення гарантій професійної незалежності адвокатів та підвищення ефективності механізмів захисту прав людини.

У дослідженні підкреслюється значення адвокатури як важливого елементу системи недержавних суб'єктів правоохорони, діяльність якого сприяє забезпеченню правопорядку, захисту прав людини та реалізації принципу верховенства права [36].

А. Подоляка у статті «Захист прав і свобод громадян засобами адвокатури» розглядає адвокатуру як ключовий інструмент реалізації та гарантування прав людини. Праця присвячена важливим питанням участі адвокатів у механізмі захисту прав і свобод громадян, визначенню основних форм і методів їх правозахисної діяльності, а також ролі адвокатури у забезпеченні доступу до правосуддя. Автор акцентує увагу на значенні професійної діяльності адвоката як невід'ємного елементу ефективного функціонування правової держави та утвердження принципу верховенства

права [83].

В. Чорнописька у статті «Особливості правового статусу адвоката в умовах становлення громадського суспільства» досліджує трансформацію ролі адвоката в сучасних суспільно-правових умовах. Праця присвячена важливим питанням визначення правового статусу адвоката, його місця в системі правозахисних інститутів, а також впливу процесів розвитку громадянського суспільства на зміст і реалізацію професійних прав та обов'язків адвоката. Авторка акцентує увагу на необхідності забезпечення незалежності адвокатської діяльності, посилення гарантій професії та зміцнення довіри між адвокатом, державою і суспільством [146].

У праці Дутко А., Остапенко Л., Трач І. «Правовий статус адвоката: порівняльний аналіз законодавства України і зарубіжних країн» здійснено комплексне дослідження особливостей нормативного закріплення статусу адвоката в Україні у співвідношенні з іноземними правовими системами. Автори застосовують порівняльно-правовий підхід, що дозволяє виявити як спільні риси, так і відмінності у визначенні прав, обов'язків та гарантій адвокатської діяльності [32].

У роботі обґрунтовано, що українське законодавство загалом відповідає базовим міжнародним стандартам, однак містить низку проблем, пов'язаних із недостатньою чіткістю регламентації та обмеженістю гарантій незалежності адвокатів. Значна увага приділяється аналізу зарубіжного досвіду, зокрема європейських країн, де інститут адвокатури характеризується більш високим рівнем інституційної автономії, чіткістю правового статусу та ефективністю механізмів професійного самоврядування.

Автори підкреслюють, що у провідних правових системах адвокат розглядається не лише як суб'єкт надання правової допомоги, а як важливий елемент функціонування правосуддя та гарантія реалізації права на захист. У цьому контексті акцентується необхідність удосконалення українського законодавства шляхом імплементації перевірених міжнародних підходів,

зокрема посилення гарантій незалежності, розширення процесуальних прав адвоката та підвищення ролі органів адвокатського самоврядування [32].

Окремий напрям становлять порівняльно-правові дослідження, у яких адвокатура України аналізується крізь призму зарубіжного досвіду, насамперед досвіду країн Європейського Союзу.

Так, Ю. Оніщик у праці «Правові засади діяльності адвокатури: досвід Польщі та перспективи України» досліджує польську модель адвокатури та можливість використання відповідного досвіду в Україні. Робота присвячена важливим питанням удосконалення національного законодавства з урахуванням зарубіжних підходів [78].

Автор досліджує особливості функціонування адвокатури в польській правовій системі та можливість використання цього досвіду для вдосконалення українського законодавства у сфері адвокатури. У роботі аналізуються принципи організації адвокатури, гарантії незалежності адвокатської діяльності, система професійного самоврядування та особливості правового статусу адвокатів у Польщі. Особлива увага приділяється питанням забезпечення права особи на професійну правничу допомогу та ролі адвокатури у функціонуванні демократичної правової держави.

Ю. Оніщик також розглядає проблеми сучасного розвитку української адвокатури та необхідність удосконалення її правових і організаційних засад з урахуванням європейських стандартів. У праці наголошується на важливості адаптації позитивного зарубіжного досвіду для зміцнення незалежності адвокатури та підвищення ефективності захисту прав людини в Україні.

У дослідженні Ю. Оніщик підкреслює значення порівняльно-правового аналізу для розвитку інституту адвокатури та акцентує увагу на необхідності подальшого реформування адвокатської діяльності відповідно до європейських підходів і стандартів правосуддя [78].

Т. Вільчик у дослідженні «Адвокатура як інститут реалізації права на

правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України» проводить зіставлення українського та європейського регулювання адвокатської діяльності. Праця має значення для розуміння напрямів гармонізації української адвокатури з європейськими стандартами [16].

Авторка розглядає адвокатуру як важливий механізм забезпечення права особи на професійну правничу допомогу та одну з основних гарантій захисту прав людини. У роботі аналізуються основні принципи організації та функціонування адвокатури в європейських країнах, а також особливості правового статусу адвокатів, системи професійного самоврядування та гарантій адвокатської діяльності. Особлива увага приділяється порівнянню національного законодавства України з європейськими стандартами у сфері адвокатури та правосуддя.

Т. Вільчик також досліджує проблеми реформування української адвокатури та необхідність гармонізації законодавства України із правовими підходами Європейського Союзу. У праці наголошується на важливості забезпечення незалежності адвокатури, підвищення ефективності правничої допомоги та зміцнення гарантій захисту прав людини.

В дослідженні підкреслюється значення європейського досвіду для розвитку адвокатури в Україні та акцентовано увагу на необхідності вдосконалення національного законодавства відповідно до сучасних міжнародних стандартів у сфері правосуддя і захисту прав людини [16].

В. Гвоздій у роботі «До питання світової практики тлумачення основних принципів адвокатської етики» аналізує міжнародні підходи до професійної етики адвоката. Дослідження присвячене важливим питанням доброчесності, незалежності, конфіденційності та професійної відповідальності [28].

Автор аналізує значення етичних стандартів у професійній діяльності адвоката та їх роль у забезпеченні належного функціонування адвокатури.

У роботі розглядаються основні принципи адвокатської етики, зокрема

незалежність, конфіденційність, добросовісність, професійна відповідальність та дотримання інтересів клієнта. Особлива увага приділяється міжнародному досвіду регулювання етичних стандартів адвокатської діяльності та практиці їх застосування в різних правових системах.

В. Гвоздій також аналізує вплив міжнародних та європейських стандартів на розвиток адвокатської етики в Україні, наголошуючи на необхідності гармонізації національних правил адвокатської етики із загальноновизнаними світовими підходами. У праці підкреслюється, що дотримання професійних етичних принципів є важливою умовою підтримання довіри до адвокатури та забезпечення ефективного захисту прав людини.

В дослідженні акцентовано увагу на значенні адвокатської етики як невід'ємної складової професійної діяльності адвоката та важливого елементу функціонування правової держави і системи правосуддя [28].

В. Святоцька у праці «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження» досліджує стандарти адвокатської професії у порівняльному вимірі [126]. Робота має значення для формування уявлення про спільні європейські підходи до організації адвокатури. У вказаній праці В. Святоцька справедливо зауважує, що наявність чималої кількості наукових досліджень із проблематики організації та функціонування інституту адвокатури надає підстави констатувати важливість зазначеного напрямку для формування вітчизняної правової системи, її зближення з міжнародним та європейським правовим полем [126, с. 19-20].

У дослідженні «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Республіці Польща» В. Святоцька зосереджується на польському досвіді. Праця присвячена аналізу національних особливостей адвокатури Польщі та їх можливого значенню для України [129].

Робота В. Святоцької «Забезпечення реалізації стандартів страхування

професійної відповідальності та спеціалізації адвокатів: порівняльно-правовий аспект» порушує практично важливі питання гарантування якості адвокатських послуг. Дослідження має значення для розвитку інститутів професійної відповідальності та спеціалізації адвокатів [123].

У праці «Уніфіковані стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в праві Європейського Союзу» В. Святоцька аналізує загальноєвропейські орієнтири регулювання адвокатської професії. Робота присвячена питанням наближення національної адвокатури до європейських правових стандартів [127].

Праця В. Святоцької «Забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності на національному та міжнародному рівнях» присвячена гарантіям незалежної професійної діяльності адвоката. Вона має значення для розуміння того, як національні та міжнародні механізми впливають на реальний захист прав адвокатів і клієнтів [122].

У роботі «Адвокатура Європейського Союзу в юридичному механізмі системи захисту прав людини» В. Святоцька розглядає адвокатуру як частину європейської системи захисту прав людини. Дослідження важливе для осмислення ролі адвокатів у транснаціональному правовому просторі [117].

Праця В. Святоцької «Адвокатура Польщі: генеза, європейські стандарти та національні особливості» присвячена комплексному аналізу польської адвокатури. Вона дає змогу простежити поєднання історичних традицій, європейських вимог і національної специфіки організації адвокатської професії [118].

У дослідженні «Принцип адвокатської таємниці як один із основоположних стандартів адвокатської професії (порівняльно-правові аспекти)» В. Святоцька аналізує конфіденційність як фундамент адвокатської діяльності. Праця має важливе значення для розуміння меж і гарантій адвокатської таємниці [128].

Ю. Оніщик та О. Коваль у праці «Вплив міжнародних стандартів на

правове забезпечення діяльності адвокатури України» досліджують значення міжнародних норм і стандартів для розвитку української адвокатури. Робота присвячена питанням адаптації національного законодавства до сучасних правових вимог [79].

Автори аналізують вплив міжнародних актів, європейських підходів та практики міжнародних судових інституцій на формування національного законодавства у сфері адвокатської діяльності. У роботі розглядаються основні міжнародні принципи організації та функціонування адвокатури, зокрема гарантії незалежності адвокатів, право на професійну правничу допомогу, дотримання адвокатської таємниці та стандарти професійної етики. Особлива увага приділяється ролі міжнародних стандартів у забезпеченні права людини на справедливий суд та ефективний захист.

Крім того, Ю. Оніщик та О. Коваль досліджують проблеми адаптації українського законодавства до європейських правових стандартів та необхідність подальшого реформування адвокатури відповідно до міжнародних вимог. У праці наголошується на важливості гармонізації національного правового регулювання із сучасними міжнародними підходами для зміцнення гарантій адвокатської діяльності та підвищення рівня захисту прав людини.

В дослідженні підкреслено значення міжнародних стандартів як важливого чинника розвитку адвокатури України та вдосконалення механізмів правового забезпечення професійної діяльності адвокатів [79].

Важливе місце у науковій літературі посідають також адміністративно-правові дослідження, у яких адвокатура розглядається через призму публічного адміністрування, взаємодії з органами влади, адміністративних процедур та організації адвокатського самоврядування.

Так, Л. Волкова у праці «Публічне адміністрування адвокатури України» аналізує управлінські та організаційні аспекти функціонування адвокатури. Дослідження присвячене питанням співвідношення самоврядності адвокатури та публічного інтересу. На її думку, адвокатська

діяльність є досить широкою за своєю природою, тому суспільні відносини, які виникають, змінюються або припиняються безпосередньо у зв'язку із здійсненням завдань і функцій державного управління по керівництву господарською, соціально-культурною і адміністративно-політичною сферами здійснюється публічно-правовими методами та підлягає регулюванню адміністративним правом [23, с. 110].

Публічне адміністрування адвокатури України Л. Волкова визначає як особливий вплив державної влади на самостійний, незалежний та специфічний інститут громадянського суспільства (адвокатуру), що здійснюється спеціальними суб'єктами судово-виконавчої адміністрації для правового, організаційного, інформативного забезпечення адвокатів, кадрового наповнення адвокатури, розвитку координації і співпраці держави з адвокатурою з метою реалізації права кожного на правову допомогу і судовий захист [23, с. 110].

О. Коваль у роботі «Сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України» досліджує проблеми реформування адвокатури. Праця має значення для оцінки сучасного стану нормативного забезпечення адвокатської діяльності. О. Коваль зокрема, аналізує Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки і звертає увагу на зазначені в ній основні проблеми адвокатури та адвокатської діяльності, а також перспективні напрями реформування адвокатури [48, с. 25].

В. Лаврів у праці «Адміністративно-правове регулювання адвокатської таємниці» розглядає адвокатську таємницю з позиції адміністративного права. Робота присвячена важливим питанням захисту конфіденційної інформації у професійній діяльності адвоката. Серед іншого В. Лаврів формулює важливий висновок про те, що за умови сучасного реформування адвокатури в Україні необхідно утворити ефективний процес правового регулювання збереження адвокатської таємниці, не обмежуючись лише нормами в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та

«Правилах адвокатської етики», а комплексно підходити до вирішення цього питання через внесення доповнень та змін до Кодексів та передбачати відповідні процедури їх застосування з метою якісного та ефективного забезпечення збереження інформації, яка є адвокатською таємницею [64, с. 90].

А. Олійник у дослідженні «Реформа адвокатури: адміністративно-правове забезпечення» аналізує правові механізми оновлення адвокатури. Праця має значення для розуміння адміністративно-правових інструментів модернізації адвокатської професії. Так, на думку А. Олійника, адміністративно-правове забезпечення реформування адвокатури України передбачає діяльність Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому територіальних органів, що уповноважені державою по створенню сприятливих умов щодо реалізації прав і свобод особи-клієнта, їх охорони, захисту та поновлення з метою ефективного виконання завдань і функцій адвокатури [76, с. 151].

А. Іванський у роботі «Правові проблеми адміністративно-правового регулювання відносин щодо внесення і розгляду адвокатського запиту» досліджує порядок реалізації адвокатського запиту. Праця присвячена практично важливим проблемам взаємодії адвокатів із суб'єктами владних повноважень [41].

У дослідженні комплексно розглядаються питання правової природи адвокатського запиту як спеціального інструменту отримання інформації, необхідної для надання правничої допомоги, а також особливості його нормативного регулювання в системі адміністративно-правових відносин. Значну увагу приділено аналізу правового статусу адвоката як суб'єкта відповідних правовідносин, межам реалізації його професійних повноважень, а також проблемам взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, установами та організаціями, зобов'язаними надавати інформацію на адвокатський запит. Такий підхід дозволяє розглядати адвокатський запит не лише як процесуальний інструмент професійної

діяльності, а як важливий правовий механізм забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів особи.

Наукова цінність праці полягає в акцентуванні уваги на існуючих проблемах правозастосування у сфері реалізації права адвоката на отримання інформації, зокрема щодо належного виконання обов'язку з надання відповідей на адвокатські запити, правових підстав для відмови у наданні інформації, а також недосконалості механізмів юридичної відповідальності за порушення відповідних вимог законодавства. У роботі порушуються питання необхідності вдосконалення адміністративно-правового регулювання цієї сфери з метою підвищення ефективності реалізації професійних гарантій адвокатської діяльності та забезпечення належного балансу між правом адвоката на доступ до інформації та вимогами законодавства щодо захисту інформації з обмеженим доступом. Дослідження має вагомим методологічне значення для подальших наукових розробок у сфері адвокатури, оскільки сприяє формуванню цілісного наукового підходу до розуміння адвокатського запиту як одного з ключових інструментів реалізації права на правову допомогу [41].

Н. Меєрович у дослідженні «Адміністративно-правове регулювання адвокатської діяльності в Україні» аналізує загальні засади адміністративного впливу на сферу адвокатури. Робота має значення для розуміння меж державного регулювання професійної діяльності адвокатів [69].

У дослідженні комплексно аналізуються питання нормативного регулювання адвокатської діяльності, особливості адміністративно-правових механізмів організації функціонування адвокатури, а також взаємодія цього інституту з органами публічної влади в межах реалізації професійних повноважень. Значну увагу приділено дослідженню правового статусу адвоката, гарантіям здійснення адвокатської діяльності, принципам професійної незалежності та самоврядування, що дозволяє розглядати адвокатуру як самостійний правовий інститут, який поєднує ознаки

професійної правничої спільноти та механізму захисту прав і свобод людини.

Наукова цінність праці полягає в системному підході до аналізу адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності як окремого напрямку правового впливу, спрямованого на забезпечення належного функціонування адвокатури в умовах сучасної правової держави. У роботі акцентується увага на проблемах удосконалення нормативної бази, підвищення ефективності механізмів професійного самоврядування, зміцнення гарантій незалежності адвокатської діяльності та оптимізації взаємодії адвокатури з державними інституціями. Дослідження має важливе методологічне значення для подальших наукових розробок у сфері адміністративного права та адвокатури, оскільки сприяє формуванню цілісного наукового підходу до розуміння адвокатської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання та ключового елемента механізму реалізації права особи на професійну правничу допомогу [69].

Є. Шкребець у праці «Адвокатура України: адміністративно-правове забезпечення діяльності на сучасному етапі» розглядає актуальні проблеми функціонування адвокатури. Дослідження присвячене питанням нормативного забезпечення, організації та гарантій адвокатської діяльності. Так, на думку Є. Шкребця, адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури має свої особливості, на які вказує низка специфічних ознак її діяльності, а саме: адміністративно-правове забезпечення виступає як один із важливих видів правозабезпечувальної діяльності держави; об'єкт забезпечення становлять професійні права і гарантії діяльності адвокатури України; здійснення на основі правотворчих та організаційних повноважень визначених законодавством суб'єктів; процес забезпечення реалізується через особливий правовий механізм, метою якого є дотримання законності і правопорядку в суспільстві [156, с. 181].

І. Габані у роботі «Адміністративно-правовий статус національної адвокатури України» досліджує правове становище адвокатури як інституту. Праця має значення для розуміння її місця у системі адміністративно-

правових відносин. І. Габані слушно зауважує, що практика адвокатської діяльності як цілісний багаторічний процес накопичує досвід роботи великої кількості адвокатів. Вона наочно демонструє доцільність і приклади втілення тих чи інших принципів через адміністративно-правове регулювання, а в деяких випадках указує на їх помилкову реалізацію. Аналіз такої практики може дати уявлення про необхідність впровадження нових принципів адвокатської діяльності чи вказати на ті, що втратили свою актуальність [24, с. 63].

Ю. Загуменна та Е. Наджафі у дослідженні «Принципи адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект» аналізують основні засади адвокатської професії з позиції адміністративного права. Робота присвячена питанням нормативного закріплення та практичної реалізації принципів адвокатської діяльності. Принципи адвокатської діяльності, на думку Ю. Загуменної та Е. Наджафі є узагальненими, фундаментальними, відносно стабільними засадами та положеннями, що відбивають суспільні цінності, в тому числі втілені в національній правовій системі та частково закріплені в нормах чинного законодавства, які реалізуються адвокатами в обов'язковому порядку під час провадження ними власної професійної діяльності, в тому числі під час надання консультацій правового характеру, здійснення правового супроводження та представництва осіб, захисту їх прав, свобод та інтересів, а також вирішення низки організаційних, функціональних, моральних та етичних питань [38, с. 255].

О. Стасюк у праці «Адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції в Україні» розглядає ширший контекст правозахисної діяльності. Дослідження важливе для розуміння адміністративно-правових умов реалізації правозахисної функції, зокрема й адвокатурою [134].

У дослідженні комплексно розглядаються адміністративно-правові засади реалізації правозахисної функції держави, особливості нормативного забезпечення діяльності відповідних інституцій, а також механізми взаємодії суб'єктів, наділених повноваженнями у сфері захисту прав людини. Значну

увагу приділено аналізу правозахисної функції як важливого напрямку діяльності сучасної держави, що дозволяє розглядати її не лише як сукупність окремих правових механізмів, а як цілісну систему організаційних, правових та адміністративних засобів забезпечення реалізації конституційних прав і свобод особи.

Наукова цінність праці полягає у системному підході до дослідження адміністративно-правового механізму реалізації правозахисної функції в контексті сучасних викликів розвитку правової держави. У роботі акцентується увага на необхідності вдосконалення нормативного регулювання, підвищення ефективності діяльності органів публічної влади, посилення гарантій захисту прав людини та забезпечення належної координації між суб'єктами правозахисної діяльності. Дослідження має важливе методологічне значення для подальших наукових розробок у сфері адміністративного права та правозахисної діяльності, оскільки сприяє формуванню комплексного наукового підходу до розуміння правозахисної функції як одного з ключових напрямів діяльності демократичної правової держави та створює належне теоретичне підґрунтя для дослідження ролі адвокатури як одного з інститутів реалізації права на правову допомогу [134].

В. Гвоздій у роботі «Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування» аналізує правове становище органів, які забезпечують внутрішню організацію адвокатури. Праця присвячена важливим питанням самоврядування, професійного контролю та незалежності адвокатської спільноти [27].

У дослідженні комплексно розглядаються питання правової природи органів адвокатського самоврядування, особливостей їх адміністративно-правового статусу, компетенції, функцій та місця у системі забезпечення організації адвокатської діяльності. Значну увагу приділено аналізу органів адвокатського самоврядування як специфічних суб'єктів публічно-правових відносин, які, з одного боку, реалізують функції професійного самоврядування, а з іншого – забезпечують виконання організаційних,

контрольних та дисциплінарних повноважень у сфері адвокатської діяльності. Такий підхід дозволяє розглядати адвокатське самоврядування як важливий інституційний механізм забезпечення незалежності адвокатури та належного функціонування системи професійного правничого захисту.

Наукова цінність праці В. Гвоздія полягає у системному дослідженні адміністративно-правових аспектів діяльності органів адвокатського самоврядування в контексті забезпечення ефективного функціонування адвокатури як самоврядного правового інституту. У роботі акцентується увага на питаннях розмежування повноважень органів адвокатського самоврядування, гарантіях їх незалежності, особливостях взаємодії з органами державної влади, а також проблемах удосконалення нормативного регулювання їх діяльності. Дослідження має важливе методологічне значення для подальших наукових розробок у сфері адміністративного права та адвокатури, оскільки сприяє формуванню цілісного наукового підходу до розуміння адвокатського самоврядування як ключового елементу інституційної автономії адвокатури та необхідної передумови ефективної реалізації права на професійну правничу допомогу [27].

Окрему увагу в сучасних наукових дослідженнях приділено порівняльно-правовому та адміністративно-правовому аналізу адвокатської діяльності, зокрема у контексті зіставлення української та польської моделей адвокатури.

Так, О. Шира у дисертаційному дослідженні «Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Польщі та України» комплексно досліджує адвокатуру як ключовий механізм забезпечення права особи на правничу допомогу. Праця присвячена важливим питанням адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, особливостям її організації у Польщі та Україні, а також визначенню перспектив імплементації зарубіжного досвіду в національну правову систему [148].

У статті «Адміністративно-правові засади адвокатської діяльності в

Республіці Польща та в Україні: порівняльний аналіз» О. Шира зосереджується на окремих аспектах правового регулювання адвокатської діяльності. Робота має узагальнюючий характер і присвячена порівнянню ключових елементів адміністративно-правового забезпечення функціонування адвокатури в обох країнах, з акцентом на відмінностях і спільних рисах їх нормативного закріплення [149].

Вагомий внесок у розвиток порівняльно-правового та адміністративно-правового дослідження адвокатури здійснив В. Шишлов, який у своїх роботах послідовно аналізує особливості функціонування інституту адвокатури в Україні та Латвійській Республіці.

У статті «Адміністративно-правові засади функціонування інституту адвокатури в Латвійській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз» В. Шишлов досліджує загальні підходи до нормативного забезпечення діяльності адвокатури в обох країнах. Праця присвячена важливим питанням адміністративно-правового регулювання, організації адвокатської діяльності та визначенню спільних і відмінних рис правового статусу адвокатури [151].

У роботі «Функції та принципи діяльності адвокатури в Латвійській Республіці та в Україні: порівняльне адміністративно-правове дослідження» В. Шишлов зосереджується на базових засадах функціонування адвокатури. Дослідження присвячене аналізу ключових принципів і функцій адвокатської діяльності, їх нормативного закріплення та практичного значення у правових системах обох держав [153].

У статті «Особливості адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів в Латвійській Республіці та в Україні» В. Шишлов розглядає механізми притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Праця присвячена важливим питанням процедур дисциплінарного провадження, гарантій професійної діяльності адвокатів та забезпечення стандартів професійної етики [154].

У дослідженні «Адвокатське самоврядування в Латвійській Республіці та в Україні: порівняльно-правове дослідження» В. Шишлов аналізує

інституційні засади організації адвокатського самоврядування. Робота присвячена важливим питанням функціонування органів адвокатського самоврядування, їх повноважень, ролі у забезпеченні незалежності адвокатури та підтриманні професійних стандартів [155].

Не менші важливе значення для удосконалення адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні мають праці В. Войцешука, присвячені порівняльному аналізу адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Литовській Республіці та в Україні.

Так, у праці В. Войцешука «Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Литовська Республіка та України» автор здійснює комплексне дослідження адвокатури як ключового елементу механізму забезпечення права на правову допомогу. У роботі проаналізовано інституційні засади функціонування адвокатури, особливості її правового регулювання та гарантії незалежності, а також обґрунтовано доцільність використання литовського досвіду для вдосконалення українського законодавства [18].

У публікації В. Войцешука «До питання законодавчого визначення права на правову допомогу в Україні» розглянуто проблеми нормативного закріплення цього права в Україні. Автор акцентує увагу на відсутності чіткого та уніфікованого визначення, що зумовлює труднощі у правозастосовній практиці, та підкреслює необхідність гармонізації із європейськими стандартами [19].

У публікації В. Войцешука «До питання визначення правового статусу адвоката в Литовській Республіці» досліджено особливості правового регулювання статусу адвоката в литовському законодавстві. Визначено, що нормативна база характеризується високим рівнем системності, чіткістю прав і обов'язків адвокатів, а також ефективними гарантіями їх професійної незалежності [20].

У публікації В. Войцешука «Особливості функціонування органів адвокатського самоврядування в Литовській Республіці» проаналізовано

організаційно-правові засади діяльності органів адвокатського самоврядування. Автор підкреслює їхню ефективність, автономність та прозорість, що забезпечує належний рівень саморегулювання адвокатської професії [21].

У публікації В. Войцешука «Особливості регламентації правового статусу адвоката в законодавстві України» здійснено аналіз національного правового поля. Виявлено ключові проблеми, зокрема фрагментарність правового регулювання та недостатній рівень гарантій незалежності адвокатської діяльності, що потребує подальшого реформування з урахуванням зарубіжного досвіду [22].

Узагальнюючи, у всіх зазначених працях В. Войцешук послідовно обґрунтовує важливість використання досвіду Литовської Республіки як ефективної європейської моделі для вдосконалення інституту адвокатури та забезпечення права на правову допомогу в Україні [18-22].

Отже, наявний масив наукових праць свідчить про багатовимірність дослідження адвокатури: вона розглядається як правозахисний інститут, елемент громадянського суспільства, професійна самоврядна організація, учасник судового процесу та суб'єкт адміністративно-правових відносин. Водночас порівняльно-правові й адміністративно-правові дослідження створюють основу для подальшого вдосконалення законодавства про адвокатуру та наближення її організації до європейських стандартів.

Узагальнюючи результати проведеного огляду наукової літератури, слід констатувати, що сучасний стан дослідження адвокатури в Україні характеризується значною теоретичною насиченістю, міждисциплінарністю та поступовим зміщенням акцентів від загальнотеоретичного осмислення до прикладного й інституційного аналізу її функціонування. Накопичений науковий доробок переконливо свідчить про те, що адвокатура розглядається вітчизняними дослідниками як складний багатофункціональний правовий інститут, який поєднує в собі ознаки елементу системи правосуддя, інституту громадянського суспільства, суб'єкта правозахисної діяльності та

самоврядної професійної корпорації. При цьому значна увага приділяється питанням правового статусу адвоката, гарантій здійснення адвокатської діяльності, етичних стандартів професії, а також ролі адвокатури у забезпеченні конституційного права на правову допомогу.

Водночас аналіз наукових підходів дає підстави стверджувати, що останніми роками простежується чітка тенденція до активізації досліджень адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури. Така тенденція зумовлена як об'єктивними процесами реформування правової системи України, так і необхідністю підвищення ефективності взаємодії адвокатури з органами публічної влади, удосконалення механізмів адвокатського самоврядування, дисциплінарної відповідальності та нормативного забезпечення професійної діяльності адвокатів. У цьому контексті адміністративно-правовий підхід дедалі частіше виступає не лише як допоміжний, а як самостійний і системоутворюючий напрям наукового аналізу, що дозволяє комплексно дослідити питання публічного адміністрування у сфері адвокатури, меж державного впливу та гарантій її інституційної незалежності.

Поряд із цим, суттєво посилюється роль порівняльно-правових досліджень, у межах яких здійснюється зіставлення національної моделі адвокатури з правовими системами держав Європейського Союзу. Це сприяє не лише глибшому розумінню особливостей української адвокатури, але й формуванню науково обґрунтованих пропозицій щодо імплементації міжнародних стандартів, гармонізації законодавства та вдосконалення організаційно-правових механізмів її функціонування. Особливого значення у цьому аспекті набувають дослідження, спрямовані на адаптацію зарубіжного досвіду до національних умов, з урахуванням сучасних викликів, зокрема функціонування адвокатури в умовах воєнного стану.

Таким чином, сучасна наукова парадигма дослідження адвокатури в Україні формується на засадах комплексності, інтеграції різних галузей права та орієнтації на практичні потреби правозастосування. При цьому подальший

розвиток наукових досліджень доцільно пов'язувати саме з поглибленням адміністративно-правового аналізу організації та діяльності адвокатури, що відповідає загальній тенденції модернізації правової системи України та утвердження європейських стандартів у сфері забезпечення права на правову допомогу.

У працях чеських науковців питання правового регулювання адвокатської діяльності розкривається переважно крізь призму ширших досліджень правничих професій, функціонування правосуддя та теоретичних засад права. Так, у роботі Їржі Желінека проаналізовано особливості кримінального судочинства Чеської Республіки, в межах якого значна увага приділяється ролі адвоката як захисника, його процесуальному статусу та значенню у забезпеченні права на справедливий суд і ефективний захист особи. Дослідження дозволяє розкрити місце адвокатури в системі кримінальної юстиції та її взаємодію з іншими суб'єктами правозастосування [172].

Ян Гурдік у своїх наукових розвідках зосереджується на загальнотеоретичних аспектах правового статусу суб'єктів права, що має важливе значення для розуміння інституційної природи адвокатури. Автор аналізує класифікацію юридичних осіб, їх правосуб'єктність та особливості функціонування у правовій системі, що дозволяє екстраполювати відповідні положення на адвокатуру як специфічний професійний інститут [169].

Міхал Скжейпек у праці, присвяченій історії європейського права, досліджує еволюцію правничих професій, зокрема й адвокатури, в контексті розвитку правових систем континентальної Європи. Його робота дає можливість простежити історичні витoki адвокатської діяльності, формування її організаційних засад та поступове утвердження принципів професійної незалежності [179].

Девід Строс у своїй праці розкриває фундаментальні обов'язки представників юридичної професії, приділяючи особливу увагу адвокатам як ключовим суб'єктам правозахисної діяльності. Автор акцентує увагу на

принципах незалежності, конфіденційності, лояльності до клієнта та дотримання професійної етики, що становлять основу належного функціонування адвокатури в демократичному суспільстві [183].

Томаш Собек у своїй праці з теорії права досліджує природу юридичної аргументації та роль правника у правовій системі. Хоча дослідження не присвячене безпосередньо адвокатури, воно має суттєве значення для розуміння інтелектуальних та етичних засад діяльності адвоката, зокрема у контексті обґрунтування правової позиції та участі у судовому процесі [180].

У статті Їржі Желінека розглянуто роль юридичної професії в демократичній державі, зокрема значення адвокатури як інституту, що забезпечує реалізацію права на правову допомогу та підтримує баланс між особою і державою. Автор підкреслює важливість незалежності адвокатів та їхню функцію у зміцненні принципу верховенства права [171].

У дослідженні Яна Гурдіка висвітлюються питання правового статусу професійних учасників правовідносин у сучасних правових системах. Автор аналізує особливості нормативного закріплення їхніх прав та обов'язків, що дозволяє розглядати адвокатуру як важливий елемент інституційної структури правової держави [168].

Загалом зазначені праці формують уявлення про чеський науковий підхід до дослідження адвокатської діяльності, який характеризується інтеграцією теоретико-правових, історичних і прикладних аспектів та орієнтацією на забезпечення ефективного функціонування адвокатури як невід'ємного елементу правової системи.

Також слід відзначити аналітичне дослідження «The Legal Profession in the Czech Republic», підготовлене Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), яке є комплексним оглядом правового регулювання та інституційної організації юридичної професії в Чеській Республіці. У праці висвітлено нормативні засади здійснення адвокатської діяльності, зокрема положення Закону про адвокатуру, вимоги до доступу до професії, порядок

отримання статусу адвоката, а також функціонування органів адвокатського самоврядування, передусім Чеської адвокатської палати. Значна увага приділяється питанням незалежності адвокатури, гарантіям професійної діяльності, дисциплінарній відповідальності та дотриманню стандартів юридичної етики.

Окремий акцент у дослідженні зроблено на ролі адвокатури у забезпеченні права на правову допомогу та доступу до правосуддя, що розглядається як один із ключових елементів функціонування демократичної правової держави. У звіті також аналізуються практичні аспекти діяльності адвокатів, їх взаємодія з органами державної влади та судовою системою, а також відповідність національного законодавства міжнародним стандартам. Праця має важливе значення для порівняльно-правових досліджень, оскільки дозволяє оцінити особливості чеської моделі адвокатури та визначити можливості використання її досвіду у процесі вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності в інших країнах [186].

На увагу заслуговує також монографія Їржі Пржібаня присвячена дослідженню символічної природи права та його ролі у формуванні європейської ідентичності в умовах глобалізаційних і інтеграційних процесів. Автор розглядає право не лише як систему норм, а як складний соціокультурний феномен, що функціонує у вимірі часу, історичної пам'яті та символічних значень. У праці аналізуються питання взаємодії права і суспільства, трансформації правових систем у контексті європейської інтеграції, а також значення правових символів для конструювання спільного правового простору. Особлива увага приділяється інтерпретації права як інструменту легітимації влади та формування довіри до правових інститутів.

Хоча дослідження не зосереджене безпосередньо на адвокатурі, воно має вагомое теоретичне значення для розуміння місця адвоката у правовій системі як носія правової культури та посередника між правом і суспільством. Ідеї автора щодо символічної функції права, ролі правничих професій у забезпеченні правопорядку та формуванні правової свідомості

можуть бути екстрапольовані на аналіз адвокатської діяльності, зокрема в аспекті її участі у забезпеченні верховенства права та розвитку демократичних інституцій. Вказана праця формує глибоке теоретичне підґрунтя для дослідження адвокатури як складової європейського правового простору [178].

Таким чином, огляд чеської наукової літератури свідчить про те, що дослідження правового регулювання адвокатської діяльності у Чеській Республіці не має вузькогалузевого характеру, а здійснюється переважно у межах ширших наукових підходів, що охоплюють теорію права, функціонування правничих професій, кримінальне судочинство та юридичну етику. У працях чеських учених адвокатура розглядається як невід'ємний елемент системи правосуддя, важливий інструмент забезпечення права на правову допомогу та складова механізму реалізації принципу верховенства права. Значна увага приділяється питанням професійної незалежності адвоката, його процесуального статусу, етичних стандартів діяльності та ролі у забезпеченні балансу між інтересами особи і держави.

Водночас характерною рисою чеського наукового підходу є акцент на інституційній організації адвокатури через механізми професійного самоврядування, а також на відповідності національного правового регулювання європейським стандартам. Теоретичні дослідження доповнюються аналітичними та прикладними роботами, у яких розкриваються нормативні засади функціонування адвокатури, зокрема крізь призму Закону про адвокатуру та діяльності Чеської адвокатської палати. У сукупності це формує цілісне уявлення про адвокатуру як про самостійний, незалежний та соціально значущий правовий інститут, інтегрований у європейський правовий простір і спрямований на забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини.

## Висновки до розділу 1

1. Позитивний історичний досвід Чеської Республіки, який доцільно запозичити для імплементації в національне законодавство та юридичну практику, полягає насамперед у законодавчому закріпленні сильної, але підзвітної адвокатської самоврядності; у відмові від надмірного державного втручання в організацію професії; у чіткому розмежуванні функцій допуску до професії, дисциплінарного контролю та представництва інтересів адвокатури; у створенні прозорих реєстрів адвокатів і стажистів; у встановленні зрозумілих, однакових і професійно орієнтованих вимог до вступу в професію; у поєднанні етичного контролю з гарантіями незалежності адвоката; у включенні адвокатського самоврядування до механізмів забезпечення безоплатної правничої допомоги; а також у здатності професійної організації адаптуватися до наднаціональних, зокрема європейських, стандартів. Для України особливо цінним є саме чеський баланс між публічним інтересом і професійною автономією: держава визначає рамки, але не поглинає адвокатуру; самоврядування здійснює публічні функції, але не втрачає професійної природи; дисциплінарний контроль існує, але не перетворюється на інструмент адміністративного тиску. Саме така модель може слугувати орієнтиром для подальшого вдосконалення національного законодавства про адвокатуру, посилення довіри до правничої професії та реального забезпечення права особи на незалежну і кваліфіковану правову допомогу.

Розвиток публічного адміністрування у сфері адвокатської діяльності в Чеській Республіці має еволюційний, але водночас хвилеподібний характер, обумовлений зміною політико-правових режимів, трансформацією ролі держави та поступовим утвердженням інституту адвокатського самоврядування. На основі історико-правового аналізу доцільно виокремити такі основні періоди розвитку публічного управління у сфері адвокатської діяльності в Чеській Республіці:

- імперсько-ліберальний період (середина XIX ст. – 1918 р.), який характеризується становленням основ адвокатської діяльності в умовах Австрійської (Габсбурзької) монархії. Ключовим є прийняття адвокатського порядку 1868 року, який закріпив принципи незалежності адвокатури та започаткував інститути професійного самоврядування. У цей період формується модель делегованого публічного управління, де держава визначає правові рамки, але значну частину функцій передає професійній спільноті;

- демократично-республіканський період (1918–1948 рр.) – період розвитку адвокатури в умовах Першої Чехословацької Республіки, що характеризується збереженням і посиленням автономії адвокатського самоврядування. Держава здійснює нормативне регулювання, але не втручається безпосередньо у внутрішню організацію професії. Досягається відносно стабільний баланс між публічним контролем і професійною незалежністю адвокатури;

- тоталітарно-централізований період (1948–1989 рр.) – період радикальної трансформації, пов'язаний із встановленням комуністичного режиму. Характеризується повною централізацією публічного управління, підпорядкуванням адвокатури державі та фактичною ліквідацією її незалежності. Адвокатська діяльність набуває ознак квазідержавної служби, а самоврядні інститути втрачають реальний вплив;

- сучасний демократично-самоврядний (європейський) період (з 1989 р. – дотепер), який розпочинається після падіння комуністичного режиму та відновлення незалежної адвокатури. Характеризується інституціоналізацією адвокатського самоврядування (зокрема створенням Чеської адвокатської палати) та прийняттям базового Закону про адвокатуру 1996 року. Публічне управління здійснюється через модель делегованих повноважень, що поєднує державне регулювання, професійну автономію та європейські стандарти правової допомоги.

Таким чином, історичний розвиток публічного адміністрування у сфері адвокатської діяльності в Чеській Республіці демонструє перехід від імперської моделі до демократичного самоврядування через фазу тоталітарної централізації. Сучасна модель ґрунтується на балансі між публічним інтересом і незалежністю адвокатури, що забезпечується через механізм делегованого публічного управління. Наведений досвід є цінним для України, оскільки підтверджує ефективність поєднання сильної адвокатської самоврядності з чітким нормативним регулюванням з боку держави.

2. Встановлено, що ефективне порівняльне вивчення адміністративно-правового регулювання адвокатури забезпечується комплексним застосуванням філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Встановлено, що ключове значення мають порівняльно-правовий, формально-юридичний, системний і структурно-функціональний методи, а також метод юридичного моделювання, які дозволяють виявити як спільні закономірності, так і національні особливості правового регулювання. Акцентовано увагу на необхідності використання в процесі дослідження антропологічного, цивілізаційного, телеологічного, інструментального та синергетичного наукових підходів.

Доведено, що історіографія дослідження еволюціонувала від описово-догматичного підходу до сучасного плюралізму наукових концепцій, у межах якого адвокатура розглядається як самостійний правозахисний інститут.

В історіографії дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні виділено три основні періоди:

- «дореволюційний», в якому переважали описово-догматичні та інституційні підходи, в межах яких адвокатура розглядалася як елемент судової системи й професійна корпорація, з акцентом на її правовому статусі та функціях. У працях цього часу домінували формально-юридичні узагальнення без глибокого аналізу адміністративно-правових механізмів.

- «радянський» період, в якому панівними були ідеологізовані підходи, що трактували адвокатуру як допоміжний інструмент держави у здійсненні правосуддя, підпорядкований публічним інтересам і контролю з боку влади;

- сучасний період, в процесі розгортання якого в історіографії утверджується плюралізм наукових підходів – від порівняльно-правового до антропологічного та синергетичного, де адвокатура осмислюється як незалежний правозахисний інститут, ключовий для реалізації права на правову допомогу та інтеграції у європейський правовий простір.

## РОЗДІЛ 2

### АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ

#### **2.1 Сучасний стан правового регулювання організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці та в Україні: аналіз чинного законодавства**

Актуальність дослідження чинних адміністративно-правових засад публічного адміністрування адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні зумовлена сучасними трансформаційними процесами, що відбуваються у сфері правової системи та публічного управління. У контексті європейської інтеграції особливого значення набуває потреба гармонізації національного законодавства з правовими стандартами держав – членів Європейського Союзу, а також впровадження ефективних моделей організації адвокатури, які забезпечують баланс між незалежністю професії та належним рівнем державного регулювання. Чеська Республіка, як держава з подібним історико-правовим розвитком та успішним досвідом реформування інституту адвокатури, становить значний інтерес для порівняльно-правового аналізу.

Дослідження адміністративно-правових механізмів функціонування адвокатської діяльності в цій країні дозволяє виявити ефективні інструменти взаємодії між органами публічної влади та органами адвокатського самоврядування, що сприяє підвищенню якості надання правничої допомоги та зміцненню гарантій прав і свобод людини. Особливої уваги потребує аналіз принципів організації адвокатури, системи контролю та дисциплінарної відповідальності, а також ролі держави у забезпеченні стандартів професійної діяльності адвокатів без втручання у їхню незалежність.

Для України вивчення позитивного досвіду Чеської Республіки є

важливим з огляду на необхідність подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, підвищення ефективності публічного адміністрування у цій сфері та зміцнення інституційної спроможності адвокатури. Запозичення адаптованих практик може сприяти формуванню більш прозорої, підзвітної та ефективної моделі взаємодії між державою та професійною спільнотою адвокатів, що, у свою чергу, є передумовою утвердження верховенства права та розвитку демократичної правової держави.

Адміністративно-правові засади публічного адміністрування адвокатської діяльності в Чеській Республіці становлять цілісну, багаторівневу й достатньо збалансовану систему, в якій поєднуються законодавче регулювання, підзаконні акти Міністерства юстиції та власні нормативні акти адвокатського самоврядування, насамперед Чеської адвокатської палати. Ключовою особливістю цієї моделі є те, що адвокатура не вбудована в класичну ієрархію органів виконавчої влади, але при цьому не перебуває поза публічно-правовим контролем: навпаки, закон прямо визначає Чеську адвокатську палату як самоврядну станову організацію всіх адвокатів, яка здійснює публічне адміністрування у сфері адвокатури, тобто виконує делеговані владні функції в межах, установлених законом. Така конструкція має принципове значення для розуміння чеського підходу: професійна незалежність адвоката захищається не шляхом усунення публічного регулювання, а шляхом його інституційного відокремлення від поточної політичної влади та передачі значного масиву адміністративних повноважень професійному самоврядуванню [193; 194].

Закон про адвокатуру визначає засадничі параметри правового статусу адвоката: коло суб'єктів, які можуть надавати правничі послуги, заборону несанкціонованого надання або посередництва у наданні правничих послуг, принцип вільного вибору адвоката, незалежність адвоката, форми здійснення адвокатської діяльності, правила внесення до реєстрів, підстави виключення та зупинення права на практику, механізми заміщення адвоката, обов'язки

щодо захисту інтересів клієнта, дисциплінарну відповідальність, а також правовий статус самої Палати та її органів.

Важливе значення для адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності у Чехії мають спеціальні підзаконні акти Міністерства юстиції, які деталізують окремі аспекти публічного адміністрування адвокатури, зокрема: постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки № 177/1996 Sb. про винагороду адвокатів та компенсацію витрат адвокатів за надання правничих послуг (адвокатський тариф) [188]; Адвокатський дисциплінарний регламент, встановлений постановою Міністерства юстиції Чеської Республіки № 244/1996 Sb. [189], що процесуально оформлює дисциплінарне провадження; постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки № 176/2010 Sb. про ідентифікаційні посвідчення адвокатів, осілих європейських адвокатів і адвокатських стажистів [190]; постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки № 120/2018 Sb. про форми заяви щодо визначення адвоката та форми подання про надання одноразової правової консультації [191]; Постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки № 197/1996 Sb., якою встановлено екзаменаційний регламент для адвокатських іспитів та іспитів на визнання (адвокатський екзаменаційний регламент) [192], а також інші нормативно-правові акти.

У власне самоврядному сегменті чеської моделі центральне місце займають приписи Чеської адвокатської палати (Česká advokátní komora – ČAK), які не є факультативними корпоративними рекомендаціями, а виконують функцію обов'язкових внутрішньо професійних нормативних актів, прийнятих органами Палати на підставі прямого законодавчого делегування. Саме вони наповнюють закон конкретним адміністративно-правовим змістом.

Акти адвокатського самоврядування Чеської Республіки офіційно систематизовані та оприлюднюються на веб-ресурсі Чеської адвокатської палати у розділі законодавства, де зібрано чинні станові приписи, внутрішні

нормативні акти та пов'язані регулятивні матеріали, що визначають організаційні, етичні, дисциплінарні, фінансові та процедурні засади функціонування адвокатури в Чехії [175].

Базовим серед них є Етичний кодекс, затверджений рішенням Правління Чеської адвокатської палати № 1/1997 Вісника від 31.10.1996, який визначає правила професійної етики, конкуренції, лояльності до клієнта, незалежності, конфлікту інтересів, інформування про послуги та поведінки адвоката як носія публічно значущого правового статусу. Для входу до професії та визнання професійного досвіду важливими є Акт про визнання іншої правничої практики як практики адвокатського стажиста в окремих випадках (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 4/1997 Вісника від 27.09.1996) та Акт про підготовку адвокатських стажистів (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 1/1998 Вісника від 08.12.1998), які забезпечують контрольовану, але професійно автономну траєкторію входження до адвокатури [175].

Для врегулювання внутрішньопрофесійних конфліктів передбачено Адвокатський примирний регламент, затверджений рішенням Правління Чеської адвокатської палати № 2/1998 Віснику від 14.04.1998, який інституціоналізує попереднє примирення в спорах між адвокатами та стажистами у зв'язку з професійною діяльністю. Для щоденної організації роботи адвокатських офісів істотне значення мають Акт про здійснення права заміщення (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 6/1998 Вісника від 22.06.1998), що деталізує заміщення адвоката стажистом чи працівником у дозволені межі, та Акт про документацію адвоката (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 9/1999 Вісника від 08.11.1999), який встановлює мінімальні вимоги до ведення професійної документації при наданні правничих послуг. Окреме місце посідає Акт про здійснення депозитів (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 7/2004 Вісника від 28.06.2004), що конкретизує порядок прийняття, обліку, повідомлення та контролю депозитів грошей, цінних паперів та іншого майна

клієнта адвокатом [175]; саме цей блок норм демонструє, як у Чехії захист клієнта вбудований у саму архітектуру професійного самоврядування.

Для специфічної сфери посвідчення підписів діють Акт про справжність підпису (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 4/2006 Вісника від 11.04.2006) та Акт про розмір плати за видачу книги заяв про справжність підпису (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 10/2004 Вісника від 12.10.2004), які формують окремий сегмент адвокатського публічного сервісу. У сфері кримінальної практики діє Акт щодо реалізації повноваження адвоката шукати, подавати та пропонувати докази в кримінальному провадженні (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 13/2004 Вісника від 12.10.2004), який водночас розширює процесуальну активність захисника й запроваджує етичні та документальні запобіжники від зловживань, передбачені також Етичним кодексом [175].

Якщо аналізувати адміністративну організацію адвокатури як суб'єкта публічного адміністрування, вирішальне значення мають норми, що регулюють внутрішню інституційну побудову, фінансування та контроль. Закон визначає систему органів Палати: з'їзд, правління, голову Палати, контрольну раду, дисциплінарну комісію, апеляційну дисциплінарну комісію та екзаменаційну комісію; окремо закріплюється, що з'їзд є найвищим органом, а правління – виконавчим органом. Ці положення деталізує Організаційний регламент, затверджений рішенням З'їзду Чеської адвокатської палати № 3/1999 Вісника від 08.11.1999, який встановлює чисельність, порядок діяльності та розподіл повноважень між органами, включно з контрольними й дисциплінарними структурами. Фінансову основу самоврядування формують Акт про розмір і строк сплати внеску на діяльність Палати (рішення З'їзду Чеської адвокатської палати № 4/1999 Вісника від 08.11.1999), Акт про регулювання розміру внеску на діяльність Палати (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 6/2018 Вісника від 12.06.2018), Акт про соціальний фонд (рішення З'їзду Чеської

адвокатської палати № 5/1999 Вісника від 08.11.1999), Акт про розмір і строк сплати відрахувань до соціального фонду (рішення З'їзду Чеської адвокатської палати № 6/1999 Вісника від 08.11.1999), Акт про подробиці сплати щорічного внеску та відрахувань (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 10/2006 Вісника від 24.10.2006), Акт про фонд для освіти адвокатських стажистів (рішення З'їзду Чеської адвокатської палати № 7/2005 Вісника від 21.10.2005) [175].

З адміністративно-правового погляду це означає, що Палата не просто представляє інтереси професії, а створює власні стабілізаційні фонди, механізми колективної солідарності та систему покриття ризиків, пов'язаних із професійною діяльністю, не перекладаючи ці функції на державний бюджет. Водночас дисциплінарний блок формують не лише закон і міністерський Дисциплінарний регламент, а й Акт про одноразову суму відшкодування витрат дисциплінарного провадження (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 2/1999 Вісника від 12.10.1999) і норми Організаційного регламенту щодо контрольної ради, дисциплінарної та апеляційної дисциплінарної комісії. Цінним є й те, що апеляційна дисциплінарна комісія, відповідно до Організаційного регламенту, уповноважена формувати уніфікуючі позиції щодо тлумачення правових та станових приписів задля єдності дисциплінарної практики, що наближає систему до моделі внутрішньої квазіпрецедентності та підвищує передбачуваність дисциплінарної юрисдикції [175].

У сфері доступу до професії, сервісної діяльності Палати та захисту публічного інтересу чеська модель також демонструє високий ступінь нормативної деталізації.

Серед нормативних актів у вказаній сфері слід відзначити: Акт про збір за адвокатський іспит, іспит придатності та визнання (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 2/2004 Вісника від 12.05.2004) [175]. Це означає, що правила допуску до професії дедалі більше формуються не бюрократичним апаратом міністерства, а професійним самоврядуванням у

межах закону. Проте актуальним є питання передачі регулювання професійного іспиту безпосередньо на рівень самоврядування.

У сфері надання правової допомоги соціально вразливим особам діє Акт про забезпечення безоплатної правової допомоги (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 3/2018 Вісника від 10.04.2018), який конкретизує законодавчі повноваження Палати щодо визначення адвоката для надання безоплатної або пільгової допомоги [175], а міністерська постанова 120/2018 Sb. уніфікує форми звернення.

У сфері фінансового моніторингу важливе значення має загальнодержавний Закон про деякі заходи проти легалізації доходів від злочинної діяльності та фінансування тероризму № 253/2008 Sb. від 05.06.2008 [195] у поєднанні з корпоративним Актом про подробиці заходів проти легалізації доходів (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 2/2008 Вісника від 11.09.2008), який деталізує обов'язки адвокатів і процедури контролю з боку контрольної ради Палати [175].

У частині професійної безпеки клієнта важливими є Акт про мінімальні ліміти страхового покриття адвокатів (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 4/2009 Вісника від 15.09.2009) та Акт про плату за внесення до списку адвокатів або європейських адвокатів (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 3/2010 Вісника від 14.05.2010) [175].

Для функціонування публічної довіри до професії правове значення мають і більш вузькі приписи: Акт про використання станових приписів для європейських адвокатів (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 4/2004 Вісника від 12.05.2004); Акт про порядок визначення представника Палати при проведенні обшуків і перевірок (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 6/2006 Вісника від 12.09.2006), що захищає професійну таємницю в умовах процесуального втручання держави; Акт про доступ до електронної системи контактних пунктів публічного управління (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 5/2010 Вісника від

12.07.2010), який відображає інтеграцію адвокатури у цифрові державні сервіси; Акт про вигляд станового одягу адвоката (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 4/2010 Вісника від 08.06.2010), Акт про правила видання Вісника Чеської адвокатської палати (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 1/2001 Вісника від 14.06.2001), Акт про використання логотипа Палати (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 3/2005 Вісника від 12.04.2005 та Акт про відзнаки Чеської адвокатської палати (рішення Правління Чеської адвокатської палати № 5/2022 Вісника від 11.10.2022) [175].

Хоча частина цих приписів видається допоміжною, у сукупності вони демонструють важливу рису чеської моделі: публічне адміністрування адвокатури не зводиться лише до ліцензування та покарання, а охоплює всю інституційну інфраструктуру довіри до професії – від входу в професію, навчання та іспиту до страхування, безоплатної допомоги, електронних сервісів і захисту професійної таємниці [193].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що позитивний досвід Чеської Республіки для України полягає не в механічному копіюванні окремих норм, а у запозиченні самої логіки побудови публічного адміністрування адвокатської діяльності. Насамперед цінним є законодавче закріплення того, що орган адвокатського самоврядування (Česká advokátní komora – ČAK) прямо здійснює публічне адміністрування у відповідній сфері, а отже має чітко визначену компетенцію, процедури, реєстрові повноваження та відповідальність.

Національний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» загалом відповідає європейським стандартам [92], проте доцільним є посилення ролі органів адвокатського самоврядування шляхом законодавчого закріплення та розширення їхніх повноважень у сфері професійного регулювання, що сприятиме зміцненню інституту адвокатури та створить умови для його подальшого розвитку й удосконалення.

Для України перспективним виглядає, по-перше, більш послідовне

нормативне розмежування між державною регуляцією і самоврядним адмініструванням адвокатури; по-друге, подальше нормативне закріплення та розширення повноважень органів адвокатського самоврядування щодо вирішення технічних і професійно-оціночних питань із одночасним збереженням ефективного судового контролю як гарантії дотримання прав і свобод; по-третє, впровадження гарантійного фонду для компенсації шкоди, пов'язаної з адвокатськими депозитами (актуально для обох країн); по-четверте, деталізація правил заміщення адвоката, наступництва у справах, дій у разі припинення практики або смерті адвоката; по-п'яте, інституціоналізація внутрішньої уніфікації дисциплінарної практики, щоб дисциплінарна юрисдикція була прогнозованою й однаковою; по-шосте, підвищення ролі органів адвокатського самоврядування у формуванні та функціонуванні системи безоплатної правничої допомоги, зокрема через запровадження більш прозорих і чітких критеріїв відбору адвокатів, за умови збереження державних гарантій доступності та належного контролю; по-сьоме, подальша цифровізація адвокатської діяльності без послаблення гарантій конфіденційності.

Саме поєднання професійної автономії, нормативної деталізації, самоврядної фінансової відповідальності, страхових і компенсаційних механізмів, а також процедурної передбачуваності становить головний чеський урок для України. Така модель здатна зміцнити незалежність адвокатури не декларативно, а інституційно, водночас посиливши захист прав клієнта, довіру до професії та ефективність правничої допомоги як елементу правової держави.

Таким чином, чеська модель є комплексною, системно збалансованою та орієнтованою на поєднання професійної незалежності адвокатури з ефективними механізмами публічного контролю. Її ключовою особливістю є законодавче закріплення ролі органів адвокатського самоврядування як суб'єкта публічного адміністрування, що здійснює значний обсяг делегованих повноважень у межах чітко визначених процедур і компетенцій.

Ефективність функціонування адвокатури в Чеській Республіці забезпечується завдяки поєднанню кількох взаємопов'язаних елементів: високого рівня нормативної деталізації, розвиненої системи внутрішньо професійного регулювання, фінансової автономії органів самоврядування, а також наявності чітких механізмів дисциплінарної відповідальності та уніфікації практики їх застосування. Важливу роль відіграє також інституційна спроможність адвокатського самоврядування забезпечувати не лише представництво інтересів професії, а й реалізацію публічно значущих функцій, зокрема у сфері доступу до професії, надання безоплатної правничої допомоги, фінансового моніторингу та захисту прав клієнтів.

Національне законодавство України у сфері адвокатури загалом відповідає європейським стандартам, проте потребує подальшого вдосконалення з урахуванням кращих європейських практик. При цьому перспективним напрямом є не механічне запозичення окремих норм, а імплементація концептуальних підходів, притаманних чеській моделі, з урахуванням національних особливостей правової системи.

Обґрунтовано доцільність подальшого нормативного розмежування між державною регуляцією та самоврядним адмініструванням адвокатури в Україні, а також розширення повноважень органів адвокатського самоврядування у сфері професійного регулювання. Водночас ключовим має залишатися забезпечення ефективного судового контролю як гарантії дотримання прав і свобод людини.

Для України особливий інтерес становлять такі напрями вдосконалення, як: підвищення ролі самоврядування у вирішенні технічних і професійно-оціночних питань; запровадження більш прозорих критеріїв відбору адвокатів, зокрема у системі безоплатної правничої допомоги; розвиток механізмів фінансової відповідальності та страхування професійної діяльності; уніфікація дисциплінарної практики; деталізація процедур заміщення адвоката та наступництва у справах; а також подальша

цифровізація адвокатської діяльності за умови збереження гарантій конфіденційності.

Таким чином, чеський досвід свідчить, що ефективна модель публічного адміністрування адвокатської діяльності базується на інституційному поєднанні професійної автономії, чіткої нормативної регламентації та підзвітності. Імплементация відповідних підходів в Україні здатна сприяти зміцненню інституту адвокатури, підвищенню якості правничої допомоги та утвердженню принципу верховенства права.

Для удосконалення національного законодавства у сфері правового регулювання організації важливе значення має відповідна судова практика. До прикладу, постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09 жовтня 2019 року у справі № 646/1591/18 має важливе значення для формування національної практики щодо гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвоката та відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування. У цій справі Верховний Суд сформував принципову правову позицію стосовно меж допустимого втручання держави у професійну діяльність адвоката та підтвердив особливий характер гарантій адвокатської незалежності [86].

Обставини справи полягали в тому, що під час досудового розслідування правоохоронними органами було проведено обшук у приміщенні, де знаходилося робоче місце адвоката. Формально обшук здійснювався у межах кримінального провадження щодо клієнта адвоката, однак фактично він торкнувся і професійної діяльності самого захисника. Під час обшуку було вилучено документи та носії інформації, що містили адвокатську таємницю. Надалі апеляційний суд встановив, що слідчі дії були проведені з порушенням спеціального порядку, передбаченого ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка встановлює додаткові процесуальні гарантії під час проведення обшуку у адвоката. Саме ця обставина стала підставою для подальшого звернення адвоката з цивільним позовом про відшкодування моральної шкоди [86].

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та визнав, що порушення встановлених законом гарантій адвокатської діяльності саме по собі є підставою для компенсації моральної шкоди. Суд наголосив, що адвокатська діяльність має особливий правовий статус, оскільки пов'язана із забезпеченням конституційного права особи на професійну правничу допомогу. Відтак будь-яке неправомірне втручання у діяльність адвоката становить загрозу не лише правам конкретного захисника, а й принципу верховенства права та гарантіям справедливого судочинства [86].

Ключовим аспектом постанови стало тлумачення судом змісту адвокатської таємниці та гарантій її захисту. Верховний Суд підкреслив, що законодавець установив спеціальний порядок проведення обшуків щодо адвокатів саме з метою недопущення отримання органами державної влади доступу до інформації, пов'язаної із захистом клієнтів. Суд фактично визнав, що недотримання цих процесуальних вимог створює ризик порушення права на захист та принципу конфіденційності взаємовідносин між адвокатом і клієнтом. Таким чином, рішення підтвердило, що гарантії адвокатської діяльності мають не декларативний, а реальний правозахисний характер [86].

Особливого значення набуває і висновок Верховного Суду щодо можливості компенсації моральної шкоди у випадках незаконних процесуальних дій органів досудового розслідування. Суд визнав, що моральна шкода може проявлятися не лише у фізичних чи психічних стражданнях, а й у приниженні професійної репутації адвоката, створенні перешкод для здійснення професійної діяльності, порушенні звичного способу життя та необхідності докладати додаткових зусиль для відновлення порушених прав. У цьому аспекті постанова демонструє розширене розуміння немайнової шкоди у контексті захисту професійних прав [86].

Важливим є також те, що Верховний Суд застосував у справі положення Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-

розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» у взаємозв'язку з нормами Цивільного кодексу України. Такий підхід свідчить про прагнення суду забезпечити ефективний механізм юридичного захисту у випадках порушення професійних гарантій адвокатів. Суд фактично підтвердив, що незаконні слідчі дії можуть породжувати самостійні цивільно-правові наслідки у вигляді обов'язку держави компенсувати завдану шкоду [86].

З позиції правозастосовної практики ця постанова має істотне значення для посилення незалежності адвокатури в Україні. Верховний Суд сформував підхід, відповідно до якого процесуальні порушення під час проведення обшуків у адвокатів не можуть розглядатися як формальні недоліки слідства. Навпаки, такі порушення визнаються втручанням у гарантії адвокатської діяльності, що тягне юридичну відповідальність держави. Ця позиція узгоджується із практикою Європейського суду з прав людини, який неодноразово наголошував на необхідності особливо ретельного захисту професійної таємниці адвокатів як одного з елементів права на справедливий суд [86].

Водночас рішення має і ширший конституційний зміст. Суд фактично підкреслив, що ефективне функціонування адвокатури є невід'ємною складовою демократичної правової держави. Тому будь-які дії органів державної влади, які можуть поставити під загрозу незалежність адвоката або конфіденційність його взаємовідносин із клієнтом, повинні оцінюватися з позицій підвищених стандартів правового захисту.

Отже, постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09.10.2019 у справі № 646/1591/18 є важливим джерелом сучасної практики щодо захисту гарантій адвокатської діяльності. Суд підтвердив, що порушення спеціального порядку проведення слідчих дій щодо адвоката є підставою для відшкодування моральної шкоди, а гарантії адвокатської таємниці мають фундаментальне значення для забезпечення права на захист та принципу верховенства права.

Релевантним проаналізований постанові Верховного Суду є правовий висновок Верховного суду Чеської Республіки (Nejvyšší soud České republiky) від 25.06.2015 щодо застосування § 85b Кримінального процесуального кодексу Чехії. Суд, зокрема, наголосив, що спеціальний порядок проведення обшуків у приміщеннях адвокатів існує насамперед для захисту права клієнта на захист, конфіденційності комунікації між адвокатом і клієнтом та принципу рівності сторін у кримінальному процесі. Суд прямо зазначив, що втручання органів слідства в адвокатську діяльність може призвести до порушення права на справедливий суд і фактичного руйнування адвокатської таємниці [181].

В обох випадках суди виходять із того, що адвокатська таємниця захищає не лише самого адвоката, а насамперед клієнта і право на ефективний захист.

Крім того, у чеській практиці значний вплив мало застосування рішень Європейського суду з прав людини, зокрема справи *Niemietz v. Germany*, у якій ЄСПЛ визнав, що обшук адвокатського офісу становить втручання у право на повагу до приватного життя та професійної діяльності. Суд підкреслив особливу цінність конфіденційних відносин між адвокатом і клієнтом [133]. Саме цей підхід активно використовується чеськими судами при оцінці законності процесуальних дій щодо адвокатів.

На окрему увагу заслуговує порівняльний аналіз принципів правового регулювання адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні.

Важливість дослідження принципів адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні зумовлена сучасними трансформаційними процесами у правових системах обох держав, а також зростанням ролі адвокатури як одного з ключових інститутів забезпечення прав і свобод людини. У демократичній правовій державі ефективне функціонування адвокатури є необхідною умовою реалізації права на професійну правничу допомогу, що безпосередньо впливає на рівень довіри до системи правосуддя та держави загалом. Саме

тому особливого значення набуває дослідження засад, на яких базується адміністративно-правове регулювання діяльності адвокатів, включаючи питання їх незалежності, організаційної автономії та взаємодії з органами публічної влади.

Для України ця проблематика є особливо актуальною у зв'язку з триваючими реформами правової системи та орієнтацією на європейські стандарти правового регулювання. У процесі інтеграції до європейського правового простору постає необхідність гармонізації національного законодавства із загальновизнаними принципами функціонування адвокатури, що передбачає врахування досвіду держав Європейського Союзу. У цьому контексті Чеська Республіка становить значний науковий інтерес як держава, яка вже пройшла етап глибоких правових реформ та успішно адаптувала свою систему адвокатури до європейських вимог.

Порівняльний аналіз принципів адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні та Чеській Республіці дозволяє виявити як спільні тенденції розвитку, так і суттєві відмінності, обумовлені історичними, політичними та інституційними чинниками. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню ефективних моделей правового регулювання, а також дає можливість визначити напрями вдосконалення національного законодавства з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Крім того, важливість такого дослідження посилюється сучасними викликами, пов'язаними з модернізацією публічного управління, розвитком цифрових технологій у сфері правничої діяльності та підвищенням вимог до професійних стандартів адвокатів. У таких умовах особливо важливим є формування чіткої та ефективної системи адміністративно-правового регулювання, яка забезпечуватиме баланс між державним контролем і гарантіями незалежності адвокатури.

Отже, дослідження принципів адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні та Чеській Республіці є актуальним як з

теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки спрямоване на вдосконалення правового забезпечення адвокатури, підвищення ефективності її функціонування та зміцнення гарантій захисту прав людини.

Принципи права є його фундаментальними, вихідними ідеями, на яких ґрунтується увесь механізм правового регулювання. Принципам права та їх класифікації присвячені праці відомих вчених-теоретиків. Це, зокрема, роботи А. Колодія «Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація» [52], С. Погребняка «Основоположні принципи права (змістовна характеристика)» [82], С. Сунєгіна «Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації» [138], О. Уварової «Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика» [142].

Поняття та сутність принципів адміністративно-правового регулювання проаналізовано в публікації Т. Гуржія та Ю. Бодрова [26].

Теоретична основа правильного розуміння принципів адміністративно-правового регулювання формується в межах сучасної доктрини адміністративного права як системи норм, що визначають організацію та діяльність публічної адміністрації, а також взаємодію держави з фізичними і юридичними особами. Принципи у цьому контексті виступають фундаментальними ідеями та керівними засадами, які визначають зміст, спрямованість і межі адміністративно-правового впливу, забезпечують узгодженість правового регулювання та слугують критеріями оцінки законності й ефективності діяльності органів публічної влади. Вони мають універсальний характер, оскільки пронизують усю систему адміністративного права, водночас конкретизуючись залежно від сфери правового регулювання.

У теорії адміністративного права прийнято розрізняти загальні (базові) та спеціальні принципи адміністративно-правового регулювання. До загальних належать ті, що властиві всій правовій системі та знаходять своє відображення в адміністративно-правових нормах. Передусім це принцип

верховенства права, який передбачає пріоритет прав і свобод людини, обов'язок держави діяти в межах права та забезпечувати справедливий баланс між публічними і приватними інтересами. Тісно пов'язаним із ним є принцип законності, що вимагає від органів публічної влади діяти виключно на підставі, в межах повноважень і у спосіб, передбачений законом. Важливе значення має також принцип юридичної визначеності, який забезпечує передбачуваність правового регулювання, стабільність правових відносин та захист довіри особи до держави.

До загальних принципів належить і принцип пропорційності, що вимагає співмірності між засобами адміністративного впливу та поставленою метою, недопущення надмірного втручання у права особи. Принцип рівності перед законом і недискримінації забезпечує однакове ставлення до всіх суб'єктів у подібних правовідносинах. Водночас принцип відповідальності держави та її органів перед особою передбачає можливість оскарження рішень і дій публічної адміністрації, а також відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями. У цьому контексті важливим є також принцип відкритості та прозорості діяльності публічної адміністрації, що передбачає доступ до інформації, обґрунтованість рішень і підзвітність влади суспільству.

Спеціальні принципи адміністративно-правового регулювання відображають особливості саме публічно-управлінської діяльності та конкретизують загальні засади у сфері функціонування адміністрації. До них, зокрема, належать принципи ефективності та результативності управління, що передбачають досягнення визначених цілей із мінімальними витратами ресурсів; принцип субсидіарності, відповідно до якого рішення мають прийматися на найближчому до громадянина рівні, якщо це можливо; принцип сервісної орієнтованості публічної адміністрації, що передбачає спрямованість її діяльності на задоволення потреб особи; принцип належної процедури (due process), який гарантує справедливість адміністративних процедур, право бути вислуханим, право на обґрунтоване рішення та

можливість його оскарження.

Особливе місце в сучасній теорії адміністративного права займають європейські принципи публічного адміністрування, які формуються під впливом інтеграційних процесів і практики наднаціональних інституцій. Центральним серед них є принцип належного урядування (good governance), який охоплює комплекс вимог до діяльності публічної адміністрації, включаючи відкритість, участь громадян у прийнятті рішень, підзвітність, ефективність та узгодженість державної політики. Цей принцип знайшов своє відображення, зокрема, у ст. 41 Хартії основних прав Європейського Союзу, яка закріплює право кожної особи на належне адміністрування, включаючи право на неупереджений, справедливий та своєчасний розгляд її справ органами ЄС [163]. Водночас важливим орієнтиром є Європейський кодекс належної адміністративної поведінки, який деталізує стандарти діяльності посадових осіб, зокрема щодо законності, недискримінації, пропорційності, відсутності зловживання владою, обґрунтованості рішень та поваги до прав людини [185].

У зв'язку із цим, М. Жуков зазначає, що принцип «належного урядування» є вкрай важливим для розбудови правової держави. Кожна посадова особа суб'єкта владних повноважень, при прийнятті рішення та вчиненні певної дії має дотримуватися зазначеного принципу. Саме дотримання всіх його складових дозволяє забезпечити високий рівень правовладдя у країні, гарантувати реалізацію права громадян, що, зокрема, дозволяє зменшити кількість позовів громадян проти суб'єктів владних повноважень [34].

Крім того, М. Жуков підкреслює, що неухильне дотримання основних складових принципу «належного урядування» забезпечує прийняття суб'єктами владних повноважень легітимних, справедливих та досконалих рішень. Крім того, принцип «належного урядування» підкреслює те, що між людиною та державою повинні бути вибудовані саме публічно-сервісні відносини, у яких інституції та процеси служать всім членам суспільства

[34].

Крім того, у європейському адміністративному просторі важливого значення набувають такі принципи, як принцип добросовісності адміністрації, який передбачає чесність і неупередженість у здійсненні владних повноважень; принцип захисту легітимних очікувань, що гарантує стабільність правового становища особи; принцип ефективного засобу правового захисту, який забезпечує можливість оскарження адміністративних актів; а також принцип належної мотивації рішень, що вимагає чіткого і зрозумілого обґрунтування дій адміністрації.

Таким чином, система принципів адміністративно-правового регулювання являє собою багаторівневу конструкцію, у якій загальні принципи визначають фундаментальні засади правового порядку, спеціальні – конкретизують їх у сфері публічного управління, а європейські стандарти формують орієнтири для модернізації національних правових систем. У сукупності ці принципи забезпечують баланс між владними повноваженнями держави та правами людини, сприяють підвищенню якості публічного адміністрування та виступають ключовим інструментом гармонізації національного адміністративного права з європейськими правовими стандартами.

Порівняльний аналіз принципів адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні та Чеській Республіці свідчить про наявність спільної концептуальної основи, яка полягає у визнанні адвокатури незалежним, самоврядним інститутом, покликаним забезпечувати реалізацію права на правничу допомогу, однак конкретні механізми нормативного закріплення та реалізації відповідних принципів істотно відрізняються. В Україні принципи адвокатської діяльності прямо закріплені у ст. 4 Закону України від 05.07.2012 № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де визначено, що адвокатська діяльність здійснюється на засадах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [92]. Натомість Закон

Чеської Республіки № 85/1996 Sb. «Про адвокатуру» не містить єдиного переліку принципів, проте вони системно впливають із низки норм, зокрема § 1, § 2 та § 16 цього Закону, що визначають сутність адвокатської діяльності, її цілі та професійні обов'язки адвоката [91].

Принцип верховенства права в українському законодавстві має фундаментальний характер і прямо визначений як один із базових орієнтирів здійснення адвокатської діяльності (ст. 4 Закону України № 5076-VI) [92]. Його зміст полягає у пріоритеті прав і свобод людини, обов'язку адвоката діяти у спосіб, що забезпечує справедливий баланс між інтересами клієнта та вимогами правопорядку, а також у необхідності застосування права з урахуванням його змісту та цілей. У чеському праві аналогічний принцип не формулюється як окрема норма, однак його зміст чітко простежується через припис § 16 Закону № 85/1996 Sb., відповідно до якого адвокат зобов'язаний діяти відповідно до правових приписів і використовувати всі законні засоби для захисту інтересів клієнта. Важливо, що у цьому ж положенні встановлюється обмеження щодо виконання вказівок клієнта: адвокат не зобов'язаний виконувати такі вказівки, якщо вони суперечать праву або професійним нормам [91]. Таким чином, у чеській моделі верховенство права реалізується через імператив правомірної поведінки адвоката, що має більш прикладний характер порівняно з українським підходом, де цей принцип закріплений як загальна засаднича категорія.

Принцип законності в Україні також прямо визначений у ст. 4 зазначеного Закону та означає обов'язок адвоката діяти виключно в межах і на підставі закону, що деталізується через норми про права та обов'язки адвоката (зокрема ст. 20 та ст. 21 Закону України № 5076-VI) [92]. Законність у цьому контексті виступає не лише як загальноправова вимога, а і як професійний стандарт діяльності адвоката.

Так, у відповідності до ч.1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами

адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правничої допомоги [92].

У чеському законодавстві принцип законності закріплений через аналогічний припис § 16, який зобов'язує адвоката діяти відповідно до правових норм. Однак чеський підхід більш чітко пов'язує законність із професійною відповідальністю адвоката, оскільки будь-яке відхилення від правових вимог може стати підставою для дисциплінарної відповідальності в межах повноважень Чеської адвокатської палати, передбачених, зокрема, § 32 і наступними положеннями Закону № 85/1996 Sb [91]. Таким чином, у Чехії принцип законності інтегрований у систему професійного контролю та дисциплінарного провадження, тоді як в Україні він має більш декларативно-нормативний характер із подальшою деталізацією у відповідних статтях закону.

Принцип незалежності є одним із ключових у обох правових системах, однак його нормативне наповнення має певні відмінності. В Україні незалежність адвокатської діяльності прямо проголошена у ст. 4 Закону № 5076-VI та додатково підкріплена положенням ст. 1, відповідно до якої адвокатська діяльність є незалежною професійною діяльністю адвоката. Крім того, ст. 5 цього Закону визначає адвокатуру як недержавний самоврядний інститут, що підсилює її автономію від органів державної влади [92]. У чеському законодавстві незалежність адвоката закріплена у § 3 Закону № 85/1996 Sb., де визначено, що адвокат є незалежним під час надання правових послуг. Водночас у § 16 уточнюється, що ця незалежність поєднується з обов'язком дотримуватися правових приписів і, в їх межах, керуватися вказівками клієнта [91]. Отже, у чеській моделі незалежність має більш функціональний характер і розглядається як професійна гарантія належного виконання обов'язків, тоді як в Україні вона має також інституційний вимір, пов'язаний із самоврядністю адвокатури як окремого правового інституту.

Принцип конфіденційності в українському законодавстві закріплений у

ст. 4 Закону № 5076-VI та деталізований у ст. 22, яка визначає зміст адвокатської таємниці та встановлює обов'язок її збереження. Закон чітко визначає, що адвокатська таємниця охоплює будь-яку інформацію, отриману адвокатом у зв'язку із здійсненням професійної діяльності, незалежно від форми її фіксації [92]. У чеському праві відповідний принцип закріплений у § 21 Закону № 85/1996 Sb., який встановлює обов'язок адвоката зберігати таємницю щодо всіх обставин, про які він дізнався у зв'язку з наданням правових послуг [91]. Важливо, що цей обов'язок має безумовний характер і поширюється також на працівників адвоката. Таким чином, в обох правових системах конфіденційність є невід'ємною складовою професійної діяльності адвоката, однак український закон більш детально розкриває її зміст, тоді як чеський – концентрується на встановленні суворого обов'язку її дотримання.

Принцип уникнення конфлікту інтересів в Україні прямо визначений у ст. 4 Закону № 5076-VI та конкретизується через положення ст. 28, яка встановлює заборону укладати договір про надання правничої допомоги у разі конфлікту інтересів [92]. Цей принцип спрямований на забезпечення добросовісності адвокатської діяльності та захист довіри клієнта. У чеському законодавстві аналогічні положення містяться у § 19 Закону № 85/1996 Sb., де передбачено обов'язок адвоката відмовитися від надання правових послуг у разі наявності суперечливих інтересів [91]. Таким чином, обидві системи визнають важливість цього принципу: і в Україні, і у Чехії він функціонує як конкретне професійне обмеження, закріплене у вигляді імперативної норми поведінки.

Принцип самоврядності адвокатури також є спільним для обох правових систем, проте реалізується через різні інституційні моделі. В Україні відповідно до ст. 5 та розділу VII Закону № 5076-VI адвокатура функціонує як недержавний самоврядний інститут, а організацію адвокатського самоврядування забезпечує Національна асоціація адвокатів України [92]. У Чехії згідно з § 40 Закону № 85/1996 Sb. Чеська адвокатська палата (*Česká advokátní komora – ČAK*) є самоврядною професійною

організацією, яка водночас здійснює публічне управління у сфері адвокатури (здійснює нагляд за професійною етикою, реєструє адвокатів та проводить кваліфікаційні іспити, контролює якість надання правової допомоги) [91]. Це означає, що чеська модель поєднує самоврядність із делегованими владними повноваженнями, тоді як українська модель більш чітко відмежовує адвокатуру від держави як незалежний інститут громадянського суспільства.

Отже, порівняльний аналіз дозволяє дійти висновку, що принципи адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні та Чеській Республіці мають спільну ціннісну основу, однак відрізняються за способом нормативного закріплення та реалізації. Українська модель характеризується чіткою формалізацією принципів у законі та їх системним викладенням, тоді як чеська модель базується на функціональному розкритті принципів через права, обов'язки та інституційні механізми адвокатської діяльності. Це свідчить про різні підходи до адміністративно-правового регулювання: декларативно-системний в Україні та інституційно-процедурний у Чеській Республіці, що, однак, у підсумку спрямовані на досягнення спільної мети – забезпечення ефективного, незалежного та професійного функціонування адвокатури.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні має здійснюватися з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки та загальноєвропейських стандартів публічного адміністрування, які демонструють більш високий рівень інституційної зрілості, процедурної визначеності та ефективності реалізації принципів. Насамперед доцільним є поглиблення змістовного наповнення принципу незалежності адвокатської діяльності, який в Україні переважно закріплений на декларативному рівні, тоді як у чеській правовій моделі він поєднується з чіткими механізмами професійної відповідальності, підпорядкованістю праву та водночас реальними гарантіями автономії адвоката у прийнятті рішень у межах правових приписів. У цьому контексті доцільною є імплементація підходу, за

якого незалежність адвоката розглядається не лише як інституційна характеристика, але і як функціональний стандарт професійної поведінки, що передбачає баланс між інтересами клієнта, вимогами закону та професійною етикою.

Особливої уваги потребує запозичення чеської та європейської моделі реалізації принципу законності та верховенства права, яка полягає у їх практичній операціоналізації через конкретні обов'язки адвоката і чітко визначені межі допустимої поведінки.

Важливим напрямом удосконалення є також розвиток принципу конфіденційності в аспекті його інституційного забезпечення. Хоча українське законодавство містить достатньо детальне визначення адвокатської таємниці, доцільним є запозичення чеського підходу, за яким конфіденційність розглядається як безумовний і всеохоплюючий обов'язок адвоката, що підкріплюється не лише нормами закону, але й ефективними механізмами контролю та відповідальності. Це передбачає необхідність посилення гарантій захисту комунікації між адвокатом і клієнтом, зокрема в умовах цифровізації правничої діяльності.

Окремо слід відзначити доцільність імплементації більш розвиненої моделі запобігання конфлікту інтересів, характерної для чеського законодавства, де цей принцип реалізується через чітко визначений обов'язок адвоката відмовитися від надання правових послуг у разі наявності суперечливих інтересів. В Україні цей принцип має нормативне закріплення, однак потребує подальшої деталізації у вигляді процедурних механізмів виявлення фактів його порушення, запобігання та врегулювання, а також посилення дисциплінарної практики у цій сфері.

Суттєвим є також запозичення європейських принципів належного урядування у сфері регулювання адвокатської діяльності, зокрема принципів прозорості, підзвітності, обґрунтованості рішень та сервісної орієнтованості публічної адміністрації. Це передбачає трансформацію відносин між адвокатурою та державою у напрямі партнерської взаємодії, де органи

публічної влади не лише здійснюють контроль, але й забезпечують належні умови для функціонування незалежної адвокатури. У цьому контексті особливого значення набуває імплементація принципу належної адміністративної процедури, який гарантує справедливість і передбачуваність рішень органів адвокатського самоврядування та державних органів, що взаємодіють з адвокатурою.

Крім того, доцільним є запозичення чеської моделі поєднання самоврядності адвокатури з елементами публічного адміністрування, яка передбачає надання органам адвокатського самоврядування делегованих владних повноважень із чітко визначеними межами та процедурами їх реалізації. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність професійного контролю, забезпечити єдність стандартів адвокатської діяльності та зміцнити інституційну спроможність адвокатури як суб'єкта публічно-правових відносин.

Водночас важливим є впровадження європейських принципів ефективності, пропорційності та захисту легітимних очікувань, які забезпечують баланс між інтересами держави та правами адвокатів і клієнтів. Зокрема, принцип пропорційності має застосовуватися при визначенні заходів дисциплінарної відповідальності адвокатів, а принцип легітимних очікувань – гарантувати стабільність правового статусу адвокатів та передбачуваність регуляторної політики у цій сфері.

Таким чином, ключовими напрямками імплементації позитивного досвіду Чеської Республіки та європейських стандартів у національне законодавство України мають стати: функціоналізація принципу незалежності адвоката; конкретизація принципів верховенства права та законності через професійні обов'язки; посилення інституційних гарантій конфіденційності; удосконалення механізмів запобігання конфлікту інтересів; впровадження принципів належного урядування та належної адміністративної процедури; а також розвиток моделі ефективного самоврядування з елементами публічного адміністрування. Реалізація цих

напрямів сприятиме підвищенню якості адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, зміцненню незалежності адвокатури та наближенню національної правової системи до європейських стандартів правовладдя.

## **2.2 Правове регулювання адвокатської етики в законодавстві Чеської Республіки та України**

Правове регулювання адвокатської етики в Україні та Чеській Республіці становить складову частину ширшого механізму забезпечення належного функціонування адвокатури як інституту громадянського суспільства та елементу системи правосуддя. У обох державах етичні стандарти закріплюються актами адвокатського самоврядування, які мають обов'язковий характер для представників професії та виступають інструментом конкретизації законодавчих положень. В Україні базовим актом є Правила адвокатської етики [88], тоді як у Чеській Республіці аналогічну функцію виконує становий припис [166]. Обидва акти формують нормативну основу для оцінки поведінки адвоката, однак їх змістовне наповнення, рівень деталізації та механізми реалізації відображають різні правові традиції та підходи до регулювання професійної етики.

Спільність підходів передусім проявляється у закріпленні фундаментальних принципів адвокатської діяльності, які мають універсальний характер і відповідають європейським стандартам. У зазначених актах чітко простежується пріоритет принципу незалежності адвоката, який розглядається як передумова ефективного захисту прав клієнта та запобіжник зовнішнього впливу на професійну діяльність. В обох системах незалежність має як інституційний, так і особистісний вимір: адвокат не лише не підпорядковується державним органам, а й повинен уникати будь-яких ситуацій конфлікту інтересів, що можуть вплинути на його об'єктивність. Тісно пов'язаним із цим є принцип пріоритету інтересів клієнта, який вимагає від адвоката діяти виключно в інтересах довірителя в

межах закону, забезпечуючи при цьому належний рівень професійної допомоги.

Ще однією спільною рисою є безумовний характер обов'язку конфіденційності. І українські Правила адвокатської етики, і чеський *Etický kodex advokáta* встановлюють, що адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю щодо всієї інформації, отриманої у зв'язку з наданням правової допомоги, незалежно від джерела її походження [88, 166]. Цей обов'язок не обмежується часовими рамками і зберігає чинність навіть після припинення відносин із клієнтом. Подібним чином в обох актах підкреслюється необхідність дотримання високих стандартів професійної честі та гідності, що проявляється у забороні дій, які можуть підірвати довіру до адвокатури або негативно вплинути на її авторитет у суспільстві.

Разом із тим, при зовнішній схожості принципів, механізми їх нормативного закріплення та практичного застосування суттєво відрізняються. Українські Правила адвокатської етики мають більш систематизований і кодифікований характер: вони структуровані за тематичними розділами, що охоплюють загальні принципи, відносини з клієнтом, судом, колегами, питання реклами, гонорарів та дисциплінарної відповідальності [88, 166]. Така структура забезпечує логічність і послідовність викладення матеріалу, однак значна частина норм сформульована у вигляді загальних приписів із використанням оціночних понять. Це створює простір для гнучкого застосування, але водночас ускладнює забезпечення однаковості дисциплінарної практики, оскільки тлумачення таких понять може відрізнитися залежно від конкретного органу чи ситуації.

На відміну від цього, чеський нормативний акт, попри свою відносну лаконічність, має більш прикладний характер. Він не лише закріплює загальні принципи, а й містить конкретні правила поведінки, зокрема у сфері взаємовідносин між адвокатами, реклами та конкуренції. Включення до одного акта як етичних норм, так і правил професійної конкуренції є

важливою особливістю чеської моделі, оскільки воно відображає комплексний підхід до регулювання діяльності адвокатури як професійної спільноти. В українському праві подібне поєднання відсутнє, що призводить до фрагментарності регулювання окремих аспектів професійної поведінки, зокрема у сфері конкурентних відносин [88, 166].

Найбільш суттєвою відмінністю є роль дисциплінарної практики у формуванні етичних стандартів. У Чеській Республіці етичний кодекс функціонує у тісному зв'язку з рішеннями органів адвокатського самоврядування, які фактично виконують функцію прецедентів. Хоча формально вони не визнаються джерелом права у класичному розумінні, їх значення для тлумачення та конкретизації норм є надзвичайно високим. Такий підхід забезпечує динамічний розвиток етичних стандартів і дозволяє оперативно реагувати на нові виклики адвокатської практики. В Україні ж дисциплінарна практика не має подібного статусу: вона не систематизована належним чином і не використовується як повноцінний інструмент тлумачення норм, що обмежує її вплив на формування єдиних стандартів поведінки.

Важливою відмінністю є також підхід до визначення меж дії етичних норм. У чеській моделі підкреслюється, що адвокат повинен дотримуватися стандартів професійної поведінки не лише під час здійснення адвокатської діяльності, а й у приватному житті, якщо його поведінка може вплинути на довіру до професії. Це свідчить про більш широкий, «інтегративний» підхід до розуміння професійної етики. В українських Правилах адвокатської етики такі положення мають більш обмежений характер і не формують настільки чіткої концепції єдності професійної та особистої поведінки адвоката [88, 166].

Оцінюючи обидві моделі з точки зору ефективності, можна констатувати, що українська система забезпечує високий рівень формальної визначеності та відповідності міжнародним стандартам, однак її практична реалізація ускладнюється через абстрактність багатьох норм і недостатню

розвиненість механізмів їх тлумачення. Чеська модель, навпаки, демонструє більш гнучкий і практико-орієнтований підхід, у якому нормативні приписи тісно поєднуються з дисциплінарною практикою, що сприяє формуванню більш передбачуваних і зрозумілих стандартів поведінки.

З огляду на це, доцільним видається запозичення Україною окремих елементів чеського досвіду. Передусім йдеться про інституціоналізацію дисциплінарної практики шляхом створення відкритої та систематизованої бази рішень органів адвокатського самоврядування, яка могла б виконувати функцію своєрідного «банку прецедентів». Така база дозволила б не лише підвищити прозорість дисциплінарної діяльності, а й забезпечити єдність підходів до тлумачення етичних норм. Крім того, актуальним є питання розроблення офіційних коментарів до Правил адвокатської етики, які б містили детальне роз'яснення змісту окремих положень і приклади їх застосування у конкретних ситуаціях. Це сприяло б зменшенню рівня оціночності норм і підвищенню їх практичної ефективності.

Не менш важливим напрямом удосконалення є розвиток механізмів «м'якого права», зокрема прийняття рекомендацій, роз'яснень та етичних висновків органів адвокатського самоврядування, що дозволяють оперативно реагувати на нові виклики професії без необхідності внесення змін до основного нормативного акта. У поєднанні з більш чіткою конкретизацією критеріїв добросовісності та професійної поведінки адвоката це дозволило б створити більш ефективну та адаптивну систему етичного регулювання.

Таким чином, порівняльний аналіз свідчить, що, незважаючи на спільність базових принципів, українська та чеська моделі адвокатської етики відрізняються за ступенем практичної орієнтації та механізмами реалізації норм. Українська система потребує посилення зв'язку між нормативними положеннями та їх практичним застосуванням, тоді як чеська модель демонструє ефективність інтеграції нормативного регулювання з дисциплінарною практикою. Запозичення відповідних елементів цієї моделі може сприяти підвищенню якості та ефективності правового регулювання

адвокатської етики в Україні.

На окрему увагу заслуговує порівняльно-правовий аналіз практики притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за порушення етичних норм.

У дисциплінарній практиці України та Чехії порушення адвокатами етичних норм найчастіше групуються навколо кількох спільних моделей: недобросовісне ведення справи клієнта, неналежна комунікація, конфлікт інтересів, зловживання професійними інструментами, порушення конфіденційності та поведінка, що підриває авторитет адвокатури. Українська Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури у своїх узагальненнях виходить із того, що адвокатська діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, а адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги й Правил адвокатської етики [144]. У практиці ВКДКА типовими є кейси, коли адвокат неналежно оформлює або використовує адвокатський запит, зокрема додає ордер із помилковими реквізитами чи використовує адвокатський запит для отримання інформації не в інтересах належного клієнта. ВКДКА підкреслює, що навіть відсутність негативних наслідків не усуває ознак дисциплінарного проступку, а лише може враховуватися під час вибору виду стягнення [144]. Особливо показовим є кейс із направленням адвокатського запиту щодо банківської інформації без згоди особи, якої ця інформація стосувалася: така поведінка була оцінена як використання професійних прав усупереч правам і законним інтересам особи та як така, що підриває престиж адвокатури [144].

Окремий масив української практики стосується неявки адвокатів у судові засідання. ВКДКА виходить із того, що адвокат у суді має діяти добропорядно, чесно й гідно, а також не повинен вчиняти дій, спрямованих на невиправдане затягування розгляду справи; тому неявка за належного повідомлення може бути виправдана лише об'єктивною неможливістю участі з поважних причин [144]. Інший сучасний напрям – поведінка адвокатів в

Інтернеті. У цьому аспекті ВКДКА фактично поширює професійні стандарти на цифрову комунікацію: адвокат у соціальних мережах, месенджерах, блогах чи форумах має дотримуватися професійності, стриманості, коректності, конфіденційності, недискримінації та збереження довіри до адвокатури [144].

Чеська адвокатська палата демонструє близький, але дещо більш казуїстичний підхід. На її офіційному сайті систематизовано дисциплінарну практику, де серед реальних кейсів фігурують подання адвокатом неправдивих тверджень у суді та використання підробленого доказу; винесення адвокатом листа обвинуваченого з місця тримання під вартою без належного контролю; повна бездіяльність після прийняття доручення клієнта; неналежне інформування клієнта про судові рішення, строки та наслідки; конфлікт інтересів після попереднього представництва іншої сторони; порушення правил адвокатської грошової escrow/úschova; неповернення клієнтських коштів; образлива поведінка щодо колеги в суді [173]. Наприклад, у чеській практиці дисциплінарним проступком визнано ситуацію, коли адвокат після прийняття представництва не інформував клієнта про судові засідання, сам без вибачення не з'являвся до суду, не повідомив клієнта про рішення та не повернув документи [173]. Так само дисциплінарно значущою була поведінка адвоката, який у комунікації з клієнтом повідомляв про нібито подані процесуальні документи, хоча фактично їх не подавав, не повернув кошти, призначені для судового збору, і припинив комунікацію з клієнтом [173]. У сфері конфлікту інтересів Чеська адвокатська палата визнала порушенням прийняття адвокатом представництва особи у справі, пов'язаній із попереднім клієнтом, щодо якого адвокат уже володів конфіденційною інформацією [173].

Порівняння показує, що українська та чеська моделі мають спільне ціннісне ядро: адвокат розглядається не лише як приватний представник клієнта, а як носій публічно значущої професії, тому його поведінка оцінюється крізь призму довіри до адвокатури. Водночас українські

узагальнення ВКДКА більше орієнтовані на формування загальних стандартів для регіональних КДКА: вони пояснюють, як кваліфікувати певні типи поведінки, наприклад неявку до суду, зловживання адвокатським запитом чи онлайн-комунікацію. Чеська практика, навпаки, подана переважно як перелік конкретних дисциплінарних рішень, з яких виводяться практичні стандарти: не надавати неправдиву інформацію суду, не імітувати виконання доручення, не приховувати інформацію від клієнта, не використовувати клієнтські кошти всупереч правилам, не діяти в конфлікті інтересів і не принижувати інших учасників процесу. Отже, українська практика виглядає більш нормативно-узагальнюючою, тоді як чеська – більш прецедентно-описовою; однак обидві системи сходяться в тому, що дисциплінарна відповідальність адвоката настає не лише за шкоду, яка вже настала, а й за сам факт винного порушення професійного стандарту.

Також в контексті теми даного дослідження варто звернути увагу на практику вищих судових інстанцій України та Чеської Республіки щодо оскарження рішень органів адвокатського самоврядування про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за порушення етичних норм.

Практика Верховного Суду України щодо дотримання адвокатами етичних норм має переважно опосередкований характер, оскільки питання дисциплінарної відповідальності адвокатів формально належить до компетенції органів адвокатського самоврядування. Водночас Верховний Суд системно розглядає такі питання у справах про оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури або у процесуальних спорах, де поведінка адвоката впливає на оцінку законності судового розгляду. Аналіз відповідної практики свідчить, що Суд виходить із презумпції обов'язковості дотримання Правил адвокатської етики як складової правового статусу адвоката. Зокрема, у своїх рішеннях Верховний Суд підкреслює, що адвокат не має права використовувати засоби та методи захисту, які суперечать законодавству або професійним стандартам, навіть якщо такі дії формально спрямовані на досягнення інтересів клієнта.

Аналогічно Суд наголошує, що поведінка адвоката у процесі повинна відповідати вимогам поваги до суду, а також не може включати дії, що суперечать моральним засадам суспільства або присязі адвоката. В окремих справах Верховний Суд аналізує межі допустимої процесуальної поведінки, визнаючи, що навіть активна позиція захисника не може виходити за рамки етичних стандартів і перетворюватися на зловживання процесуальними правами чи маніпуляції [136]. Важливим є також підхід Суду до кваліфікації дій адвоката, які можуть виходити за межі правової допомоги: у такому разі адвокат може не лише нести дисциплінарну, а й кримінальну відповідальність, якщо його дії сприяють незаконній діяльності клієнта. Отже, Верховний Суд формує стандарт «процесуально-етичної допустимості», який обмежує свободу захисту рамками права і професійної етики.

У Чеській Республіці практика Верховний суд Чехії (а також суміжно Верховний адміністративний суд Чехії) має подібну структурну логіку: дисциплінарна відповідальність адвокатів належить передусім до компетенції Чеська адвокатська палата, однак суди втручаються у випадках судового перегляду або коли поведінка адвоката впливає на справедливість процесу. Дослідження корпусу рішень чеських вищих судів свідчить, що ці рішення системно доступні через офіційні бази даних судової практики та спеціалізовані корпуси судових рішень, які охоплюють діяльність Верховного Суду, Верховного адміністративного суду та Конституційного суду [137]. У таких рішеннях суди акцентують на принципі «належного здійснення правової допомоги» (*řádný výkon advokacie*), який включає добросовісність, лояльність до клієнта, але водночас – обов'язок не вводити суд в оману та не зловживати процесуальними правами. Зокрема, чеські суди послідовно підкреслюють, що адвокат не може посилатися на інтереси клієнта як на підставу для подання неправдивих відомостей або маніпулювання доказами, а також що адвокатська незалежність не означає свободу від етичних обмежень [137].

Порівняльний аналіз дозволяє зробити кілька узагальнень.

По-перше, і в Україні, і в Чехії суди не є первинними дисциплінарними органами адвокатури, але виконують функцію «нормативного коректора», формуючи стандарти етичної поведінки через судову практику.

По-друге, в українській практиці Верховного Суду домінує підхід через призму процесуального права (допустимість дій адвоката у суді, межі захисту, повага до суду), тоді як у чеській практиці більше простежується акцент на загальному стандарті добросовісності та забороні зловживання правом як складовій верховенства права.

По-третє, обидві системи сходяться в ключовому принципі: адвокатська діяльність не є «абсолютно автономною», а обмежується як правом, так і етичними нормами, причому їх порушення може мати не лише дисциплінарні, а й процесуальні або навіть кримінально-правові наслідки.

В цілому слід відзначити, що як в Україні, так і в Чеській Республіці етичні норми відіграють ключову роль в адвокатській діяльності, адже законом неможливо врегулювати всі аспекти організації та функціонування адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу. Тому надзвичайно важливим є правильне тлумачення етичних норм, узагальнення та уніфікація практики їх застосування, а також постійне підвищення кваліфікації адвокатів щодо знання етичних норм та їх правильного розуміння.

### **2.3 Організація адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні: спільні риси та відмінності**

Важливість дослідження адміністративно-правових засад організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні зумовлена комплексом сучасних викликів, пов'язаних із трансформацією правових систем, утвердженням принципу верховенства права та необхідністю забезпечення ефективного функціонування інститутів громадянського суспільства. В умовах європейської інтеграції України особливого значення

набуває гармонізація національного законодавства із правовими стандартами Європейського Союзу, зокрема у сфері організації та діяльності адвокатури як ключового елемента системи правосуддя та гаранта реалізації права на захист. У цьому контексті вивчення досвіду Чеської Республіки, яка успішно імплементувала європейські підходи до регулювання адвокатської діяльності та функціонування самоврядних інституцій, становить значний науковий і практичний інтерес.

Порівняльний аналіз адміністративно-правових моделей адвокатського самоврядування дозволяє виявити як спільні риси, обумовлені загальноєвропейськими тенденціями розвитку правничої професії, так і національні особливості, що визначають ефективність відповідних інституційних механізмів. В Україні, де адвокатура перебуває у процесі реформування, особливо актуальними є питання забезпечення її незалежності, підвищення рівня професійної відповідальності, удосконалення процедур самоврядування та оптимізації взаємодії з органами державної влади. Водночас чеський досвід демонструє ефективність функціонування сильної, автономної адвокатської спільноти, здатної самостійно вирішувати питання професійної етики, дисциплінарної відповідальності та організації діяльності своїх членів.

Важливість аналізу адміністративно-правових засад організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні також підсилюється необхідністю наукового осмислення ролі адміністративного права у регулюванні діяльності адвокатських органів самоврядування, що виступають особливими суб'єктами публічно-правових відносин. Дослідження цієї проблематики сприяє формуванню теоретичних підходів до визначення оптимального балансу між державним регулюванням та автономією професійної спільноти, що є важливою передумовою зміцнення демократичних інститутів. Отже, порівняльне вивчення адміністративно-правових засад організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні є своєчасним і необхідним як з точки зору розвитку

правової науки, так і для вдосконалення національної правової практики.

Адміністративно-правові засади організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та Україні доцільно розглядати крізь призму функціонального підходу, відповідно до якого адвокатське самоврядування виступає специфічною формою публічного адміністрування, делегованого державою професійній корпорації адвокатів. У цьому контексті адвокатура не лише забезпечує реалізацію права на правничу допомогу, але й виконує публічно-владні функції щодо регулювання доступу до професії, встановлення стандартів професійної діяльності, здійснення контролю та притягнення до дисциплінарної відповідальності. Таке поєднання приватноправової природи професії та публічно-правового характеру її регулювання визначає складність і багатовимірність адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування.

У Чеській Республіці зазначена модель реалізується у найбільш концентрованій формі через діяльність Чеської адвокатської палати (*Česká advokátní komora – ČAK*) [158], яка виступає єдиним суб'єктом адвокатського самоврядування, наділеним широкими повноваженнями публічно-правового характеру [159, 193]. Особливістю цієї моделі є те, що законодавець визначає лише базові параметри функціонування адвокатури, тоді як конкретизація адміністративних процедур здійснюється самою палатою. Такий підхід свідчить про високий рівень довіри держави до інституту адвокатури як саморегульованої професійної спільноти.

Функція допуску до професії у чеській системі набуває ознак адміністративної процедури, що здійснюється корпоративним суб'єктом, але має публічно-правові наслідки. Чеська адвокатська палата не лише формально веде реєстр адвокатів, а фактично здійснює контроль за відповідністю кандидатів встановленим кваліфікаційним вимогам, організовує систему професійної підготовки та оцінювання [193]. Таким чином, доступ до професії виступає інструментом забезпечення якості правничої допомоги ще на етапі входження до професії, що є характерною

ресою зрілих самоврядних систем.

В Україні відповідна функція має більш фрагментований характер, оскільки реалізується через діяльність регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури [92]. З одного боку, це сприяє децентралізації та наближенню процедур до кандидатів, однак з іншого – створює ризики неоднорідності підходів до оцінювання професійної придатності. У зазначеному аспекті важливу роль відіграє Національна асоціація адвокатів України, яка забезпечує уніфікацію стандартів, проте її можливості обмежені законодавчо визначеними рамками [72, 92].

Контроль за якістю правничої допомоги у чеській моделі має комплексний характер і здійснюється як превентивно, так і реактивно. Превентивний аспект проявляється у встановленні чітких професійних стандартів та етичних норм, які мають обов'язкову силу, тоді як реактивний – у розгляді скарг і притягненні адвокатів до дисциплінарної відповідальності [159, 193]. При цьому важливо, що ці механізми функціонують у межах єдиної інституційної системи, що забезпечує їх узгодженість і ефективність.

В Україні контроль за якістю правничої допомоги також здійснюється через дисциплінарні процедури, однак він значною мірою залежить від активності заінтересованих осіб (скаржників) та має більш формалізований характер [92]. Відсутність інтегрованої системи превентивного контролю, яка б функціонувала на постійній основі, обмежує можливості забезпечення стабільно високого рівня професійних стандартів.

Дисциплінарна відповідальність у чеській системі є органічною складовою самоврядності адвокатури. Чеська адвокатська палата здійснює дисциплінарне провадження через спеціалізовані органи, які діють у межах єдиної інституційної структури [159, 193]. Це забезпечує єдність дисциплінарної практики та формує стабільні підходи до тлумачення професійних стандартів.

В Україні дисциплінарна функція реалізується через багаторівневу

систему, в якій ключову роль відіграє Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури як орган перегляду [92]. Хоча така модель підвищує гарантії захисту прав адвокатів, вона водночас ускладнює адміністративні процедури та може знижувати ефективність дисциплінарного реагування.

Нормотворча діяльність адвокатського самоврядування у Чехії є прикладом ефективної професійної саморегуляції. Чеська адвокатська палата приймає акти, які деталізують положення закону та забезпечують адаптацію регулювання до практичних потреб професії [159]. Така гнучкість дозволяє оперативно реагувати на зміни у правовій системі та суспільстві.

В Україні нормотворча діяльність органів адвокатського самоврядування має більш формалізований характер і значною мірою залежить від законодавчого регулювання [92]. Це обмежує можливості оперативного реагування на нові виклики та знижує ефективність саморегуляції як інструменту розвитку професії.

У зв'язку із цим доцільно більш детально зупинитися на організаційних формах здійснення адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні, оскільки саме через них відбувається практична реалізація функцій професійної корпорації та забезпечується її інституційна цілісність.

У Чеській Республіці організаційні форми адвокатського самоврядування характеризуються високим ступенем централізації та функціональної єдності, що обумовлено існуванням єдиного самоврядного органу – Чеської адвокатської палати. Ключовою формою колективного волевиявлення адвокатської спільноти є загальні збори адвокатів (з'їзд), які мають найвищу компетенцію у системі самоврядування. Саме на рівні цього органу вирішуються стратегічні питання розвитку адвокатури, обираються керівні органи палати, затверджуються внутрішні нормативні акти, а також визначаються основні напрями професійної політики [159, 193]. Водночас слід підкреслити, що проведення з'їздів у Чехії не має надмірно частого характеру, що пов'язано з делегуванням значної частини повноважень постійно діючим органам.

До таких органів належать, насамперед, правління (президія) Чеської адвокатської палати, контрольна рада та дисциплінарні органи. Засідання правління є основною формою оперативного управління системою адвокатського самоврядування, під час яких ухвалюються рішення щодо поточної діяльності, організації доступу до професії, ведення реєстру адвокатів та реалізації нормативних повноважень. Контрольна рада здійснює нагляд за дотриманням законності та внутрішніх правил, а дисциплінарні колегії (палати) розглядають питання притягнення адвокатів до відповідальності [159, 193]. Важливо, що всі ці форми функціонують у межах єдиної інституційної структури, що забезпечує узгодженість процедур та єдність практики.

Особливістю чеської моделі є відсутність розгалуженої системи регіональних органів самоврядування, що істотно відрізняє її від української. Організаційні форми діяльності мають переважно централізований характер, а участь адвокатів у самоврядуванні реалізується через представницькі механізми та участь у загальних зборах. Такий підхід дозволяє мінімізувати адміністративні витрати, уникнути дублювання повноважень і забезпечити оперативність прийняття рішень.

Натомість в Україні організаційні форми адвокатського самоврядування є значно більш різноманітними та багаторівневими, що відображає децентралізований характер побудови цієї системи. Вищою формою є з'їзд адвокатів України, який виконує функції стратегічного управління та визначає основні засади функціонування адвокатури. Саме цей орган затверджує правила адвокатської етики, формує склад ключових органів самоврядування та ухвалює рішення з найбільш важливих питань діяльності професійної спільноти [92].

Поряд із з'їздом важливу роль відіграють конференції адвокатів регіонів, які є проміжною ланкою між національним та місцевим рівнями. Вони забезпечують представництво інтересів адвокатів відповідних адміністративно-територіальних одиниць, обирають делегатів на з'їзд, а

також формують регіональні органи самоврядування. Засідання рад адвокатів регіонів, кваліфікаційно-дисциплінарних комісій та інших органів є основною формою реалізації повсякденних функцій самоврядування, включаючи допуск до професії, дисциплінарне провадження та організацію підвищення кваліфікації.

Окремо слід відзначити діяльність Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України, засідання яких виступають важливими організаційними формами координації та уніфікації практики [92]. Наявність численних колегіальних органів, комісій та робочих груп свідчить про складну інституційну архітектуру української адвокатури, яка поєднує елементи самоврядування з рисами адміністративної ієрархії.

Порівняльний аналіз дозволяє констатувати, що організаційні форми адвокатського самоврядування у Чехії мають більш концентрований і уніфікований характер, тоді як в Україні вони є диференційованими та багаторівневими. У чеській системі домінують такі форми, як загальні збори, засідання правління та дисциплінарні слухання, що функціонують у межах єдиної інституції. В Україні ж спостерігається ширший спектр форм – з'їзди, конференції, засідання рад, комісій та колегій, що відображає складнішу організаційну структуру.

Відмінності між цими моделями мають не лише формальний, але й функціональний характер. Централізована система Чехії сприяє єдності практики, швидкості прийняття рішень та високому рівню інституційної відповідальності. Водночас українська модель забезпечує ширше представництво інтересів адвокатів та більшу залученість професійної спільноти до процесів самоврядування, однак це досягається ціною ускладнення процедур і ризику фрагментації підходів.

З урахуванням зазначеного, для України може бути корисним запозичення окремих елементів чеського досвіду в частині оптимізації організаційних форм самоврядування. Зокрема, доцільним видається скорочення кількості колегіальних органів та чітке розмежування їх

компетенції, що дозволить уникнути дублювання функцій. Важливим є також посилення ролі постійно діючих органів шляхом розширення їх дискреційних повноважень, що сприятиме підвищенню оперативності управлінських рішень.

Крім того, варто звернути увагу на можливість уніфікації процедур проведення засідань і прийняття рішень, що дозволить забезпечити єдність практики на всій території України. Перспективним є також розвиток електронних форм участі адвокатів у самоврядуванні, що може частково компенсувати скорочення кількості очних колегіальних заходів.

Таким чином, організаційні форми адвокатського самоврядування виступають ключовим елементом інституційного дизайну адвокатури, визначаючи ефективність реалізації її функцій. Чеська модель демонструє переваги централізації та інституційної єдності, тоді як українська – потенціал широкого представництва та демократичності. Оптимальний напрям реформування полягає у поєднанні цих підходів шляхом раціоналізації організаційної структури при збереженні принципів самоврядності та професійної автономії.

Етичні стандарти в обох країнах виконують функцію нормативного ядра адвокатської діяльності. У Чехії вони формуються та застосовуються Чеською адвокатською палатою як складова внутрішнього регулювання [159], тоді як в Україні затверджуються з'їздом адвокатів і мають обов'язковий характер [92]. Водночас чеська модель забезпечує більшу гнучкість у тлумаченні та застосуванні етичних норм, що сприяє їх ефективності.

З теоретико-правової точки зору, відмінності між двома моделями можна пояснити різним ступенем інституційної зрілості адвокатського самоврядування. Чеська модель тяжіє до класичної європейської концепції «саморегульованої професії», де держава делегує значну частину своїх регуляторних функцій професійній корпорації. Українська модель, натомість, демонструє перехідний характер, поєднуючи елементи самоврядування з

сильним нормативним контролем з боку держави через закон.

У цьому контексті чеський досвід є цінним орієнтиром для подальшого розвитку адвокатського самоврядування в Україні. Передусім, доцільним є посилення інституційної автономії органів адвокатського самоврядування, що дозволить підвищити ефективність їх діяльності та зменшити залежність від законодавчої деталізації. Крім того, варто розглянути можливість оптимізації структури органів самоврядування шляхом зменшення їх кількості та концентрації функцій у межах єдиної інституції. Важливим напрямом є також розвиток превентивних механізмів контролю якості правничої допомоги, що дозволить змістити акцент із покарання на запобігання порушенням.

В цілому чеська модель сильніша там, де вона простіша і більш автономна, а українська – там, де вона намагається все врегулювати законом. І поки цей баланс не зміститься в бік реального самоврядування, система буде залишатися формальною, а не по-справжньому саморегульованою.

Проведене порівняльно-правове дослідження адміністративно-правових засад організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні дало змогу встановити, що обидві моделі формуються під впливом загальноєвропейських правових стандартів, проте відрізняються ступенем інституційної зрілості, рівнем автономії професійної спільноти та характером взаємодії з державою. Чеська модель адвокатського самоврядування демонструє більш високий рівень системності, цілісності та ефективності завдяки концентрації основних функцій у межах єдиної інституції, що забезпечує узгодженість адміністративних процедур, єдність дисциплінарної практики та гнучкість нормативного регулювання. Водночас українська модель характеризується більш складною, багаторівневою організаційною структурою та значною залежністю від законодавчої деталізації, що, з одного боку, підвищує формальні гарантії, але, з іншого, обмежує потенціал саморегуляції та оперативність реагування на виклики правозастосовної практики.

У цьому контексті обґрунтованим є висновок про доцільність запозичення окремих елементів чеського досвіду, зокрема щодо посилення інституційної автономії органів адвокатського самоврядування, оптимізації їх організаційної структури, розвитку ефективних механізмів допуску до професії, а також впровадження системних превентивних інструментів контролю якості правничої допомоги. Особливої уваги заслуговує підхід до нормотворчої діяльності професійної спільноти, який забезпечує баланс між законодавчим регулюванням і саморегуляцією, що є необхідною передумовою формування зрілої моделі адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Разом із тим імплементація зарубіжного досвіду не може мати механічного характеру і повинна здійснюватися з урахуванням національних правових традицій, історичних особливостей розвитку адвокатури, а також специфіки правосвідомості українського суспільства. Ефективність реформування адвокатського самоврядування значною мірою залежить від рівня довіри до інституцій, усталених професійних практик та готовності правничої спільноти до розширення саморегуляторних повноважень. У цьому зв'язку ключовим завданням є не лише адаптація інституційних моделей, а й формування відповідної правової культури, яка забезпечуватиме їх належне функціонування.

Таким чином, подальший розвиток адвокатського самоврядування в Україні має здійснюватися шляхом поєднання кращих європейських практик із збереженням національної ідентичності правової системи, що дозволить забезпечити ефективне функціонування адвокатури як незалежного, саморегульованого інституту та гаранта реалізації права на правничу допомогу.

## **2.4 Особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у Чеській Республіці та в Україні**

Актуальність дослідження особливостей притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Чеській Республіці та Україні зумовлена зростаючою роллю адвокатури як ключового інституту забезпечення права на захист і справедливий суд, а також необхідністю підвищення стандартів професійної етики та відповідальності у правничій діяльності. В умовах євроінтеграційних процесів України, гармонізації національного законодавства з європейськими правовими стандартами та реформування системи правосуддя особливого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду, зокрема Чеської Республіки як держави-члена Європейського Союзу з усталеними демократичними інститутами та ефективними механізмами професійного самоврядування адвокатури.

Порівняльний адміністративно-правовий аналіз дозволяє виявити спільні та відмінні риси у правовому регулюванні дисциплінарної відповідальності адвокатів, оцінити ефективність існуючих процедур притягнення до відповідальності, гарантій незалежності адвокатської діяльності та забезпечення балансу між професійною автономією і контролем за дотриманням етичних стандартів.

Крім того, дослідження сприяє виявленню прогалин і недоліків національного законодавства України, а також формуванню науково обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення з урахуванням кращих європейських практик. Таким чином, обрана тема є актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки її розробка сприятиме підвищенню ефективності дисциплінарних механізмів у сфері адвокатської діяльності та зміцненню довіри суспільства до правничої професії.

Питання дисциплінарної відповідальності адвокатів у Чехії та Україні є важливою складовою адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, оскільки воно безпосередньо пов'язане із забезпеченням стандартів професійної етики, довіри до правничої професії та ефективного

функціонування правової держави. Порівняльний аналіз дозволяє виявити як спільні риси, зумовлені європейськими правовими традиціями, так і відмінності, що формують специфіку національних моделей дисциплінарного провадження.

У Чехії правове регулювання адвокатської діяльності здійснюється насамперед Законом про адвокатуру № 85/1996 Sb. від 13 березня 1996 року [193], який визначає статус адвоката, принципи діяльності Чеської адвокатської палати (*Česká advokátní komora*) [159] та порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності. Додатково важливе значення має Дисциплінарний регламент Чеської адвокатської палати (*Disciplinární řád Česká advokátní komory*) [165], а також Правила професійної етики та правила конкуренції адвокатів [182].

Слід відзначити, що дисциплінарне провадження щодо адвокатів у Чеській Республіці регулюється як нормативно-правовими актами держави, зокрема *Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 244/1996 Sb., kterou se podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, stanoví kárný řád (advokátní kárný řád)* [189], так і актами професійного самоврядування, зокрема вищезазначеним *Disciplinární řád Česká advokátní komory* [165], що зумовлює поєднання публічно-правових і корпоративних засад у відповідній сфері правового регулювання.

В Україні аналогічні відносини регулюються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 5 липня 2012 року [92], а також Правилами адвокатської етики, затвердженими 3'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року (зі змінами) [88]. Крім того, дисциплінарне провадження деталізується актами органів адвокатського самоврядування, зокрема Положенням про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженим Рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 № 120 [84].

Так, відповідно до вказаного положення дисциплінарним проступком

адвоката є: порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України; порушення правил адвокатської етики; розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [84]. Причому наведений перелік є вичерпним.

Крім того, відповідно до вказаного Положення, не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом або іншим органом рішення не на користь його клієнта, скасування або зміна судового рішення або рішення іншого органу, винесеного у справі, в якій адвокат здійснював захист, представництво або надавав інші види правничої допомоги, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку [84].

Аналізуючи підстави дисциплінарної відповідальності, слід зазначити, що в обох країнах вони мають схожий характер і охоплюють порушення професійних обов'язків, правил етики, присяги адвоката та законодавства. У Чехії відповідно до § 32 Закону № 85/1996 Sb. дисциплінарним проступком визнається винне порушення обов'язків адвоката, включаючи дії, що підривають гідність професії [193]. В Україні аналогічне визначення міститься у ст. 34 Закону № 5076-VI, де дисциплінарним проступком визнається, у тому числі, порушення правил адвокатської етики або невиконання рішень органів адвокатського самоврядування [92].

Водночас суттєвою відмінністю є рівень деталізації етичних стандартів. Чеські Правила професійної етики та правила конкуренції адвокатів мають більш казуїстичний характер і чітко регламентують поведінку адвоката у різних ситуаціях, включаючи взаємовідносини з клієнтом, судом та колегами [182]. Українські Правила адвокатської етики також містять детальні приписи, однак у деяких випадках залишають ширший простір для тлумачення, що впливає на формування неоднакової дисциплінарної практики [88].

Організаційно дисциплінарне провадження в Чехії здійснюється дисциплінарними сенатами Чеської адвокатської палати. Провадження має чітко структурований характер: дисциплінарне обвинувачення подається дисциплінарним прокурором, після чого справа розглядається незалежним дисциплінарним органом. В Україні дисциплінарні справи розглядаються кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури (КДКА) регіонального рівня з можливістю перегляду Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури (ВКДКА) [13]. Така дворівнева система забезпечує додаткові гарантії перегляду рішень, однак інколи призводить до затягування провадження.

Крім того, відповідно до п. 7 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, адвокат вважається невинуватим у вчиненні дисциплінарного проступку і не може бути підданий дисциплінарному покаранню, доки його вину не буде доведено в законному порядку і встановлено рішенням дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності [84].

У Чеській Республіці дисциплінарне провадження щодо адвоката включає наступні стадії: порушення дисциплінарного провадження на підставі подання дисциплінарного прокурора Чеської адвокатської палати або іншого уповноваженого суб'єкта; попереднє вивчення обставин справи та підготовка дисциплінарного обвинувачення; розгляд справи дисциплінарним сенатом Чеської адвокатської палати з дотриманням принципів змагальності, права адвоката на захист та безпосередності дослідження доказів; ухвалення рішення про наявність або відсутність дисциплінарного проступку та, у разі його встановлення, застосування відповідного дисциплінарного заходу; можливість оскарження рішення в межах внутрішніх процедур адвокатського самоврядування та подальшого судового перегляду відповідно до адміністративного судочинства [193].

У відповідності до ст. 37 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дисциплінарне провадження складається з таких стадій: проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката; порушення дисциплінарної справи; розгляд дисциплінарної справи; прийняття рішення у дисциплінарній справі [92].

Згідно зі ст. 40 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дисциплінарна справа стосовно адвоката розглядається дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури протягом тридцяти днів з дня її порушення. Розгляд дисциплінарної справи здійснюється на засадах змагальності. Під час розгляду справи дисциплінарна палата заслуховує повідомлення члена дисциплінарної палати, який проводив перевірку, про результати перевірки, пояснення адвоката, стосовно якого порушено дисциплінарну справу, особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, та пояснення інших заінтересованих осіб [92].

Аналогічні за своєю природою положення містяться у чеському законодавстві, зокрема в *Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii*, насамперед у §§ 32–35, які регулюють так зване *kárné řízení* (дисциплінарне провадження). Розгляд дисциплінарних справ у Чехії здійснюється дисциплінарним сенатом (*kárný senát*), що функціонує при *Česká advokátní komora*, тобто організаційна модель у цілому відповідає українській, оскільки також передбачає розгляд справи спеціалізованим колегіальним органом адвокатського самоврядування. Процедурно чеське дисциплінарне провадження ґрунтується на тих самих базових принципах, що й українське, зокрема на принципі змагальності та забезпеченні права адвоката на захист і надання пояснень. У ході розгляду дисциплінарний сенат заслуховує доповідача, який здійснював попереднє вивчення справи, самого адвоката, заявника (за його наявності), а також інших осіб, які можуть надати релевантні пояснення або докази, що фактично відтворює модель процесуальної поведінки учасників, передбачену українським законом [193].

Водночас ключова відмінність між цими правопорядками полягає у підході до процесуальних строків. Якщо українське законодавство імперативно встановлює конкретний строк розгляду дисциплінарної справи – тридцять днів, то чеське право не містить аналогічної жорсткої часової межі, обмежуючись вимогою здійснювати провадження без зайвих затримок (*bez zbytečného odkladu*) [193]. Такий підхід свідчить про більшу гнучкість чеської моделі, яка дозволяє враховувати складність конкретної справи, однак водночас зменшує рівень формалізованості та визначеності строків у порівнянні з українським регулюванням. Таким чином, попри майже повну функціональну і процедурну еквівалентність дисциплінарного провадження в обох країнах, відмінності у регулюванні строків відображають різні підходи до балансу між процесуальною визначеністю та гнучкістю правозастосування.

Щодо видів дисциплінарних стягнень, у Чехії застосовуються такі санкції, як попередження, догана, штраф, тимчасове зупинення діяльності та виключення з реєстру адвокатів. В Україні передбачено попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю та позбавлення такого права. Чеська система є більш гнучкою завдяки наявності фінансових санкцій (штрафів), що дозволяє застосовувати пропорційні заходи впливу без крайніх наслідків.

Доцільність впровадження штрафних санкцій як різновиду дисциплінарних стягнень у сфері притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Україні обумовлена необхідністю забезпечення більш гнучкого, пропорційного та ефективного механізму реагування на порушення професійних обов'язків. На відміну від чинної системи дисциплінарних заходів, яка переважно передбачає такі санкції, як попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю або його припинення, запровадження фінансових стягнень дозволило б розширити інструментарій впливу на адвокатів у випадках менш тяжких правопорушень.

Застосування штрафів як дисциплінарного заходу сприяло б реалізації

принципу пропорційності, оскільки не кожне порушення потребує застосування суворих санкцій, що можуть істотно вплинути на професійну діяльність адвоката. У цьому контексті штраф виступає як проміжний захід, що поєднує елементи покарання та превенції, стимулюючи дотримання професійних стандартів без надмірного втручання у право на здійснення адвокатської діяльності.

Крім того, впровадження штрафних санкцій відповідає європейській практиці, зокрема досвіду Чеської Республіки, де фінансові стягнення є складовою системи дисциплінарної відповідальності адвокатів і застосовуються як ефективний засіб впливу у випадках порушень, що не потребують крайніх заходів. Такий підхід дозволяє забезпечити більш диференційовану реакцію на дисциплінарні проступки, підвищує ефективність дисциплінарного провадження та сприяє формуванню належного рівня професійної дисципліни.

Водночас впровадження штрафів потребує належного нормативного врегулювання, зокрема визначення чітких критеріїв їх застосування, меж розміру штрафу, порядку його накладення та оскарження, а також гарантій недопущення зловживань з боку органів адвокатського самоврядування. За умови належної правової регламентації та узгодження із принципами незалежності адвокатури, така новація може стати важливим кроком у напрямі вдосконалення адміністративно-правового механізму дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні.

Практика застосування дисциплінарної відповідальності в Чехії характеризується високим рівнем прозорості. Чеська адвокатська палата регулярно публікує узагальнення дисциплінарної практики [159], що сприяє формуванню єдиних стандартів. Наприклад, у дисциплінарній справі щодо адвоката, який неналежно управляв клієнтськими коштами, було застосовано санкцію у вигляді тимчасового зупинення діяльності, що підкреслює суворе ставлення до фінансової доброчесності [159].

В Україні також існують приклади дисциплінарних проваджень,

зокрема рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, які оприлюднюються на офіційному сайті [13]. Наприклад, у ряді справ адвокатів притягували до відповідальності за порушення конфлікту інтересів, розголошення адвокатської таємниці, неналежне виконання професійних обов'язків перед клієнтом або недотримання вимог адвокатської етики у взаємовідносинах із судом та іншими учасниками процесу. Такі рішення відіграють важливу роль у формуванні практики застосування дисциплінарних норм, однак вони часто мають казуїстичний характер і не завжди супроводжуються узагальнюючими висновками чи офіційними роз'ясненнями.

Разом з тим, рівень систематизації та узагальнення дисциплінарної практики в Україні є менш розвиненим порівняно з Чеською Республікою, що ускладнює забезпечення єдності правозастосування та передбачуваності дисциплінарних рішень. Відсутність належного рівня узагальнення практики, а також обмежена доступність аналітичних матеріалів щодо дисциплінарних проваджень знижують ефективність превентивної функції дисциплінарної відповідальності та не в повній мірі сприяють формуванню усталених стандартів професійної поведінки адвокатів. У зв'язку з цим актуальним є вдосконалення механізмів публікації, систематизації та узагальнення дисциплінарної практики з метою підвищення прозорості діяльності органів адвокатського самоврядування та зміцнення довіри до інституту адвокатури.

В цілому порівняльний аналіз дозволяє констатувати, що обидві системи базуються на принципі самоврядування адвокатури та мають схожі фундаментальні підходи до дисциплінарної відповідальності. Водночас позитивним досвідом Чехії, який може бути запозичений Україною, є більш чітка процесуальна структурованість дисциплінарного провадження, інститут дисциплінарного прокурора як незалежного суб'єкта ініціювання справи, ширший спектр санкцій, а також високий рівень публічності та систематизації дисциплінарної практики. Запровадження цих елементів в Україні могло б сприяти підвищенню передбачуваності дисциплінарних

рішень, зміцненню довіри до адвокатури та забезпеченню більш ефективного контролю за дотриманням професійних стандартів.

Узагальнюючи результати проведеного порівняльного адміністративно-правового аналізу особливостей притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Чеській Республіці та Україні, доцільно констатувати наявність як спільних системоутворюючих рис, так і суттєвих відмінностей, що відображають специфіку національних правових моделей та підходів до регулювання відповідних суспільних відносин.

Передусім, спільною рисою обох правопорядків є закріплення дисциплінарної відповідальності адвокатів у межах інституту професійного самоврядування, що відповідає європейським стандартам незалежності адвокатури. Як в Україні, так і в Чеській Республіці дисциплінарні провадження здійснюються спеціалізованими органами адвокатського самоврядування, а підстави дисциплінарної відповідальності охоплюють порушення професійних обов'язків, норм адвокатської етики, присяги та вимог законодавства. Спільним є також процесуальний характер дисциплінарного провадження, який ґрунтується на принципах змагальності, забезпечення права на захист, безпосередності дослідження доказів та можливості надання пояснень усіма заінтересованими особами. Крім того, в обох країнах простежується поетапна структура дисциплінарного провадження, що включає стадії ініціювання, перевірки, розгляду справи та прийняття рішення, що свідчить про загальну уніфікацію підходів у межах європейської правової традиції.

Водночас аналіз дозволяє виокремити низку принципових відмінностей. Насамперед, відмінним є рівень формалізації процесуальних строків: українське законодавство встановлює чітко визначений строк розгляду дисциплінарної справи (тридцять днів), тоді як чеське право обмежується оціночним критерієм здійснення провадження без зайвих затримок, що забезпечує більшу гнучкість, але водночас знижує рівень нормативної визначеності. Відрізняється також інституційна модель

ініціювання дисциплінарного провадження: у Чехії важливу роль відіграє дисциплінарний прокурор як окремий суб'єкт, що сприяє більшій об'єктивності та відокремленню функцій обвинувачення і розгляду справи, тоді як в Україні така функціональна диференціація виражена менш чітко. Крім того, чеська система характеризується більш деталізованим та казуїстичним регулюванням правил професійної етики, що забезпечує вищий рівень передбачуваності дисциплінарної практики, тоді як в Україні в окремих випадках зберігається ширший простір для дискреції при їх тлумаченні. Відмінності простежуються і у видах дисциплінарних санкцій: чеське законодавство передбачає ширший спектр заходів впливу, включаючи фінансові санкції (штрафи), що дозволяє більш гнучко реагувати на різні види правопорушень, тоді як українська модель є більш обмеженою та орієнтованою переважно на суворіші заходи. Окремо слід відзначити вищий рівень відкритості та систематизації дисциплінарної практики в Чеській Республіці, що сприяє формуванню єдності правозастосування, тоді як в Україні відповідні механізми перебувають на стадії розвитку.

З огляду на викладене, позитивний досвід Чеської Республіки, який може бути імплементований у національне законодавство та юридичну практику України, полягає, передусім, у доцільності запровадження інституту дисциплінарного прокурора як незалежного суб'єкта ініціювання та підтримання дисциплінарного обвинувачення, розширення переліку дисциплінарних санкцій шляхом включення пропорційних фінансових заходів впливу, підвищення рівня деталізації та конкретизації правил адвокатської етики, а також забезпечення належної публічності та систематизації дисциплінарної практики. Водночас доцільним є збереження позитивних рис української моделі, зокрема чіткої регламентації строків розгляду дисциплінарних справ як гарантії оперативності провадження, із можливим їх поєднанням із більш гнучкими механізмами продовження у складних справах. Упровадження зазначених підходів сприятиме підвищенню ефективності адміністративно-правового регулювання

дисциплінарної відповідальності адвокатів, зміцненню гарантій їхньої професійної незалежності та водночас посиленню контролю за дотриманням стандартів правничої етики, що в цілому відповідатиме сучасним європейським тенденціям розвитку адвокатури.

## **Висновки до розділу 2**

1. Адміністративно-правові засади публічного адміністрування адвокатської діяльності в Чеській Республіці становлять цілісну та інституційно збалансовану модель, у межах якої професійна незалежність адвокатури поєднується з належним рівнем публічно-правового регулювання. Особливістю цієї моделі є те, що значний обсяг адміністративних повноважень у сфері організації адвокатури, доступу до професії, дисциплінарної відповідальності, етичного регулювання та надання правничої допомоги реалізується не безпосередньо державними органами, а через Чеську адвокатську палату як самоврядну професійну організацію, наділену делегованими публічними функціями. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між автономією адвокатської професії, підзвітністю органів самоврядування та захистом публічного інтересу.

Порівняльний аналіз чеської та української моделей свідчить, що обидві правові системи виходять із визнання адвокатури незалежним і самоврядним інститутом, покликаним гарантувати реалізацію права особи на професійну правничу допомогу. Водночас між ними існують відмінності у способах нормативного закріплення та практичної реалізації відповідних принципів. Українська модель характеризується більш формалізованим закріпленням засад адвокатської діяльності у законі, тоді як чеська модель демонструє переважно інституційно-процедурний підхід, за якого принципи незалежності, законності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів і професійної відповідальності розкриваються через конкретні повноваження, обов'язки, процедури та механізми контролю. Саме ця практична операціоналізація принципів становить значний інтерес для подальшого

вдосконалення українського законодавства.

Для України позитивний досвід Чеської Республіки полягає не в механічному запозиченні окремих норм, а в адаптації самої логіки побудови публічного адміністрування адвокатської діяльності. Перспективними напрямами є чіткіше розмежування державного регулювання та самоврядного адміністрування, розширення повноважень органів адвокатського самоврядування у професійно-оціночних і технічних питаннях, уніфікація дисциплінарної практики, посилення гарантій конфіденційності, деталізація механізмів запобігання конфлікту інтересів, розвиток страхових і компенсаційних інструментів, а також подальша цифровізація адвокатської діяльності за умови збереження адвокатської таємниці. Важливим при цьому має залишатися ефективний судовий контроль, який забезпечуватиме дотримання прав адвокатів, клієнтів та інших учасників правовідносин.

Отже, чеська модель публічного адміністрування адвокатської діяльності демонструє, що ефективна адвокатура потребує не лише формального проголошення незалежності, а й розвиненої інституційної інфраструктури, процедурної визначеності, стабільної дисциплінарної практики, високих етичних стандартів та реальної спроможності органів самоврядування виконувати публічно значущі функції. Імплементация відповідних підходів в Україні сприятиме підвищенню якості адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, зміцненню довіри до адвокатури, удосконаленню механізмів захисту прав людини та подальшому наближенню національної правової системи до європейських стандартів верховенства права.

2. Правове регулювання адвокатської етики в Україні та Чеській Республіці ґрунтується на спільних європейських ціннісних засадах, серед яких ключове значення мають незалежність адвоката, конфіденційність, пріоритет інтересів клієнта, уникнення конфлікту інтересів, добросовісність, професійна гідність та підтримання суспільної довіри до адвокатури. В обох

правових системах етичні стандарти є не допоміжним елементом професійної діяльності, а обов'язковим нормативним регулятором, порушення якого може спричинити дисциплінарну відповідальність. Водночас ці стандарти виконують ширшу функцію — вони забезпечують легітимність адвокатури як інституту, що діє на перетині приватного інтересу клієнта, публічного інтересу правосуддя та загальних вимог верховенства права.

Порівняльний аналіз засвідчує, що українська модель адвокатської етики характеризується більш розгорнутим і кодифікованим нормативним закріпленням відповідних правил, тоді як чеська модель має більш практико-орієнтований характер і тісніше пов'язана з дисциплінарною практикою органів адвокатського самоврядування. Українські Правила адвокатської етики забезпечують достатній рівень формальної визначеності, однак значна кількість оціночних понять і недостатня систематизація дисциплінарних рішень ускладнюють формування єдиних підходів до їх застосування. Натомість чеський підхід демонструє ефективність поєднання нормативних приписів із конкретними дисциплінарними кейсами, які фактично виконують функцію орієнтирів для адвокатів і дисциплінарних органів, підвищуючи передбачуваність професійної відповідальності.

Окреме значення має порівняння практики притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності та судового перегляду відповідних рішень. І в Україні, і в Чехії дисциплінарна практика концентрується навколо подібних порушень: неналежного виконання доручення клієнта, порушення конфіденційності, конфлікту інтересів, недобросовісної комунікації, зловживання професійними правами, порушення правил поведінки в суді та дій, що підривають авторитет адвокатури. При цьому суди в обох державах не підміняють собою органи адвокатського самоврядування, але виконують важливу контрольну та коригувальну функцію, забезпечуючи відповідність дисциплінарної практики принципам законності, пропорційності, належної процедури та справедливості.

Отже, для України перспективним є не механічне копіювання чеського етичного регулювання, а адаптація його найбільш ефективних елементів: систематизації дисциплінарної практики, створення відкритої бази рішень, підготовки офіційних коментарів до Правил адвокатської етики, розвитку рекомендацій і роз'яснень органів адвокатського самоврядування, а також посилення ролі дисциплінарних рішень як практичних орієнтирів для тлумачення етичних норм. Реалізація цих підходів сприятиме підвищенню передбачуваності етичного регулювання, зміцненню професійної відповідальності адвокатів, формуванню єдиної дисциплінарної практики та посиленню суспільної довіри до адвокатури як незалежного й добросовісного інституту правової держави.

3. Адміністративно-правові засади організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні ґрунтуються на спільному розумінні адвокатури як незалежного професійного інституту, покликаного забезпечувати реалізацію права особи на правничу допомогу та сприяти функціонуванню правової держави. Водночас порівняльний аналіз свідчить про істотні відмінності в інституційному оформленні цих засад. Чеська модель демонструє більш концентрований, централізований і функціонально узгоджений підхід, у межах якого Чеська адвокатська палата виступає єдиним суб'єктом самоврядування, що поєднує представницькі, нормотворчі, реєстраційні, контрольні та дисциплінарні повноваження. Українська модель, натомість, має більш складну багаторівневу структуру, яка забезпечує ширше регіональне представництво адвокатської спільноти, але водночас створює ризики дублювання функцій, неоднорідності практики та зниження оперативності управлінських рішень.

Особливе значення має те, що чеський досвід показує ефективність адвокатського самоврядування як форми делегованого публічного адміністрування, у якій професійна корпорація не лише представляє інтереси адвокатів, а й реально виконує публічно значущі функції: регулює доступ до професії, встановлює стандарти поведінки, забезпечує дисциплінарну

відповідальність, організовує професійну підготовку та здійснює контроль за якістю правничої допомоги. Така модель свідчить, що незалежність адвокатури не означає її ізольованості від публічного інтересу; навпаки, вона передбачає здатність професійної спільноти самостійно й відповідально виконувати регуляторні функції в межах закону. Для України цей підхід є важливим орієнтиром у напрямі посилення реальної, а не лише формально проголошеної самоврядності адвокатури.

Разом із тим запозичення чеської моделі не може бути механічним, оскільки українська система адвокатського самоврядування сформувалася в інших історичних, організаційних і правових умовах. Тому перспективним є не повне відтворення централізованої чеської конструкції, а адаптація її найбільш ефективних елементів: чіткішого розмежування компетенції органів самоврядування, оптимізації кількості колегіальних структур, посилення ролі постійно діючих органів, уніфікації дисциплінарної та кваліфікаційної практики, розвитку превентивного контролю якості правничої допомоги, а також розширення нормотворчих можливостей адвокатської спільноти. Водночас важливо зберегти демократичні засади участі адвокатів у самоврядуванні та забезпечити ефективний судовий контроль за рішеннями органів адвокатури як гарантію дотримання прав адвокатів і клієнтів.

Отже, подальший розвиток адвокатського самоврядування в Україні має відбуватися шляхом поєднання європейських стандартів, позитивного досвіду Чеської Республіки та національних особливостей правової системи. Оптимальна модель повинна забезпечувати баланс між автономією професійної спільноти, прозорістю процедур, відповідальністю органів самоврядування та належним захистом публічного інтересу. Саме така модернізація здатна підвищити інституційну спроможність адвокатури, зміцнити довіру до неї з боку суспільства, забезпечити єдність професійних стандартів і посилити роль адвокатури як незалежного самоврядного інституту правової держави.

4. Дисциплінарна відповідальність адвокатів у Чеській Республіці та Україні є важливим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення належної якості адвокатської діяльності, дотримання професійної етики та підтримання суспільної довіри до адвокатури. В обох правових системах вона реалізується в межах професійного самоврядування, що відповідає європейському розумінню незалежності адвокатури та передбачає, що контроль за поведінкою адвокатів здійснюється насамперед самою професійною спільнотою. Спільними для обох держав є підстави дисциплінарної відповідальності, пов'язані з порушенням професійних обов'язків, етичних норм, присяги адвоката та вимог законодавства, а також наявність процесуальних гарантій розгляду дисциплінарних справ, зокрема права адвоката на захист, змагальності та можливості оскарження рішень.

Водночас порівняльний аналіз свідчить про наявність істотних відмінностей у процедурній та інституційній побудові дисциплінарного провадження. Чеська модель характеризується більшою функціональною диференціацією, зокрема через наявність дисциплінарного прокурора, чіткіше розмежування функцій ініціювання, підтримання обвинувачення та розгляду справи, а також ширший перелік дисциплінарних санкцій, серед яких важливе місце займають фінансові стягнення. Такий підхід забезпечує гнучкість, пропорційність і кращу адаптацію дисциплінарного реагування до характеру конкретного проступку. Українська модель, своєю чергою, має перевагу у вигляді більш чіткої регламентації строків дисциплінарного провадження та дворівневої системи перегляду рішень, однак потребує подальшого вдосконалення в частині диференціації санкцій, уніфікації практики та підвищення процедурної ефективності.

Особливе значення має питання публічності, систематизації та узагальнення дисциплінарної практики. Досвід Чеської Республіки демонструє, що регулярне оприлюднення та аналіз дисциплінарних рішень сприяють формуванню єдиних стандартів професійної поведінки, підвищують передбачуваність правозастосування та виконують важливу

превентивну функцію. В Україні відповідні механізми вже існують, однак залишаються недостатньо розвиненими, оскільки дисциплінарні рішення часто мають переважно казуїстичний характер і не завжди формують сталі орієнтири для адвокатської спільноти. Тому перспективним напрямом є створення систематизованої відкритої бази дисциплінарної практики, підготовка узагальнень, роз'яснень і методичних рекомендацій, які могли б забезпечити єдність підходів до тлумачення норм адвокатської етики.

Отже, подальше вдосконалення української моделі дисциплінарної відповідальності адвокатів має здійснюватися шляхом обережної адаптації найбільш ефективних елементів чеського досвіду без втрати позитивних рис національної системи. До таких напрямів належать запровадження інституту дисциплінарного прокурора або аналогічного незалежного суб'єкта підтримання дисциплінарного обвинувачення, розширення переліку санкцій за рахунок штрафів, деталізація правил професійної етики, підвищення прозорості дисциплінарних процедур і формування єдиної дисциплінарної практики. Реалізація цих підходів сприятиме посиленню професійної відповідальності адвокатів, зміцненню гарантій незалежності адвокатури, підвищенню якості правничої допомоги та наближенню українського регулювання до сучасних європейських стандартів.

**РОЗДІЛ 3**  
**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ**  
**НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАВОВОГО**  
**РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ**  
**В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ**  
**ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

У сучасних умовах трансформації правової системи України, зумовленої як внутрішніми реформами, так і євроінтеграційними процесами, особливої актуальності набуває питання вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури як ключового інституту забезпечення реалізації конституційного права особи на правову допомогу. У цьому контексті важливим є не лише критичний аналіз чинного національного законодавства, але й системне врахування дослідженого позитивного зарубіжного досвіду, зокрема практик Чеської Республіки, яка демонструє ефективну модель функціонування адвокатури як самоврядного професійного інституту.

Обґрунтування необхідності внесення змін до національного законодавства у зазначеній сфері базується на виявленні низки структурних і функціональних недоліків, що стримують розвиток адвокатури та знижують ефективність її діяльності. Передусім, йдеться про потребу посилення інституційної автономії органів адвокатського самоврядування. У цьому аспекті доцільним є розширення їхніх повноважень у сфері регулювання професійної діяльності адвокатів, що дозволить мінімізувати надмірне втручання державних органів та забезпечити більш гнучке реагування на виклики юридичної практики. Такий підхід відповідає європейським стандартам незалежності адвокатури та сприяє формуванню довіри до неї як до інституту громадянського суспільства.

Не менш важливим напрямом є оптимізація організаційної структури адвокатури, зокрема шляхом її певної централізації. Наявна багаторівнева

система управління часто призводить до дублювання функцій, ускладнення процедур прийняття рішень та зниження оперативності реагування на професійні виклики. У зв'язку з цим доцільним є перегляд структури органів самоврядування з метою зменшення кількості рівнів управління та чіткого розмежування компетенцій, що сприятиме підвищенню ефективності функціонування адвокатури в цілому.

З огляду на це, доцільним видається звернення до зарубіжного досвіду, зокрема Чеської Республіки, де функціонування адвокатури забезпечується через відносно централізовану модель, у межах якої ключові повноваження зосереджені в межах єдиного професійного органу – Чеської адвокатської палати [159]. Така інституційна побудова дозволяє уникнути надмірної фрагментації управлінських функцій, забезпечує уніфікованість дисциплінарної практики, а також підвищує рівень відповідальності органів самоврядування за прийняті рішення. У цьому контексті запозичення окремих елементів чеського досвіду може бути корисним для вдосконалення національної моделі організації адвокатури, зокрема шляхом поступового розширення повноважень центральних органів – Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або Національної асоціації адвокатів України.

Зокрема, йдеться про доцільність концентрації дисциплінарних і кваліфікаційних функцій на загальнонаціональному рівні з одночасним збереженням представницьких і організаційних функцій на регіональному рівні. Такий підхід сприятиме забезпеченню єдності стандартів професійної етики, підвищенню прозорості дисциплінарних процедур та мінімізації ризиків локального впливу чи конфлікту інтересів. Водночас централізація не повинна розглядатися як самоціль, а має впроваджуватися з урахуванням принципів самоврядності адвокатури, забезпечення балансу між ефективністю управління та збереженням автономії професії.

Таким чином, адаптація чеської моделі в українських реаліях може полягати у створенні більш компактної, ієрархічно узгодженої системи

органів адвокатського самоврядування з чітко визначеними повноваженнями та відповідальністю, що в перспективі сприятиме підвищенню інституційної спроможності адвокатури, зміцненню довіри до неї з боку суспільства та утвердженню принципу верховенства права.

Особливої уваги потребує питання розширення дискреційних повноважень органів адвокатського самоврядування у сфері тлумачення та застосування норм професійної етики. В умовах динамічного розвитку правовідносин формалізовані норми не завжди здатні охопити всі можливі ситуації, що виникають у практиці. Надання органам самоврядування більшої свободи у цьому аспекті дозволить забезпечити гнучкість і адаптивність етичного регулювання, зберігаючи при цьому високі стандарти професійної поведінки.

У цьому контексті особливої ваги набуває формування послідовної та узагальненої прецедентної практики притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, яка могла б виконувати функцію орієнтира для правозастосування та забезпечувати передбачуваність рішень органів адвокатського самоврядування. Узагальнення дисциплінарної практики, її систематизація та оприлюднення сприятимуть не лише підвищенню рівня правової визначеності, але й формуванню єдиних підходів до тлумачення етичних стандартів. У цьому аспекті показовим є досвід Чеської Республіки, де відповідні органи адвокатського самоврядування активно використовують напрацьовану практику як джерело конкретизації загальних норм професійної етики, забезпечуючи їх ефективне застосування в індивідуальних випадках.

Для України доцільним є розвиток подібного підходу шляхом інституціоналізації механізмів узагальнення дисциплінарних рішень та їх використання як своєрідних «квазіпрецедентів», що не мають формально обов'язкової сили, проте відіграють важливу роль у формуванні єдиної етичної політики. Паралельно з цим важливим є подальше деталізування норм професійної етики органами адвокатського самоврядування, зокрема

через прийняття роз'яснень, рекомендацій та стандартів поведінки у типових і складних ситуаціях. Така деталізація, здійснена з урахуванням кращих європейських практик, включаючи чеський досвід, дозволить зменшити простір для довільного тлумачення, підвищити якість дисциплінарного провадження та зміцнити довіру до інституту адвокатури як носія високих професійних і етичних стандартів.

Удосконалення системи дисциплінарної відповідальності адвокатів також є одним із ключових напрямів реформування. Зокрема, доцільним є запровадження більш гнучкого та диференційованого переліку дисциплінарних санкцій, що дозволить адекватно реагувати на різні за ступенем тяжкості порушення. Важливим нововведенням може стати впровадження фінансових стягнень як самостійного виду дисциплінарної відповідальності, що відповідає практиці багатьох європейських країн і має значний превентивний ефект.

Запровадження фінансових санкцій як окремого виду дисциплінарної відповідальності має потенціал суттєво підвищити ефективність реагування на професійні правопорушення, особливо у випадках, коли порушення не досягає рівня, що обґрунтовує застосування більш суворих заходів, таких як зупинення права на заняття адвокатською діяльністю чи виключення з професії. Фінансові стягнення дозволяють забезпечити пропорційність відповідальності, оскільки їх розмір може варіюватися залежно від характеру порушення, його наслідків, ступеня вини адвоката та наявності обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин. Такий підхід сприяє індивідуалізації дисциплінарних заходів і водночас зменшує ризик надмірного застосування крайніх санкцій.

Окрім каральної функції, фінансові санкції виконують важливу превентивну роль, формуючи у представників професії додаткову мотивацію до дотримання етичних стандартів і належного виконання професійних обов'язків. Їх застосування також може сприяти підвищенню довіри до інституту адвокатури з боку суспільства, оскільки демонструє реальну

здатність органів самоврядування ефективно реагувати на порушення без надмірного формалізму або корпоративної поблажливості. Водночас важливо забезпечити належні процесуальні гарантії при застосуванні таких санкцій, зокрема чітке нормативне визначення підстав їх накладення, прозорі процедури розгляду дисциплінарних справ та можливість ефективного оскарження відповідних рішень.

З урахуванням європейського досвіду, зокрема практики Чеської Республіки, доцільним є також розгляд питання про цільове спрямування коштів, отриманих у вигляді фінансових санкцій, наприклад, на розвиток системи підвищення кваліфікації адвокатів або фінансування інституцій адвокатського самоврядування. Такий підхід дозволить поєднати дисциплінарну та інституційну функції відповідальності, забезпечуючи не лише покарання за порушення, але й інвестування у підвищення загального рівня професійної культури адвокатської спільноти.

З метою забезпечення єдності дисциплінарної практики необхідно також удосконалити механізми координації діяльності відповідних органів. Наразі спостерігається певна фрагментарність у застосуванні дисциплінарних норм, що може призводити до нерівності у підходах до аналогічних ситуацій. Впровадження єдиних стандартів і процедур сприятиме підвищенню передбачуваності та справедливості дисциплінарних рішень.

У цьому контексті доцільним є врахування досвіду Чеської Республіки, де забезпечення єдності дисциплінарної практики досягається завдяки високому рівню інституційної координації та централізації відповідних повноважень у межах єдиного органу адвокатського самоврядування. Така модель дозволяє сформувавши стабільну та послідовну практику розгляду дисциплінарних справ, мінімізуючи ризики різномісчності норм професійної етики на регіональному рівні. Важливу роль у цьому процесі відіграє систематичне узагальнення дисциплінарних рішень, а також вироблення методичних підходів і рекомендацій, обов'язкових або орієнтованих для застосування всіма суб'єктами дисциплінарної юрисдикції.

Для України перспективним напрямом є створення ефективних механізмів горизонтальної та вертикальної координації між органами адвокатського самоврядування, зокрема через запровадження регулярного обміну практикою, формування централізованих реєстрів дисциплінарних рішень та розроблення уніфікованих процедур їх ухвалення. Доцільним також є посилення ролі центральних органів у забезпеченні методичного керівництва та нагляду за дотриманням єдиних стандартів, що дозволить зменшити диспропорції у правозастосуванні. У поєднанні з елементами чеського досвіду це сприятиме формуванню цілісної, послідовної та прозорої дисциплінарної політики, яка відповідатиме принципам правової визначеності, рівності та професійної відповідальності адвокатів.

Підвищення ролі професійної етики як інструменту саморегуляції є ще одним важливим аспектом. Етичні норми мають функціонувати не лише як формально закріплені правила, але й як внутрішні орієнтири професійної поведінки, що формуються через практику, традиції та корпоративну культуру адвокатської спільноти.

У цьому зв'язку важливим є врахування досвіду Чеської Республіки, де професійна етика розглядається не лише як сукупність нормативно визначених приписів, а як динамічна система стандартів, що формується та розвивається під впливом дисциплінарної практики, роз'яснень органів адвокатського самоврядування та усталених професійних традицій. Такий підхід сприяє глибшій інтеріоризації етичних принципів адвокатами, перетворюючи їх із зовнішнього регулятора на внутрішній імператив професійної діяльності.

Для української адвокатури це означає необхідність посилення ролі органів самоврядування у формуванні та поширенні етичних стандартів через систематичне надання роз'яснень, розроблення рекомендацій щодо застосування норм у складних або нових ситуаціях, а також активне використання дисциплінарної практики як джерела конкретизації етичних вимог. Водночас важливим є розвиток механізмів професійної соціалізації,

зокрема через підвищення кваліфікації, наставництво та професійні дискусії, які сприяють утвердженню спільних цінностей і стандартів поведінки.

Таким чином, з урахуванням чеського досвіду, підвищення ролі професійної етики в Україні має відбуватися не лише шляхом удосконалення нормативної бази, але й через формування сталої етичної культури адвокатської спільноти, в якій дотримання високих стандартів професійної поведінки сприйматиметься як невід'ємна складова професійної ідентичності, а не виключно як вимога формального контролю.

У сфері доступу до професії адвоката доцільним є вдосконалення процедур, зокрема шляхом забезпечення прозорості, єдності кваліфікаційних вимог та посилення практичної складової підготовки. Запровадження обов'язкового стажування перед складанням кваліфікаційного іспиту, за прикладом Чеської Республіки, дозволить кандидатам набути необхідного практичного досвіду та підвищить загальний рівень професійної підготовки.

У цьому контексті важливим є комплексне переосмислення змісту та організації стажування як ключового етапу доступу до професії, з урахуванням підходів, сформованих у Чеській Республіці. Зокрема, йдеться не лише про формальне запровадження обов'язкового стажування, а про створення чітко структурованої системи практичної підготовки, яка передбачає визначення стандартів змісту стажування, критеріїв оцінювання результатів та вимог до наставників. У чеській практиці стажування виконує функцію не просто ознайомлення з професією, а повноцінного етапу професійної соціалізації, під час якого майбутній адвокат набуває не лише практичних навичок, але й засвоює етичні стандарти, принципи незалежності та відповідальності.

Для України доцільним є запровадження подібної моделі із чітким нормативним закріпленням тривалості стажування, визначенням його обов'язкових елементів (участь у судових засіданнях, підготовка процесуальних документів, робота з клієнтами під наглядом наставника), а також встановленням ефективного механізму контролю за якістю його

проходження. Важливим аспектом є також підвищення ролі наставництва, що має ґрунтуватися на відповідальності досвідчених адвокатів за належну підготовку стажистів, включаючи оцінювання їх професійної готовності до самостійної діяльності.

Крім того, уніфікація кваліфікаційних вимог та процедур доступу до професії, з урахуванням чеського досвіду, сприятиме усуненню регіональних відмінностей у підходах до оцінювання кандидатів, забезпеченню рівних умов для всіх претендентів та підвищенню довіри до результатів кваліфікаційних іспитів. У поєднанні з посиленням практичної складової це дозволить сформувати більш підготовлене, професійно зріле та етично відповідальне адвокатське середовище.

Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами адвокатської діяльності є стратегічним завданням, що передбачає адаптацію правових норм з урахуванням кращих практик, зокрема досвіду Чеської Республіки, яка демонструє ефективну модель поєднання самоврядування, професійної відповідальності та високих стандартів надання правової допомоги.

У цьому вимірі гармонізація не може зводитися до формального запозичення окремих правових норм, а потребує системного перегляду підходів до регулювання адвокатської діяльності з урахуванням інституційних, процедурних та етичних компонентів. Досвід Чеської Республіки свідчить про ефективність моделі, у якій законодавче регулювання поєднується з високим рівнем автономії органів адвокатського самоврядування, що забезпечує оперативність реагування на виклики правозастосовної практики та водночас зберігає стабільність базових принципів професії. У цьому контексті для України важливим є досягнення збалансованого співвідношення між нормативною визначеністю та гнучкістю регулювання, що дозволить адаптуватися до змін у правовому середовищі без втрати якості правової допомоги.

Особливу увагу слід приділити імплементації європейських стандартів

незалежності адвокатури, гарантій здійснення професійної діяльності та захисту адвокатської таємниці. Чеська модель демонструє, що ефективне функціонування адвокатури можливе за умови чіткого законодавчого закріплення процесуальних гарантій, які унеможливають необґрунтоване втручання держави у діяльність адвокатів, водночас покладаючи на них високий рівень професійної відповідальності. У цьому аспекті гармонізація українського законодавства має передбачати не лише формальне закріплення відповідних гарантій, але й створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту на практиці.

Крім того, важливим напрямом є адаптація підходів до дисциплінарної відповідальності та етичного регулювання з урахуванням європейських принципів пропорційності, правової визначеності та справедливості. Як показує чеський досвід, ефективна дисциплінарна система ґрунтується на поєднанні чітко визначених процедур, узагальненої практики та активної ролі органів самоврядування у формуванні стандартів поведінки. Для України це означає необхідність не лише вдосконалення нормативної бази, але й розвитку інституційної спроможності органів адвокатського самоврядування, здатних забезпечити однакове та обґрунтоване застосування цих норм.

Важливою складовою гармонізації є також інтеграція української адвокатури у європейський професійний простір, що передбачає врахування стандартів і рекомендацій міжнародних організацій адвокатури, розвиток механізмів взаємного визнання професійної кваліфікації та участь у спільних освітніх і професійних ініціативах. У цьому контексті чеський досвід може слугувати прикладом успішної інтеграції національної адвокатури до європейської правничої спільноти при збереженні власної інституційної ідентичності.

Таким чином, гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами має розглядатися як комплексний і поетапний процес, що охоплює не лише правові норми, але й інституційну архітектуру,

практику їх застосування та професійну культуру адвокатської спільноти. Використання кращих практик, зокрема чеського досвіду, дозволить сформувати сучасну, ефективну та стійку модель адвокатури, здатну відповідати вимогам правової держави та забезпечувати високий рівень захисту прав і свобод людини.

У контексті конкретних змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» доцільно запропонувати низку новел. По-перше, слід передбачити впровадження штрафу як самостійного виду дисциплінарного стягнення. Для цього необхідно внести зміни до статті, що регламентує види дисциплінарної відповідальності, доповнивши її положенням про можливість накладення грошового штрафу з визначенням його меж, порядку застосування та механізму контролю за виконанням.

По-друге, варто законодавчо закріпити обов'язковість страхування професійної відповідальності адвокатів. Це дозволить забезпечити додатковий захист прав клієнтів у випадку професійних помилок або недбалості, а також сприятиме підвищенню стандартів якості надання правової допомоги. Відповідні положення можуть бути включені до розділу, що регулює права та обов'язки адвокатів.

По-третє, доцільним є реформування процедури доступу до професії шляхом перенесення кваліфікаційного іспиту на завершальний етап після проходження обов'язкового стажування. Це потребує внесення змін до норм, що регламентують порядок набуття статусу адвоката, зокрема щодо послідовності етапів підготовки та оцінювання кандидатів.

У сфері цифровізації адвокатської діяльності особливу увагу слід приділити розвитку електронного реєстру адвокатів. Запозичення сервісно орієнтованого підходу, що застосовується в Чеській Республіці, передбачає розширення функціональності реєстру шляхом включення до публічного профілю адвоката не лише базових ідентифікаційних даних, але й інформації про його професійний статус, форму здійснення діяльності, наявність спеціальних повноважень та сферу спеціалізації. Це значно підвищить

інформативність реєстру та його практичну цінність для користувачів.

Крім того, важливим є впровадження багатомовного інтерфейсу, що сприятиме міжнародній відкритості української адвокатури, а також удосконалення пошукових механізмів із використанням критеріїв спеціалізації та регіону діяльності. Не менш суттєвим є забезпечення чіткого розмежування між офіційно підтвердженими та декларативними даними, що дозволить підвищити рівень довіри до інформації, що міститься в реєстрі.

Окрему увагу слід звернути на подальше впровадження інноваційних інформаційних технологій в діяльність адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу.

Роль новітніх інформаційних технологій у вдосконаленні організації та діяльності адвокатури набуває дедалі більшого значення як у Чеській Республіці, так і в Україні, оскільки цифровізація правової сфери виступає одним із ключових чинників підвищення ефективності, доступності та прозорості надання правової допомоги. У сучасних умовах інформаційні технології трансформують не лише технічні аспекти діяльності адвокатів, але й саму логіку професійної взаємодії, змінюючи підходи до комунікації з клієнтами, організації роботи та участі у судових процедурах.

Одним із найбільш помітних проявів такої трансформації є широке впровадження відеоконференцзв'язку для проведення консультацій та участі у судових засіданнях. У Чеській Республіці використання дистанційних технологій стало важливим інструментом забезпечення безперервності правосуддя, зокрема в умовах кризових ситуацій, і водночас довело свою ефективність як засіб оптимізації часових і фінансових витрат. Онлайн-консультації дозволяють адвокатам оперативно взаємодіяти з клієнтами незалежно від їхнього місцезнаходження, розширюючи доступ до правової допомоги, особливо для осіб, які перебувають у віддалених регіонах або мають обмежену мобільність. В Україні ці процеси також набувають розвитку, однак потребують подальшої інституціоналізації та технічного вдосконалення, зокрема у частині забезпечення стабільності зв'язку,

ідентифікації учасників та захисту конфіденційної інформації.

Не менш важливим напрямом є використання технологій штучного інтелекту в адвокатській діяльності. У чеській практиці такі технології поступово інтегруються у процеси аналізу судової практики, підготовки процесуальних документів, юридичних досліджень та управління справами. Штучний інтелект здатний значно скоротити час, необхідний для обробки великих обсягів інформації, підвищити точність правового аналізу та зменшити ризик людських помилок. Водночас його застосування не замінює професійного судження адвоката, а виступає допоміжним інструментом, що підсилює якість прийняття рішень. В Україні потенціал таких технологій лише починає реалізовуватися, що зумовлює необхідність створення сприятливого нормативного та інституційного середовища для їх впровадження.

Разом із тим активна цифровізація адвокатської діяльності актуалізує питання належного адміністративно-правового врегулювання відповідних інновацій. Йдеться про необхідність встановлення чітких правил використання відеоконференцз'язку в судовому процесі, визначення стандартів ідентифікації учасників, забезпечення захисту адвокатської таємниці та персональних даних, а також регламентації застосування технологій штучного інтелекту з урахуванням принципів професійної етики та відповідальності. Чеський досвід демонструє, що ефективне впровадження цифрових інструментів можливе лише за умови їх належного нормативного забезпечення та інтеграції у загальну систему правового регулювання.

Для України це означає необхідність розроблення комплексної стратегії цифровізації адвокатури, яка має включати як технічні, так і правові аспекти, забезпечуючи баланс між інноваційністю та дотриманням фундаментальних принципів адвокатської діяльності. У перспективі це сприятиме підвищенню якості правової допомоги, розширенню доступу до правосуддя та зміцненню інституційної спроможності адвокатури в умовах цифрового суспільства.

Таким чином, комплексне впровадження зазначених змін сприятиме формуванню більш ефективної, прозорої та професійно відповідальної адвокатури в Україні, здатної забезпечити високий рівень реалізації права на правову допомогу відповідно до європейських стандартів.

Важливим напрямом удосконалення інституту адвокатури в цілому є міжнародне співробітництво між адвокатурою Чеської Республіки та України, що є одним із ключових чинників модернізації правничої системи, удосконалення професійних стандартів адвокатської діяльності та гармонізації адміністративно-правового регулювання інституту адвокатури відповідно до європейських демократичних стандартів. У сучасних умовах глобалізації правових процесів, інтеграції України до європейського правового простору та розвитку міжнародних механізмів захисту прав людини особливого значення набуває активний обмін професійним досвідом між адвокатами різних держав. Така взаємодія сприяє не лише професійному розвитку представників адвокатської спільноти, але й формуванню ефективних механізмів правового захисту громадян, зміцненню принципу верховенства права та забезпеченню незалежності адвокатури як важливого елементу демократичного суспільства.

Одним із найважливіших напрямів міжнародного співробітництва між адвокатами Чеської Республіки та України є проведення спільних міжнародних конференцій. Такі науково-практичні заходи створюють платформу для фахового обговорення актуальних проблем функціонування адвокатури, особливостей адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, реформування системи правничої допомоги та забезпечення професійних гарантій адвокатів. У межах міжнародних конференцій відбувається обмін досвідом щодо організації діяльності адвокатських палат, дисциплінарної відповідальності адвокатів, механізмів професійного самоврядування, впровадження цифрових технологій у правничу діяльність та дотримання міжнародних стандартів професійної етики.

Особливу цінність міжнародні конференції мають для України в контексті адаптації національного законодавства до правових стандартів Європейського Союзу. Чеська Республіка, як держава-член ЄС із сформованою демократичною правовою системою, має значний практичний досвід у сфері забезпечення незалежності адвокатури та ефективного адміністративного регулювання професії. Участь українських адвокатів у спільних конференціях дозволяє вивчати європейські моделі правового регулювання адвокатської діяльності, аналізувати механізми взаємодії адвокатури з органами державної влади та запозичувати ефективні інструменти захисту професійних прав адвокатів. Водночас чеська сторона також отримує можливість досліджувати український досвід функціонування адвокатури в умовах реформування правової системи та надзвичайних суспільно-політичних викликів.

Важливим напрямом міжнародної взаємодії є організація спільних семінарів та тренінгів для адвокатів обох держав. Такі заходи мають прикладний характер та спрямовані на підвищення професійної кваліфікації адвокатів у різних галузях права. У межах семінарів обговорюються питання адміністративного судочинства, захисту прав людини, особливостей представництва в міжнародних судових інституціях, практики Європейського суду з прав людини, а також проблеми забезпечення доступу до правосуддя. Семінари сприяють формуванню єдиного професійного підходу до вирішення складних правових питань та забезпечують інтеграцію української адвокатури у європейський правничий простір.

Не менш важливим є те, що міжнародні семінари створюють умови для розвитку професійної комунікації між адвокатами різних держав, що сприяє формуванню сталих партнерських відносин та мереж професійної підтримки. Завдяки такому співробітництву адвокати отримують можливість оперативно обмінюватися практичними напрацюваннями, методиками ведення справ, інформацією щодо змін у законодавстві та сучасними підходами до організації адвокатської діяльності. У довгостроковій перспективі це

позитивно впливає на рівень правничої культури, професійної компетентності адвокатів та ефективність функціонування адвокатури загалом.

Суттєву роль у розвитку міжнародного співробітництва відіграють круглі столи за участю адвокатів, науковців, представників органів державної влади та міжнародних організацій. Круглі столи є ефективною формою професійного діалогу, що дозволяє обговорювати конкретні проблеми адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності та шукати шляхи їх практичного вирішення. Особливе значення мають дискусії щодо забезпечення незалежності адвокатури, удосконалення дисциплінарних процедур, реформування системи безоплатної правової допомоги та впровадження європейських стандартів адвокатської етики.

У межах таких заходів формується можливість для комплексного аналізу чинного законодавства України та Чеської Республіки, виявлення спільних проблем і вироблення рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності. Спільні круглі столи сприяють формуванню узгоджених підходів до захисту професійних прав адвокатів, зміцненню гарантій адвокатської діяльності та підвищенню ефективності функціонування органів адвокатського самоврядування. Крім того, результати таких обговорень можуть бути використані під час розроблення законодавчих змін та вдосконалення адміністративних процедур у сфері адвокатури.

Одним із найбільш перспективних напрямів міжнародного співробітництва є реалізація спільних проєктів у сфері захисту прав людини. У сучасних умовах права людини є основоположною цінністю демократичного суспільства, а адвокатура виконує важливу функцію забезпечення ефективного правового захисту особи. Спільні українсько-чеські проєкти можуть бути спрямовані на надання правової допомоги вразливим категоріям населення, захист прав біженців, забезпечення доступу до правосуддя, протидію дискримінації та вдосконалення механізмів

реалізації права на справедливий суд.

Особливо актуальним таке співробітництво стало в умовах сучасних гуманітарних викликів, пов'язаних із воєнними подіями в Україні. Чеські та українські адвокати здійснюють спільну діяльність щодо правового супроводу українських громадян, які перебувають на території Чеської Республіки, надають консультації щодо отримання тимчасового захисту, соціального забезпечення, працевлаштування та реалізації інших прав. Подібні проєкти не лише зміцнюють міжнародну професійну солідарність адвокатів, але й сприяють практичному впровадженню міжнародних стандартів захисту прав людини у діяльність адвокатури.

Важливим елементом міжнародного співробітництва є також проведення спільних культурних заходів між адвокатськими спільнотами України та Чеської Республіки. Культурна дипломатія у сфері адвокатури має суттєве значення для розвитку взаєморозуміння, формування довірчих професійних відносин та зміцнення міжнародних контактів. Спільні культурні форуми, виставки, презентації правничих видань, історико-правові конференції та інші заходи сприяють поглибленню знань про правові традиції та історичний розвиток адвокатури обох держав.

Культурна взаємодія також позитивно впливає на формування спільної європейської правничої ідентичності та усвідомлення важливості дотримання принципів демократії, гуманізму та верховенства права. Через культурний діалог адвокати мають можливість краще розуміти особливості національних правових систем, професійної етики та організації правничої діяльності. Це створює додаткові передумови для ефективної міжнародної співпраці та гармонізації підходів до адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності.

Надзвичайно важливим напрямом міжнародного співробітництва є інформаційний обмін правовою інформацією між адвокатами Чеської Республіки та України. У сучасному інформаційному суспільстві ефективне функціонування адвокатури значною мірою залежить від оперативного

доступу до актуальної правової інформації, судової практики, міжнародних стандартів та законодавчих новацій. Співпраця у сфері інформаційного обміну дозволяє адвокатам швидко отримувати необхідні правові матеріали, аналізувати практику міжнародних судових органів та використовувати позитивний досвід інших держав у власній професійній діяльності.

Особливе значення має обмін інформацією щодо практики Європейського суду з прав людини, діяльності міжнародних правозахисних інституцій та механізмів забезпечення професійних гарантій адвокатів. Використання сучасних цифрових платформ, електронних баз даних, спільних інформаційних ресурсів та професійних онлайн-мереж сприяє підвищенню рівня професійної підготовки адвокатів і забезпечує більш ефективний захист прав та інтересів клієнтів. Крім того, інформаційний обмін сприяє уніфікації правозастосовної практики та вдосконаленню адміністративних процедур у сфері регулювання адвокатської діяльності.

Таким чином, міжнародне співробітництво та обмін досвідом між адвокатами Чеської Республіки та України мають комплексний та багатогранний характер. Проведення спільних конференцій, семінарів, круглих столів, реалізація правозахисних проєктів, організація культурних заходів та активний інформаційний обмін сприяють підвищенню професійного рівня адвокатів, зміцненню міжнародних професійних зв'язків та розвитку демократичних правових інститутів. У результаті такої співпраці створюються сприятливі умови для удосконалення інституту адвокатури, підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності та забезпечення належного рівня захисту прав і свобод людини відповідно до європейських правових стандартів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що до перспективних напрямів удосконалення національного законодавства та юридичної практики у вказаній сфері належать:

– посилення інституційної автономії органів адвокатського самоврядування шляхом розширення їхніх повноважень у сфері регулювання

професійної діяльності;

- оптимізація (централізація) організаційної структури адвокатури з метою підвищення ефективності управління та уникнення надмірної багаторівневості;

- розширення дискреційних повноважень органів самоврядування щодо тлумачення та застосування етичних норм;

- удосконалення системи дисциплінарної відповідальності шляхом запровадження більш гнучкого переліку санкцій, зокрема фінансових стягнень;

- забезпечення більшої єдності дисциплінарної практики через централізацію або координацію відповідних органів;

- підвищення ролі професійної етики як саморегулятивного інструменту, а не виключно нормативно закріпленого механізму;

- удосконалення процедур доступу до професії з урахуванням стандартів прозорості, єдності кваліфікаційних вимог та акцентом на практичну підготовку (стажування) до складання кваліфікаційного іспиту;

- гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами адвокатської діяльності з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки.

До чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» доцільно внести зміни щодо імплементації в національне законодавство штрафу як самостійного виду дисциплінарного стягнення щодо адвокатів, запровадження в Україні обов'язкового страхування професійної відповідальності адвокатів, а також щодо перенесення кваліфікаційного (адвокатського) іспиту на завершальний етап після обов'язкового стажування, за моделлю, що застосовується в Чеській Республіці.

У контексті подальшої цифровізації адвокатської діяльності слід підкреслити, що Україні доцільно запозичити з практики Чеської адвокатської палати сервісно орієнтований підхід до функціонування

електронного реєстру адвокатів, який передбачає розширення змісту публічного профілю шляхом відображення не лише базових ідентифікаційних даних, а й актуального професійного статусу, форми здійснення діяльності та спеціальних повноважень адвоката, що підвищує інформативність і практичну цінність реєстру для користувачів; важливим також є впровадження багатомовного інтерфейсу як інструменту міжнародної відкритості, удосконалення пошукових механізмів за рахунок критеріїв спеціалізації та регіону діяльності, а також забезпечення чіткого розмежування між офіційно підтвердженими і декларативними даними, що сприятиме підвищенню довіри до системи та адвокатури загалом.

### **Висновки до розділу 3**

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що подальший розвиток адвокатури України потребує комплексного переосмислення існуючих підходів до адміністративно-правового регулювання її організації та діяльності з урахуванням сучасних європейських тенденцій, вимог правової держави та необхідності забезпечення реальної ефективності права на професійну правничу допомогу. У сучасних умовах адвокатура перестає бути виключно професійною корпорацією та дедалі більше набуває значення одного з ключових інститутів громадянського суспільства, покликаного забезпечувати баланс між інтересами держави, суспільства та особи. Саме тому питання удосконалення механізмів її функціонування виходить за межі вузькопрофесійної проблематики та набуває загальнодержавного значення.

У результаті аналізу встановлено, що чинна модель організації адвокатури в Україні, попри значний поступ у напрямі утвердження принципів самоврядності та незалежності професії, все ще характеризується низкою структурних, функціональних і процедурних недоліків, які ускладнюють забезпечення єдності дисциплінарної практики, ефективного професійного контролю, належного рівня етичного регулювання та прозорості доступу до професії. Зокрема, надмірна фрагментарність системи

адвокатського самоврядування, недостатній рівень координації між окремими органами, відсутність належної систематизації дисциплінарної практики, а також обмеженість інструментів дисциплінарного впливу знижують ефективність функціонування адвокатури як цілісного інституту.

Дослідження досвіду Чеської Республіки дає підстави стверджувати, що ефективне функціонування адвокатури значною мірою залежить від збалансованого поєднання високого рівня професійної автономії, централізованої координації ключових функцій та розвиненої етичної культури адвокатської спільноти. Чеська модель демонструє, що концентрація дисциплінарних і кваліфікаційних повноважень на загальнонаціональному рівні за одночасного збереження регіонального представництва дозволяє забезпечити єдність стандартів професійної діяльності, мінімізувати ризики локального впливу та сформувати стабільну й передбачувану практику застосування дисциплінарних норм. У цьому аспекті окремі елементи чеського досвіду можуть бути адаптовані до українських реалій без порушення принципу самоврядності адвокатури.

Важливим висновком дослідження є також необхідність зміцнення ролі професійної етики як основного механізму внутрішнього саморегулювання адвокатської спільноти. Встановлено, що ефективність етичного регулювання залежить не лише від формального існування кодексів чи правил професійної поведінки, але й від наявності сталої дисциплінарної практики, узагальнення правозастосування, формування професійних традицій та належного рівня професійної соціалізації адвокатів. У цьому контексті перспективним для України є розвиток механізмів систематизації дисциплінарних рішень, створення централізованих реєстрів практики та впровадження інституту «квазіпрецедентів», що забезпечуватимуть однакове тлумачення норм професійної етики та підвищуватимуть рівень правової визначеності.

Окремої уваги заслуговує питання вдосконалення системи дисциплінарної відповідальності адвокатів. Доведено, що запровадження

більш гнучкої та диференційованої системи дисциплінарних санкцій, зокрема фінансових стягнень як самостійного виду відповідальності, дозволить забезпечити принцип пропорційності дисциплінарного впливу, підвищити ефективність превентивних механізмів та уникнути надмірного застосування крайніх заходів дисциплінарного реагування. Водночас ефективність такої системи можлива лише за умови належного процесуального забезпечення дисциплінарного провадження, гарантування прозорості процедур та можливості ефективного судового контролю за рішеннями органів адвокатського самоврядування.

Встановлено також, що подальше реформування адвокатури неможливе без удосконалення механізмів доступу до професії. У цьому аспекті позитивним є досвід Чеської Республіки щодо обов'язкового стажування як повноцінного етапу професійної підготовки та професійної соціалізації майбутніх адвокатів. Запровадження в Україні структурованої системи стажування з чітко визначеними стандартами, роллю наставництва та механізмами оцінювання професійної готовності кандидатів сприятиме формуванню більш підготовленого, етично зрілого та професійно відповідального адвокатського середовища.

Не менш важливим напрямом модернізації адвокатури є її цифрова трансформація. У ході дослідження обґрунтовано, що розвиток електронних реєстрів, використання відеоконференцзв'язку, впровадження електронних сервісів і технологій штучного інтелекту здатні суттєво підвищити доступність, оперативність та якість надання правової допомоги. Водночас цифровізація потребує належного адміністративно-правового забезпечення, спрямованого на гарантування захисту адвокатської таємниці, персональних даних, належної ідентифікації учасників правовідносин та дотримання етичних стандартів при використанні цифрових технологій.

Узагальнюючи результати дослідження, слід констатувати, що гармонізація законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність із європейськими стандартами має здійснюватися не шляхом

механічного запозичення окремих іноземних моделей, а через системну адаптацію найбільш ефективних правових і організаційних механізмів до національних умов та потреб української правової системи. При цьому досвід Чеської Республіки є цінним прикладом успішного поєднання професійної автономії, ефективного самоврядування, високих етичних стандартів та інституційної стабільності адвокатури.

Таким чином, реалізація запропонованих змін до законодавства України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», удосконалення інституційної структури органів самоврядування, модернізація дисциплінарної системи, розвиток етичного регулювання, цифровізація професії та підвищення якості професійної підготовки адвокатів у сукупності створять передумови для формування сучасної, ефективної, незалежної та суспільно авторитетної адвокатури, здатної повною мірою забезпечити реалізацію принципу верховенства права та належний рівень захисту прав і свобод людини в умовах європейської інтеграції України.

## ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється у порівняльно-правовому дослідженні адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу у Чеській Республіці та в Україні. Унаслідок дисертаційного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. За результатами дослідження історії виникнення та розвитку інституту адвокатури доведено, що становлення адвокатури в Чеській Республіці та в Україні відбувалося в межах загальноєвропейських закономірностей розвитку правових інститутів (у межах спільної європейської правової традиції) і має етапний характер. Обґрунтовано доцільність виокремлення таких основних періодів:

– дореволюційний (до початку ХХ ст.), який характеризується формуванням професійної адвокатури, нормативним закріпленням її статусу та основ діяльності (зокрема, австрійське законодавство 1868 р. для чеських земель та судова реформа 1864 р. в Україні);

– міжвоєнний (1918–1940-ві рр.), що відзначається розвитком національних моделей адвокатури та збереженням її відносної автономії;

– радянський (соціалістичний) період (1940–1991 рр.), у межах якого відбулося обмеження незалежності адвокатури та її інституційна трансформація у складник державного механізму (з функціонуванням у формі юридичних консультацій);

– сучасний (з 1990-х рр.), який характеризується відновленням принципів незалежності, самоврядування та поступовою імплементацією європейських стандартів адвокатської діяльності.

2. У результаті дослідження методологічних засад встановлено, що ефективно порівняльне вивчення адміністративно-правового регулювання адвокатури забезпечується комплексним застосуванням філософських,

загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Встановлено, що ключове значення мають порівняльно-правовий, формально-юридичний, системний і структурно-функціональний методи, а також метод юридичного моделювання, які дозволяють виявити як спільні закономірності, так і національні особливості правового регулювання. Акцентовано увагу на необхідності використання в процесі дослідження антропологічного, цивілізаційного, телеологічного, інструментального та синергетичного наукових підходів. Доведено, що історіографія дослідження еволюціонувала від описово-догматичного підходу до сучасного плюралізму наукових концепцій, у межах якого адвокатура розглядається як самостійний правозахисний інститут.

3. За результатами аналізу сучасного стану адміністративно-правового регулювання встановлено, що правове забезпечення організації та діяльності адвокатури в Чеській Республіці характеризується системністю, стабільністю та ефективною реалізацією принципу самоврядування, що забезпечує належний баланс між незалежністю адвокатури та механізмами контролю. Водночас доведено, що в Україні відповідна система перебуває у стадії трансформації, має належне нормативне підґрунтя, проте потребує подальшого вдосконалення у частині підвищення ефективності правозастосування, інституційної узгодженості та гарантування реальної незалежності адвокатури.

4. У ході порівняльного аналізу правового регулювання адвокатської етики з'ясовано, що в обох державах етичні засади адвокатської діяльності формуються на основі спільних континентальних правових традицій та спрямовані на забезпечення належних стандартів професійної поведінки. Водночас доведено, що у Чеській Республіці переважає саморегулятивна модель із визначальною роллю органів адвокатського самоврядування у формуванні та застосуванні етичних норм, тоді як в Україні простежується тенденція до більшої нормативної деталізації та формалізації етичних стандартів на рівні законодавства.

5. У результаті дослідження організації адвокатського самоврядування встановлено, що обидві держави виходять із принципу професійної автономії адвокатури, однак моделі його реалізації істотно різняться. Доведено, що у Чеській Республіці функціонує централізована система адвокатського самоврядування, що забезпечує інституційну цілісність та єдність професійної політики, тоді як в Україні сформована багаторівнева система органів самоврядування, яка характеризується розподілом повноважень та складнішою організаційною структурою, що впливає на ефективність координації їхньої діяльності.

6. За результатами аналізу дисциплінарної відповідальності адвокатів доведено, що у Чеській Республіці застосовується більш гнучка та диференційована система дисциплінарних санкцій, яка передбачає можливість індивідуалізації відповідальності з урахуванням обставин конкретної справи. Водночас встановлено, що в Україні діє більш формалізована модель із обмеженим переліком дисциплінарних стягнень, що зумовлює менший рівень дискреції дисциплінарних органів і потребує подальшого вдосконалення з метою підвищення ефективності дисциплінарної практики.

7. Узагальнення результатів дослідження дозволило обґрунтувати, що вдосконалення національного законодавства України у сфері адвокатури має здійснюватися з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки шляхом комплексного підходу та з урахуванням національних правових традицій та звичаїв. Доведено доцільність посилення інституційної спроможності органів адвокатського самоврядування, оптимізації їх організаційної структури, розширення ролі професійної етики як інструменту саморегуляції, а також забезпечення ефективного балансу між незалежністю адвокатури та належним рівнем професійної відповідальності, що у сукупності сприятиме підвищенню якості правової допомоги та зміцненню довіри до адвокатури.

Акцентовано увагу на доцільності правової регламентації в національному законодавстві штрафу як самостійного виду дисциплінарного стягнення, що застосовується до адвокатів, а також на запровадженні в Україні обов'язкового страхування професійної відповідальності адвокатів у відповідності до досвіду Чеської Республіки. Крім того, запропоновано перенести кваліфікаційний (адвокатський) іспит на завершальний етап після обов'язкового стажування за моделлю, що застосовується в Чеській Республіці.

Окрему увагу приділено подальшій цифровізації адвокатської діяльності з урахуванням позитивного досвіду Чеської Республіки, зокрема, удосконаленню національного електронного реєстру адвокатів, що передбачає розширення змісту публічного профілю, впровадження багатомовного інтерфейсу як інструменту міжнародної відкритості та вдосконалення пошукових механізмів.

Підкреслено важливість урахування національних правових традицій та звичаїв у процесі імплементації позитивного зарубіжного досвіду в національне законодавство та юридичну практику, а також перспективність дослідження адміністративно-правових засад організації та діяльності адвокатури в інших зарубіжних країнах з метою удосконалення національного інституту реалізації права на правову допомогу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ; Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. 153 с. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/news/novosti/2016-05-17.materialy.krugliy.stil.lviv.pdf>.
2. Аракелян М.Р. Інститут адвокатури у правозахисній діяльності сучасної Української держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 3. С. 7-9.
3. Аракелян М.Р. Концептуальні засади правозахисної діяльності адвокатури: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Одеса, 2019. 44 с.
4. Бакаянова Н.М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Одеса, 2017. 487 с.
5. Бандурка О.М., Бандурка С.С. Історія адвокатури України: навч. посіб. Харків: Майдан, 2011. 252 с.
6. Бірюкова А.М. Забезпечення адвокатурою конституційного права обвинуваченого на захист у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Одеса, 2006. 20 с.
7. Бірюкова А.М. Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2019. 40 с.
8. Бойчук А.Ю. Інститут адвокатури на західноукраїнських землях другої половини ХІХ – початку ХХ століття (на матеріалах Галичини): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Відкрит. міжнар. ун-т розвитку

людини «Україна». Київ, 2011. 20 с.

9. Борко А.Л. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України. *Публічне право*. 2013. № 2 (10). С. 71-77.

10. Боровик А., Шира О. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Польщі та України: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2025. 174 с.

11. Василик І.Б. Сторінки історії адвокатури України. Національна асоціація адвокатів України: офіційний сайт. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/education-materials/stor%D1%96nki-%D1%96stor%D1%96i-advokatury-ukrainy.pdf>

12. Висновок Конституційного Суду України № 4-в/2019 від 31.10.2019 у справі № 2-248/2019(5580/19) за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004v710-19>.

13. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. URL: <https://vkdkka.org/>.

14. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі. *Право України*. 2014. № 11. С. 243-250.

15. Вільчик Т.Б. Адвокатура та судова влада: історичні аспекти взаємодії. Форум права. 2022. № 72 (1). С. 50-61. URL: [https://forumprava.pp.ua/files/050-061-2022-1-FP-Vilchyk\\_7.pdf](https://forumprava.pp.ua/files/050-061-2022-1-FP-Vilchyk_7.pdf).

16. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Харків, 2016. 490 с.

17. Вільчик Т.Б. Юридична природа адвокатури та проблеми організації її діяльності. *Університетські наукові записки: часопис Хмельницького університету управління та права: Право. Економіка. Управління*. 2011. № 4. С. 327-331.
18. Войцешук В.В. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Литовської Республіки та України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Приватна установа «Науково-дослідний інституту публічного права»; Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2025. 202 с.
19. Войцешук В.В. До питання законодавчого визначення права на правову допомогу в Україні. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 21–25.
20. Войцешук В.В. До питання визначення правового статусу адвоката в Литовській Республіці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 422-425.
21. Войцешук В.В. Особливості функціонування органів адвокатського самоврядування в Литовській Республіці. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 591–597.
22. Войцешук В.В. Особливості регламентації правового статусу адвоката в законодавстві України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 3(63). Р. 191-195.
23. Волкова Л.М. Публічне адміністрування адвокатури України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 3. Т. 1. С. 106-110.
24. Габані І.І. Адміністративно-правовий статус національної адвокатури України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 72: ч. 2 URL: <https://visnyk-juris->

uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/10/11-1.pdf

25. Ганьба О.Б., Мірошніченко В.І. Особливості сучасної методології правових наукових досліджень. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. № 2 (13). 2016. С. 1-13.

26. Гуржій Т.О., Бодров Ю.В. Поняття та сутність принципів адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79: ч. 2. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/8-1.pdf>.

27. Гвоздій В.А. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2020. 301 с.

28. Гвоздій В.А. До питання світової практики тлумачення основних принципів адвокатської етики. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск*. Одеса, 2019. С. 30-33. URL: [https://kdka.od.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/voa-AE-2019-OBL\\_.pdf](https://kdka.od.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/voa-AE-2019-OBL_.pdf).

29. Грабовський Ю.Л. Адвокатський запит як засіб отримання адвокатської інформації. *Інформація і право*. 2015. №. 2. С. 32-38.

30. Додаткова постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.01.2024 у справі № 9901/459/21 (№ пров. 11-753ai23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512569>.

31. Додаткова постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 15.03.2024 у справі № 910/10009/22 (реєстр: № 117402189). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1400996/>.

32. Дутко А., Остапенко Л., Трач І. Правовий статус адвоката: порівняльний аналіз законодавства України і зарубіжних країн. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 4 (28). С. 168-

176.

33. Енциклопедичний довідник майбутнього адвоката: у 2 ч. / О.Д. Святоцький, Т.Г. Захарченко, С.Ф. Сафулько та ін.; за заг. ред. С.Ф. Сафулька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. 1. 616 с.

34. Жуков М. Про ключові тези принципу «належного урядування» в рішеннях ЄСПЛ та ВС. Асоціація правників України. Дата оновлення: 26 червня 2020 р. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7677/>

35. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2017. 577 с.

36. Завальний М.В. Адвокатура в системі недержавних суб'єктів правоохорони України. *Форум права*. 2017. № 3. С. 47-52.

37. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року. Дата оновлення: 01.10.1988. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_343#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text).

38. Загуменна Ю.О., Наджафі Е.М. Принципи адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Харків: ТОВ «Планета-Прінт», 2020. 276 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/d1e3684e-a326-4b2e-9daf-fcb41d3bd041>.

39. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика, Київ: ВАІТЕ, 2022. 604 с.

40. Іваницький С.О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2017. 556 с.

41. Іванський А.Й. Правові проблеми адміністративно-правового регулювання відносин щодо внесення і розгляду адвокатського запиту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 248-251.

42. Іванцова А.В. Організаційні форми діяльності адвокатури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Х., 2010. 20 с.

43. Історія адвокатури. Правовий статус адвоката та адвокатська діяльність. Кваліфікаційний статус адвоката. URL: <https://advokatskyi-ispyt.com/rozdil-1-istoriia-advokatury>.

44. Калинюк С.С. Інститут адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право». Ужгород, 2015. 203 с.

45. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. № 4. 2015. С. 33-46.

46. Коваленко Т.С. Дисциплінарна відповідальність адвокатів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2010. 20 с.

47. Коваль О.А. Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Київський національний університет технологій та дизайну, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2023. 202 с.

48. Коваль О. Сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України. *Вісник АПСВТ*, 2020, № 1-2. С. 21-29.

49. Кодекс адвокатської етики, ухвалений Вищою Радою Адвокатів 10 жовтня 1998 р. (рішення № 2/XVIII/98). URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/kodeks-etyki-advokackiej-ukr.pdf>.

50. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10971>.

51. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 80731-Х (статті 1 – 212-24). Дата оновлення: 14.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
52. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. Науково-практичний юридичний журнал «Альманах права». 2012. Вип. 3. С. 42-46.
53. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
54. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: підручник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
55. Конституція України від 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
56. Координаційний центр з надання правничої допомоги. Безоплатна правнича допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/tsentry/koordynatsijnyj-tsentr/>.
57. Косенко М.С. Організаційно-правові засади діяльності кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2014. 19 с.
58. Кравченко М.В. Відповідальність адвокатів за порушення зобов'язань за договорами про надання правової допомоги: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2016. 20 с.
59. Криволапчук В.О. Сучасний погляд на методи адміністративного права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 184-192.
60. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
61. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

62. Кучевський П.В. Діяльність адвоката у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К. 2011. 18 с.

63. Кушакова-Костицька Н.В. Методологічні проблеми сучасних правових досліджень: об'єктивна необхідність чи суб'єктивна формальність. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1-2. 2013. С. 23-31.

64. Лаврів В. Адміністративно-правове регулювання адвокатської таємниці. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 1 (37). С. 86-91.

65. Лахтіонова Р. Організаційно-правові форми здійснення адвокатської діяльності. *Адвокатське бюро*. 2013. № 1. С. 16-20.

66. Лотоцький М.В. Адвокатура як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Запоріжжя, 2012. 20 с.

67. Лук'янова Г.Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2011. С. 33-43.

68. Лютіков П.С. Юридичні особи як суб'єкти адміністративного права: пошук базового критерію розмежування та поділу їх на групи. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Юридичні науки*. 2012. № 4 (частина II). С. 159-165.

69. Меєрович Н.А. Адміністративно-правове регулювання адвокатської діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2014. 21 с.

70. Меланчук А.В. Адвокатура в Російській Імперії і сучасній Україні (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Одеса, 2014. 22 с.

71. Моторигіна М.Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції: монографія; за науковою редакцією д.ю.н., проф. О.В. Капліної. Харків: Оберіг, 2018. 306 с.
72. Національна асоціація адвокатів України (НААУ). URL: <https://unba.org.ua/>.
73. Нерсесян А.С. Соціальна функція адвокатури як невід'ємного елементу правосуддя в демократичному суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 287-290.
74. Обловацька Н.О. Адвокатура – інститут громадянського суспільства. *Адвокат*. 2011. № 10. С. 37-40.
75. Олійник А.Ю. Адвокатура в правовій системі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 323-326. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/74>.
76. Олійник А.Ю. Реформа адвокатури: адміністративно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 1. С. 146-152.
77. Оніщик Ю.В. Організаційно-правові засади діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. P. 1235-1239. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-154>.
78. Оніщик Ю.В. Правові засади діяльності адвокатури: досвід Польщі та перспективи України. *Multidimensionality of Ukrainian-Polish cooperation: genesis, particularities and prospects: scientific monograph / science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. P. 267-278. DOI: [10.30525/978-9934-26-232-6-20](https://doi.org/10.30525/978-9934-26-232-6-20)
79. Оніщик Ю.В., Коваль О.М. Вплив міжнародних стандартів на правове забезпечення діяльності адвокатури України. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9 (23). С. 34-43. DOI: <https://doi.org/10.52058/2786-6025->

2023-9(23)-34-43.

80. Оніщик Ю.В., Садовська І.О. Адвокатська діяльність як об'єкт податково-правового регулювання: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 206 с.

81. Петрухін І.Л. Адвокат і клієнт: відносини довіри. *Адвокат*. 2013. № 1. 112 с.

82. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Х.: Право, 2008. 240 с.

83. Подоляка А. М. Захист прав і свобод громадян засобами адвокатури. *Форум права*. 2009. № 1. С. 429-433.

84. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене рішенням Рада адвокатів України № 120 від 30 серпня 2014 р. (зі змінами). Дата оновлення: 21.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text>.

85. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджений Радою адвокатів України від 03.07.2021 № 63 Дата оновлення: 27.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr063871-21#Text>.

86. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09.10.2019 у справі № 646/1591/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84941549>.

87. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 442/4791/17 від 11.11.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93666639>.

88. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15 лютого 2019 р.). Дата оновлення: 15.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

89. Правоторова О.М. Методи адміністративної діяльності публічної

адміністрації в механізмі адміністративно-правової охорони. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. С. 195-201.

90. Прилуцький С.В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2013. 35 с.

91. Про адвокатуру: Закон Чеської Республіки № 85/1996 Sb (Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85>.

92. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

93. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Проект Закону України від 06 вересня 2018 р. № 9055. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=64557](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557).

94. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Проект Закону України від 14 вересня 2018 року № 9055-1. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=64595](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64595).

95. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Проект Закону України від 20 вересня 2018 року № 9055-2. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=64636](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64636).

96. Про адміністративні послуги: Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5203-VI. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17/ed20221119#Text>

97. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

98. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. Дата оновлення: 28.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

99. Про виконання рішень та застосування практики Європейського

Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. Дата оновлення: 02.12.2012. № 3477-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

100. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

101. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.

102. Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії): проект Закону України від 29 серпня 2019 року № 1013. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=66242](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242).

103. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.

104. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. Дата оновлення: 07.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

105. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. Дата оновлення: 20.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>.

106. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 30.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

107. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>.

108. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30 вересня 2019 р. № 722/2019. Дата оновлення: 02.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

109. Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права та їх запровадження в законодавстві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2009. 20 с.

110. Рабінович П.М. Методологія юридичної науки. Юридична енциклопедія: в 6 т. / голова редкол. Ю.С. Шемшученко. К.: Вид-во Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 1998-2004. Т. 3: К-М. 2001. 789 с.

111. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України № 4-р(П)/2025 від 10.09.2025 у справі щодо оприлюднення актів органів адвокатського самоврядування. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyunu-sud-ukrayiny-uhvalyv-rishennya-u-spravi-shchodo-oprylyudnennya-aktiv-organiv-0>; [https://ccu.gov.ua/userfiles/R\\_2\\_4\\_2025.docx](https://ccu.gov.ua/userfiles/R_2_4_2025.docx).

112. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-00#Text>.

113. Рішення Ради адвокатів України № 53 від 06.05.2025. (нова редакція Регламенту ВКДКА). URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/reglamenti/2025-05-06-reglamenti-53\\_6839a095b9cca.pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/reglamenti/2025-05-06-reglamenti-53_6839a095b9cca.pdf).

114. Рішення Шостого апеляційного адміністративного суду

№ 2540/3034/18 від 13.04.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749433>.

115. Садовська І.О. Адвокатська діяльність як об'єкт податково-правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2020. 191 с.

116. Святоцька В. Адвокат в адміністративному процесі за законодавством України: особливості закріплення та реалізації процесуального статусу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. №2 (8). С. 122-129.

117. Святоцька В. Адвокатура Європейського Союзу в юридичному механізмі системи захисту прав людини. *Право України*. 2016. №8. С. 90–98.

118. Святоцька В. Адвокатура Польщі : генеза, європейські стандарти та національні особливості. *Право України*. 2016. №12. С. 69-78.

119. Святоцька В. До питань необхідності, актуальності та мети запровадження національних стандартів адвокатури. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №2. С. 218-222.

120. Святоцька В. Недержавний характер та правозахисна функція адвокатури. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №1. С. 129-133. URL: [http://lsej.org.ua/1\\_2018/37.pdf](http://lsej.org.ua/1_2018/37.pdf).

121. Святоцька В. Стандарти адвокатури: поняття, ознаки, класифікація, джерела. *Право України*. 2017. №7. С. 163-174.

122. Святоцька В.О. Забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності на національному та міжнародному рівнях. *Право і суспільство*. 2019. №5. С. 194-201.

123. Святоцька В.О. Забезпечення реалізації стандартів страхування професійної відповідальності та спеціалізації адвокатів: порівняльно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. №5. С. 170-172.

124. Святоцька В. Забезпечення своєчасного допуску адвоката до

підзахисного як найважливіша гарантія реалізації права на правову допомогу в кримінальному процесі: аналіз адвокатської практики та можливі шляхи вирішення проблеми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Збірник наукових праць*. 2015. №18. Т. 1. С. 87-90.

125. Святоцька В.О. Інститут адвокатури: становлення та розвиток: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2010. 16 с.

126. Святоцька В.О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 535 с.

127. Святоцька В.О. Уніфіковані стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в праві Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 173-177.

128. Святоцька В. Принцип адвокатської таємниці як один із основоположних стандартів адвокатської професії (порівняльно-правові аспекти). *Право України*. 2017. №3. С. 165-174.

129. Святоцька В. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури у Республіці Польща. *Eurasian Academic Research Journal*, 2018. №1 (19). С. 82-97.

130. Северин М.К. Принципи адвокатської діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «судоустрій; прокуратура та адвокатура». Київ, 2015. 18 с.

131. Семенюк І.Я. Моральні засади діяльності інституту адвокатури: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2015. 240 с.

132. Серяков О.А. Реформа адвокатури 1964 року в Російській імперії: історіографія: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Запоріжжя, 2014. 20 с.

133. Справа «Niemietz v. Germany» (заява № 13710/88): рішення Європейського суду з прав людини від 16 грудня 1992 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887>.

134. Стасюк О.Л. Адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2020. 472 с.

135. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р, схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

136. Судова практика Верховного Суду України (офіційний портал). URL: <https://supreme.court.gov.ua>.

137. Судова практика вищих судів Чехії (узагальнені корпуси рішень, включно з Верховним та адміністративним судами). URL: <https://www.nsoud.cz>

138. Сунегін С.О. Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації. *Науково-практичний юридичний журнал «Альманах права»*. 2012. Вип. 3. С. 275-279.

139. Тацій Л.В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Харків, 2008. 20 с.

140. Ткачук Л.В. Місце та роль адвокатури України в системі правозахисних гарантій прав людини: теоретико-правове дослідження. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 71-75.

141. Тузов Р. Історія розвитку права на захист за Руською правдою та Литовськими статутами. Новітні кримінально-правові дослідження – 2017: зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О.В. Козаченко. Миколаїв: Ліон, 2017. С. 335-339. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/6427b356-d2cf-402c-81ee-1f2031c2e745>.

142. Уварова О.О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія. Харків: «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с.

143. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Верховною Радою України Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_011#Text)

144. Узагальнення практики. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. URL: <https://vkdkka.org/practice/>.

145. Фіолевський Д.П. Адвокатура: підручник. 3-тє вид., випр. і доп. К.: Алерта, 2014. 624 с.

146. Чорнописька В. Особливості правового статусу адвоката в умовах становлення громадського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 4 (28). С. 132-141.

147. Шевченко О.О., Коваленко М.М. Наближення публічного управління в Україні до Європейських стандартів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2017. Том 28 (67) № 1. С. 27-32. URL: [http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/1\\_2017/7.pdf](http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/1_2017/7.pdf)

148. Шира О.В. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Польщі та України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Ужгород, 2024. 200 с.

149. Ши́ра О.В. Адміністративно-правові засади адвокатської діяльності в республіці Польща та в Україні: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 822-825.

150. Ши́ра О.В. Історіографія та методологія порівняльно-правового дослідження адвокатури як інституту реалізації права на правову допомогу в Республіці Польща та в Україні. *Правові новели*. 2023. № 21. Т. 2. С. 73–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.57>.

151. Ши́шлов В.А. Адміністративно-правові засади функціонування інституту адвокатури в Латвійській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. № 2(88). С. 121–127. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.2.17>.

152. Ши́шлов В.А. Історія становлення публічного адміністрування інституту адвокатури в Латвійській Республіці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 665–669. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/161>.

153. Ши́шлов В.А. Функції та принципи діяльності адвокатури в Латвійській Республіці та в Україні: порівняльне адміністративно-правове дослідження. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 636–643. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.88>.

154. Ши́шлов В.А. Особливості адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів в Латвійській Республіці та в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 505–512. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.73>.

155. Ши́шлов В.А. Адвокатське самоврядування в Латвійській Республіці та в Україні: порівняльно-правове дослідження. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7(67). Р. 388–393. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.60>

156. Шкребець Є.Ф. Адвокатура України: адміністративно-правове забезпечення діяльності на сучасному етапі: дис. ... канд. юрид. наук:

12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2016. 220 с.

157. Шпак М.В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 2018. 20 с.

158. Юровська В.В. Диспозитивний метод адміністративного права як орієнтир подальших реформаційних процесів у сфері публічної адміністрації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6 (1). С. 170-176. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv\\_2017\\_6%281%29\\_\\_40](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2017_6%281%29__40)

159. Česká advokátní komora. О ЧАК. URL: <https://www.cak.cz/o-cak>.

160. Česká advokátní komora. Historie české advokacie. URL: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2617>.

161. Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1977/249/oj/eng>.

162. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE – Рада адвокатур і правничих товариств Європи). URL: <https://www.ccbe.eu/about/who-we-are/>.

163. Charter of Fundamental Rights of the European Union 2012/C 326/02. Official Journal of the European Union. 26.10.2012. URL: [https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char\\_2012/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj).

164. Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1998/5/oj/eng>.

165. Disciplinární řád České advokátní komory, přijat v roce 1997 (s pozdějšími změnami) (Дисциплінарний регламент Чеської адвокатської палати). URL: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2617>.

166. Etický kodex advokáta – Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky. URL: <https://www.cak.cz/cs/download/Etický%20kodex%20%28usnesení%20č.%201%3A1997%20Věstníku%29.pdf>.

167. Heidenhain Stephan. The Legal Profession in the Czech Republic. 25.04.2008. OSCE: Office for Democratic Institutions and Human Rights. URL: <https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/b/c/36296.pdf>.

168. Hurdík J. Legal status of professional legal actors in modern legal systems. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 6. P. 95-101.

169. Hurdík J. Právnícké osoby a jejich typologie. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 256 s.

170. Hylton J.G. Postcard from Prague – Part Two: Describing the Czech Legal Profession. Marquette University Law School. URL: <https://law.marquette.edu/facultyblog/2013/12/postcard-from-prague-2-describing-the-czech-legal-profession/>.

171. Jelínek J. Legal profession and its role in a democratic state. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. № 4. P. 120-126.

172. Jelínek J. Criminal Law and Criminal Justice in the Czech Republic. Prague: Leges, 2017. 320 p.

173. Judikatura. Česká advokátní komora. URL: <https://www.cak.cz/judikatura>.

174. Legal aid – Czech Republic. European e-Justice Portal. 12.01.2024. URL: [https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/legal-aid/cz\\_en](https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/legal-aid/cz_en).

175. Legislativa. Česká advokátní komora. Офіційний розділ нормативних актів адвокатського самоврядування Чеської адвокатської палати. URL: <https://www.cak.cz/legislativa>.

176. Pavel Ďuriš. Právní úprava advokacie a notárstva v českých krajinách a na Slovensku. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Katedra

právních dějin. Poprad, 2011. URL: <https://dspace.zcu.cz/bitstreams/f94a8458-d4db-4fbb-9fd3-2dc9d17959da/download>.

177. Pouperová O. An Introduction to the Czech Legal System and Legal Resources Online. GlobaLex. NYU School of Law. URL: [https://www.nyulawglobal.org/globalex/czech\\_republic1.html](https://www.nyulawglobal.org/globalex/czech_republic1.html).

178. Příbáň J. Legal Symbolism: On Law, Time and European Identity. Aldershot: Ashgate, 2007. 220 p.

179. Skřejpek M. Dějiny evropského práva. Praha: C.H. Beck, 2010. 512 s.

180. Sobek T. Argumenty teorie práva. Praha: Leges, 2008. 280 s.

181. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 06.2015, sp. zn. Tpjn 306/2014. URL: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/7189/>.

182. Stavovský předpis č. 1/1997 Věstníku ČAK – Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů (Становий припис № 1/1997 Вісника Чеської адвокатської палати – Правила професійної етики та правила конкуренції адвокатів). URL: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2598>.

183. Stros D. The Core Duties of the Legal Profession (Advocacy). Federation of European Bars (FBE). 2022. 15 p.

184. The Czech Bar Association (CAK). Consulate General of the Czech Republic in New York. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Official government website of a Czech diplomatic mission in the USA. 29.08.2022. URL: [https://mzv.gov.cz/consulate.newyork/en/trade\\_and\\_economy/legal\\_services\\_1/the\\_czech\\_bar\\_association\\_cak.html](https://mzv.gov.cz/consulate.newyork/en/trade_and_economy/legal_services_1/the_czech_bar_association_cak.html).

185. The European Code of Good Administrative Behaviour, approved by the European Parliament 01.03.2002. European Ombudsman. URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/publication/en/3510>.

186. The Legal Profession in the Czech Republic. Warsaw: OSCE/ODIHR, 2008. 40 p.

187. Types of legal professions – Czech Republic. European e-Justice Portal. 10.01.2022. URL: <https://e-justice.europa.eu/topics/find-legal->

professional/types-legal-professions/cz\_en.

188. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif) (Постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки про винагороду адвокатів та компенсацію витрат адвокатів за надання правничих послуг (адвокатський тариф). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-177>.

189. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 244/1996 Sb., kterou se podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, stanoví kárný řád pro advokáty (advokátní kárný řád) (Постанова Міністерства юстиції № 244/1996 Збірника законів, якою відповідно до Закону № 85/1996 Збірника законів «Про адвокатуру» встановлюється дисциплінарний регламент для адвокатів (адвокатський дисциплінарний регламент). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-244>.

190. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 176/2010 Sb., o průkazech advokátů, usazených evropských advokátů a advokátních koncipientů (Постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки, якою встановлюються деталі щодо ідентифікаційних посвідчень адвокатів, осілих європейських адвокатів та адвокатських стажистів). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-176>.

191. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 120/2018 Sb., o formuláři návrhu na určení advokáta a formuláři žádosti o poskytnutí jednorázové právní porady (Постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки про форми заяви щодо визначення адвоката та форми подання про надання одноразової правової консультації). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2018-120>.

192. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 197/1996 Sb., kterou se stanoví advokátní zkušební řád (Постанова Міністерства юстиції Чеської Республіки, якою встановлюється адвокатський екзаменаційний регламент). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-197>.

193. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii (Закон Чеської Республіки про адвокатуру). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85>.

194. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád (Закон Чеської Республіки про адміністративну процедуру). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-500>.

195. Zákon č. № 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (Закон Чеської Республіки про деякі заходи проти легалізації доходів від злочинної діяльності та фінансування тероризму). URL: [https://mf.gov.cz/assets/attachments/Zak\\_2008-253\\_EN-Act-No-2532008-Coll.pdf](https://mf.gov.cz/assets/attachments/Zak_2008-253_EN-Act-No-2532008-Coll.pdf).

## ДОДАТКИ

### СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

*Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:*

1. Полюшко А.М. Адміністративно-правові засади організації адвокатського самоврядування у Чеській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 6(74). Р. 177–182. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.6.26>.
2. Полюшко А.М. Принципи адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2025.2.11>.
3. Полюшко А.М. Адміністративно-правові засади публічного адміністрування адвокатської діяльності в Чеській Республіці: позитивний досвід для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 1. С. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2025.1.15>.
4. Полюшко А.М. Історія розвитку публічного управління у сфері адвокатської діяльності в Чеській Республіці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 536–539. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/130>.
5. Полюшко А.М. Особливості притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Чеській Республіці та в Україні: порівняльний адміністративно-правовий аналіз. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 440–447. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.64>.

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

1. Полюшко А.М. Особливості адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Чеській Республіці та в Україні. *Права людини та публічне врядування* : матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 621–625. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-166>.

2. Полюшко А.М. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу в Чеській Республіці та в Україні: порівняльний аналіз. *Proceedings of the International scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 452–455. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-119>.

**Порівняльна таблиця: дисциплінарна відповідальність адвокатів у  
Чеській Республіці та в Україні**

<b>Критерій</b>	<b>Чеська Республіка</b>	<b>Україна</b>
Нормативна база	Закон Чеської Республіки № 85/1996 Sb. «Про адвокатуру» (Zákon o advokacii), дисциплінарний регламент Чеської адвокатської палати.	Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики, регламенти КДКА та ВКДКА.
Органи дисциплінарного провадження	Чеська адвокатська палата (Česká advokátní komora), дисциплінарні сенати/дисциплінарна комісія палати.	Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури (КДКА), Вища КДКА.
Підстави дисциплінарної відповідальності	Серйозне або повторне винне порушення обов'язків, встановлених законом про адвокатуру, спеціальним законом або професійними (становими) приписами.	Порушення присяги адвоката, Правил адвокатської етики, невиконання професійних обов'язків, розголошення адвокатської таємниці.
Ініціатори дисциплінарних проваджень	Скаржник (заявник), органи Чеської адвокатської палати, уповноважені посадові особи палати.	Будь-яка фізична чи юридична особа, органи адвокатського самоврядування.
Процедура розгляду	Дисциплінарне провадження здійснюється Чеською адвокатською палатою; справа розглядається дисциплінарним сенатом, адвокат має право на пояснення та захист; у певних випадках можливий дисциплінарний наказ без слухання.	КДКА розглядає скаргу, може відкрити дисциплінарне провадження, заслухати пояснення адвоката, ухвалює рішення.
Можливі стягнення	Зауваження (napomenutí), публічне зауваження, штраф, тимчасова заборона здійснення адвокатської діяльності (6 міс.–3 роки), виключення з реєстру адвокатів.	Попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (від 1 міс. до 1 року), позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

Порядок оскарження	Апеляція/внутрішній перегляд у межах процедур палати; остаточні рішення підлягають судовому перегляду відповідно до чеського законодавства.	Оскарження до ВКДКА або безпосередньо до суду протягом 30 днів; можливе відновлення строків.
Особливості	Централізована модель самоврядування через єдину Чеську адвокатську палату; ширший спектр санкцій, включно зі штрафом; вищий рівень інституційної централізації.	Двоступенева система самоврядування (КДКА – ВКДКА); рішення підлягають судовому контролю, але оскарження не зупиняє їх дії.

**Елементи адміністративно-правового регулювання організації та діяльності адвокатури у Чеській Республіці, які доцільно імплементувати в національне законодавство**

<b>Елемент з чеського законодавства</b>	<b>Суть елемента</b>	<b>Можливий ефект для України</b>
Централізована система адвокатського самоврядування (Česká advokátní komora)	Функціонування єдиного центрального органу адвокатського самоврядування з широкими управлінськими, дисциплінарними та координаційними повноваженнями	Підвищення інституційної узгодженості адвокатури, спрощення управлінської структури, забезпечення єдності професійної політики
Високий рівень автономії адвокатського самоврядування	Передача значної частини регулятивних повноважень самій адвокатурі без надмірного державного втручання	Посилення незалежності адвокатури, зменшення політичного впливу на професію, зміцнення гарантій адвокатської діяльності
Обов'язкове страхування професійної відповідальності адвокатів (§ 24 Закону про адвокатуру ЧР)	Кожен адвокат зобов'язаний мати страховий поліс для відшкодування шкоди, завданої клієнту	Підвищення рівня захисту прав клієнтів, зміцнення довіри до адвокатури, додаткові гарантії професійної відповідальності
Гнучка система дисциплінарних стягнень	Наявність декількох видів санкцій: попередження, штраф, тимчасове зупинення діяльності, виключення з реєстру	Індивідуалізація дисциплінарної відповідальності, підвищення ефективності дисциплінарної практики
Запровадження штрафу як окремого дисциплінарного стягнення	Можливість застосування фінансових санкцій за професійні порушення	Створення більш пропорційної системи відповідальності без необхідності застосування суворіших санкцій
Практикоорієнтована модель доступу до професії	Кваліфікаційний іспит складається після проходження тривалого стажування під керівництвом адвоката	Підвищення практичної підготовки майбутніх адвокатів, покращення якості правничої допомоги
Обов'язкове професійне стажування	Стажування триває кілька років і включає реальну практичну діяльність	Формування професійних навичок ще до отримання статусу адвоката

Значна роль адвокатської палати у питаннях етики	Органи самоврядування самостійно розробляють і тлумачать етичні стандарти	Розвиток професійної культури та саморегулювання адвокатури
Єдність дисциплінарної юрисдикції	Дисциплінарні провадження здійснюються єдиним органом адвокатської палати	Забезпечення однакової дисциплінарної практики та правової визначеності
Сервісно орієнтований електронний реєстр адвокатів	Відкритий електронний реєстр містить розширену інформацію про адвокатів, спеціалізацію та статус	Підвищення прозорості адвокатської діяльності та зручності доступу громадян до інформації
Багатомовність електронних сервісів адвокатури	Використання декількох мов у функціонуванні електронних систем адвокатури	Посилення міжнародної відкритості української адвокатури та інтеграції у європейський правовий простір
Акцент на саморегулюванні професії	Вирішення більшості професійних питань у межах адвокатської спільноти	Формування більш незалежної та самодостатньої моделі адвокатури
Баланс між автономією та контролем	Поєднання незалежності адвокатури з ефективними механізмами професійного нагляду	Підвищення довіри до адвокатури та ефективності захисту прав клієнтів
Чітке нормативне врегулювання гарантій адвокатської діяльності	Законодавче закріплення професійних гарантій та механізмів їх захисту	Посилення реальної незалежності адвокатів та захисту від неправомірного втручання
Орієнтація на європейські стандарти адвокатської діяльності	Гармонізація законодавства із принципами Ради Європи та ЄС	Прискорення євроінтеграції України та адаптації адвокатури до європейських стандартів